

KRITIKAI LAPOK.

KIADJA

B A J Z A.

IV. F Ú Z E T.

PEST, 1834.

IFJABB KILIAN GYÖRGY KÖNYVÁROS²

TULAJDONA.

KÖNYVTÁRAK

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Megjelent februarius' 24dikén 1834.

Budán, a' magyar királyi egyetem' betűivel.

F O G L A L A T.

Muzárion. Új folyam. I. füzet	3
Házassulók. Írta B. E. J.	57
Észrevételek Stancsicstól	99
Jegyzések Stancsicsnak	116
A' névtelenségről 's álnévről	121
Az úgy nevezett prágai táblák' ügyében	126
Kazinczy' halála iránt	154
Pályalombok	158

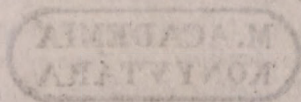

278

TABLE

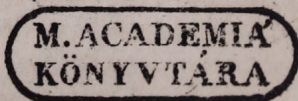
1	Introduction
2	Chapter I. The History of the
3	Chapter II. The History of the
4	Chapter III. The History of the
5	Chapter IV. The History of the
6	Chapter V. The History of the
7	Chapter VI. The History of the
8	Chapter VII. The History of the
9	Chapter VIII. The History of the
10	Chapter IX. The History of the
11	Chapter X. The History of the
12	Chapter XI. The History of the
13	Chapter XII. The History of the
14	Chapter XIII. The History of the
15	Chapter XIV. The History of the
16	Chapter XV. The History of the
17	Chapter XVI. The History of the
18	Chapter XVII. The History of the
19	Chapter XVIII. The History of the
20	Chapter XIX. The History of the
21	Chapter XX. The History of the
22	Chapter XXI. The History of the
23	Chapter XXII. The History of the
24	Chapter XXIII. The History of the
25	Chapter XXIV. The History of the
26	Chapter XXV. The History of the
27	Chapter XXVI. The History of the
28	Chapter XXVII. The History of the
29	Chapter XXVIII. The History of the
30	Chapter XXIX. The History of the
31	Chapter XXX. The History of the
32	Chapter XXXI. The History of the
33	Chapter XXXII. The History of the
34	Chapter XXXIII. The History of the
35	Chapter XXXIV. The History of the
36	Chapter XXXV. The History of the
37	Chapter XXXVI. The History of the
38	Chapter XXXVII. The History of the
39	Chapter XXXVIII. The History of the
40	Chapter XXXIX. The History of the
41	Chapter XL. The History of the
42	Chapter XLI. The History of the
43	Chapter XLII. The History of the
44	Chapter XLIII. The History of the
45	Chapter XLIV. The History of the
46	Chapter XLV. The History of the
47	Chapter XLVI. The History of the
48	Chapter XLVII. The History of the
49	Chapter XLVIII. The History of the
50	Chapter XLIX. The History of the
51	Chapter L. The History of the
52	Chapter LI. The History of the
53	Chapter LII. The History of the
54	Chapter LIII. The History of the
55	Chapter LIV. The History of the
56	Chapter LV. The History of the
57	Chapter LVI. The History of the
58	Chapter LVII. The History of the
59	Chapter LVIII. The History of the
60	Chapter LIX. The History of the
61	Chapter LX. The History of the
62	Chapter LXI. The History of the
63	Chapter LXII. The History of the
64	Chapter LXIII. The History of the
65	Chapter LXIV. The History of the
66	Chapter LXV. The History of the
67	Chapter LXVI. The History of the
68	Chapter LXVII. The History of the
69	Chapter LXVIII. The History of the
70	Chapter LXIX. The History of the
71	Chapter LXX. The History of the
72	Chapter LXXI. The History of the
73	Chapter LXXII. The History of the
74	Chapter LXXIII. The History of the
75	Chapter LXXIV. The History of the
76	Chapter LXXV. The History of the
77	Chapter LXXVI. The History of the
78	Chapter LXXVII. The History of the
79	Chapter LXXVIII. The History of the
80	Chapter LXXIX. The History of the
81	Chapter LXXX. The History of the
82	Chapter LXXXI. The History of the
83	Chapter LXXXII. The History of the
84	Chapter LXXXIII. The History of the
85	Chapter LXXXIV. The History of the
86	Chapter LXXXV. The History of the
87	Chapter LXXXVI. The History of the
88	Chapter LXXXVII. The History of the
89	Chapter LXXXVIII. The History of the
90	Chapter LXXXIX. The History of the
91	Chapter LXXXX. The History of the
92	Chapter LXXXXI. The History of the
93	Chapter LXXXXII. The History of the
94	Chapter LXXXXIII. The History of the
95	Chapter LXXXXIV. The History of the
96	Chapter LXXXXV. The History of the
97	Chapter LXXXXVI. The History of the
98	Chapter LXXXXVII. The History of the
99	Chapter LXXXXVIII. The History of the
100	Chapter LXXXXIX. The History of the
101	Chapter LXXXXX. The History of the

B I R Á L A T O K .

Wenn ich ein Kunstrichter wäre, so würde meine Tonleiter diese seyn: gelinde und schmeichelnd gegen den — Fähigkeiten verrathenden — Anfänger; mit Bewunderung zweifelnd, mit Zweifel bewundernd gegen den Meister; abschreckend und positiv gegen den Stümper; höhnisch gegen den Prahler, und so bitter als möglich gegen den Kabalenmacher.

LESSING.

I.

Muzáron. Új folyam. Első füzet. Pesten 1833. Sdr. 467 lap.

Ki folyóiratainkat Molnár' könyvházának megjelenése óta (1783) egész a' Sas' megjelenéséig (1831) kissé szigorúbb figyelemre vette, azt kellett tapasztalnia, hogy ezen folyóiratoknak csaknem mindenikében vannak helyel-közzel becsesebb dolgozatok, tudománnyal 's itélettel kikészített értekezések elhintve, de magok a' folyóiratok egészben tekintve száraz közepszerűségben tengenek 's rajtok bizonyos sovány bőség (sterilis abundantia) mutatkozik; czéljokhoz mérve pedig még azok is, mellyek, kezdetőkben legalább, kielégítőek voltak, később visszás, 's nem ritkán ellenkező irányt vesznek. Ez a' sovány bőség, vagy parlag termékenység, vagy akár minek nevezzük, még legkiterjedtebb 's leginkább olvasott folyóiratunkban, a' Tudományos Gyűjteményben is látható. Ki legyen eléggé igazságtalan e' folyóirat' 1717—1819diki folya-

mainak sok köteteitől a' valódi tudományos becsét megtagadni 's ki nem ismerné - el, hogy e' három év megállapított elvek szerint 's encyklopaediai szellemben van szerkesztetve? De mivé váltak azután a' későbbi esztendőök? Nem akarok apróbb fejtegetésekre lebecsátkozni, nehogy szavaim, melyeket itt úgy is sokan paradoxumoknak venni lesznek hajlandók, még keserűk is legyenek azon felül. Csak a' vak szerencse tartotta-meg e' folyóiratot csodatékonyan a' végképi elhanyaglástól; min magunk tökéletesbbé tételén nem sokat iparkodtunk. A' vádat azonban, ne mentse, de szelidítse az, hogy a' Tudományos Gyűjtemény' köteteinek nagysága, megjelenésök' sűrűsége, a' fordított munkák' kizáratása jobb iróink' kicsiny-számúságához mérve, épen nem voltak e' folyóirat' előmenetelének hasznosak és kedvezők. Hasonlókat lehetne mondanunk sok részben a' kassai 's Erdélyi Museumokról, sőt még ezeknél is többet a' Mindenés Gyűjteményről, a' Felső Magyarországi Minerváról, a' Sasról 's egyebekről, ha az olvasót úntatni akarnók. Tapasztalnunk lehetett, a' mi mind ezeknél szomorúbb, azt is, hogy időszakirataink általában kezdetkor tűrhetőek, néha jók is, irányt és cha-

raktert mutatnak, folyamatok' ideje alatt pedig kötetenként, vagy számonként alább és alább süllyednek. Nem akarom szóba hozni, ha ez így van e más nemzeteknél is, mert bár miként van, az bizonyos, hogy nincs renden, 's az illy sokszori, hogy ne mondjam mindenkori, visszaesések a' szellemi művelődésnek nagy akadályt vetnek.

Valahányszor bíráló a' magyar folyóiratokon emlékezetében végig futott 's azokat egészben, kitűzött irányok 's emelkedések, vagy hanyatlásokra nézve egymással hasonlítottatta, hajlandó volt mind annyiszor ezen sok középszerűek' 's talán lehetne mondani gyengék' sorában az Erdélyi Museumnak adni az elsőséget. Nem mintha ez mutatna legjelesebb munkákat társai között, hanem, mert bírálónak úgy látszik, ez tartotta-meg leginkább valamennyi között felvett irányát és karakterét mind végiglen, róla lehet legkevésbé mondani, mit felebb állítánk, hogy mindig alább és alább süllyedt 's ez látszik kora' műveltségének színét leginkább magán viselni. Sőt bíráló nem tartózkodik azt is megvallani, hogy nem ismer magyar folyóiratot, *) mellyben kiterjedtsé-

*) A' theologiai, gazdasági 's orvosi folyóiratokat, mellyek hazánkban voltak vagy vannak, bíráló nem

géhez képest olly sok józan és hasznos egy felüleg alatt concentrálva volna; mert a' mi a' Tudományos Gyűjteményben *), például, jeles van, vagy a' felebb dicsért években, vagy pedig öszvesen mintegy 180 kötetben van elszórva. Ez kétségkívül érdem 's Döbrentei' érdeme, hogy maga körül olly írókat gyűjte össze, kik folyóiratát azzá tévék a' mi. Biráló itt nem akar egyes értekezések' megítélésébe bocsátkozni, hallgat a' Döbrentei' tollából folyt munkák felől, csupán azon őszinte gyónást akarja tenni, hogy meggyőződése szerint Döbrentei az Erdélyi Museum' szerkesztetését jobban vitte, folyóirata' megállapított irányához, karakteréhez hívebb maradt, mint bár mellyike eddigi szerkesztetőinknek, 's ha az Erdélyi Museum' folyama a' Xdik füzetnél meg-

akarja észrevételei alá esőknek tekinteni. Ezekre nézve nem tartja magát competens birónak. Szinte nem akarja ide értetni a' Tudományos Gyűjtemény' legújabb évi folyamát se. Ezt más szempontokból kell megítélni, mint az előbbenieket.

- *) Méltán lehet fájlalni, hogy e' nagy kiterjedésű gyűjteményhez a' tulajdonos Károlyi István typographus egy tudományos repertoriumot mind eddig nem készíttetett. Úgy hiszem, kik a' Tud. Gyűjteményt bírják, igen meg fognák azt köszönni, mert általa e' nagyobb számú kötetek sokkal használhatóbbakká tétetnének.

szűnt, ez koránsem jelent olly valamit, mintha az utósó füzetek' kevésbbé érdekes volna miatt hidegült volna el iránta az olvasók' serege, mert ezek hasonlók a' kezdetkoriakhoz: hanem elakadásának inkább az akkori olvasók' apathiájában van oka; mert nem ezen kor volt e, mellyben Kazinczy' szépséggel és csínnal teljes kilencz kötetei vevők nélkül maradtak? —

Midőn az Élet 's Literatura Szemere Pál' szerkesztetése alatt — mert Kölcsey csak munkatársa *) — 1826ban megindított, nem kis remények támadtak bennünk, hogy ez leszen nemzetünknel első folyóirat, melly bizonyos 's elhatározott karakterrel birni, kitűzött irányainak megfelelni 's amasovány, fás, úntató közepszerűségből bennünket kiemelni fog 's reményeink az 1827ben megjelent második kötetnél sem hagytak-el. E' köteteknek nem volt ugyan encyklopaediai irányok, mint például a' Tudományos Gyűjteménynek, vagy Erdélyi Múzeumnak, 's úgy szólván csak a' művészséget tárgyazák, de specialis céljoknak ná-

*) „Az Élet 's Literatura' szerkesztetése részenként és egészben csaknem egyedül enyím és tulajdon magamé.“ Szemere Pál. Élet 's Literatura II. Köt. 398. l.

lunk még mind eddig nem tapasztalt szeren-
 esével feleltek-meg. Tartalmok életphilo-
 sophiai volt mellékesen 's aësthetikai főkép.
 Ama' része practikai úton, a' közéletnek
 sokféle ágait érdeklő rövid, többnyire apho-
 risticai észrevételekben művelteték; emez
 theoriában 's praxisban egyszersmind, azaz:
 szépművek 's ezeknek kritikái által. Ama'
 szokatlan szép nyelv 's előadás, gramma-
 tikai szabályosság, több oldalú ízlés, ki-
 tisztult ismerettel 's philosophiai mélység-
 gel párosodva, mik ezen két kötet' czik-
 kelyeit nagyobb részint bélyegezték, meg-
 lepők voltak 's minden jobb izletűek által
 valódi örömmel fogadtattak. Élénk emlé-
 kezetben állnak: A' nemzeti hagyományok'
 befolyásáról a' költésre 's a' komikumról
 írt értekezések, valamint Körner' Zrinyijének
 megítéltetése, a' poetai 's festői művészet'
 különböző természetéről írt vizsgálódás,
 mellyek örökre a' magyar literatura' jele-
 sebb elmetermékeihez fognak számláltatni;
 így Kisfaludy Károly' Leányörzöje 's Ka-
 zinczynak bájjal és bő stylistikai ismerettel
 készült jegyzései a' Döbrentei és Kölcsey
 közt folyt levelezésre. Mind ezek kétségen
 kívül tevék az Élet 's Literatura' becsét 's
 hálaára buzdíták az olvasót Szemere iránt,

ki bár saját eredeti dolgozásaival e' gyűjtemény' értékét nem nevelte is, illy jeles műveket öszve szedni mind itélettel, mind pedig izléssel hirt.

E' két kötet' megjelenése után Szemere a' maga folyóiratából Muzáron 's egyszersmind Élet 's Literatura cím alatt 1829ben ismét két kötetet bocsáta közre. Hév vággyal nyúlánk utánok, de látásokra megszorodtunk. Mit az előbbi kötetekről 's kivált az elsőről mondottunk, ezekről többé nem lehet mondani. Az első kötetnek karaktere eredeti 's magánálló nézetek az itéletekben, mélység világossággal 's nemes popularitással öszve kötve, művészi csín és alaposság, melly magát olly világosan, olly szembetűnőleg fejezte-ki; czélja pedig az vala, hogy a' szépnek iskolája legyen, 's olvasóinkat mind inkább bevonja a' literatori élet' 's munkáság' körébe, 's ezeket velök megismerttven, irántok nagyobb részvételt gerjessen. A' második kötetnél már láttunk eltéréseket az előbbeni szellem és színtől, láttunk czikkelyeket, mellyeknek aesthetikával, művészettel semmi közök, vagy legalább igen kevés. Guzmics Izidornak észrevételei Cselkövi' töredékeire, például, bár egyéb iránt jók lehetnek, alig ha nem művészte-

I en predicationok' számába tartozók; az *ikes* igékről folyt dialogus is csak annyiban függ egybe a' művészi széppel, mennyiben a' szép nyelv' és stylus' föltételei közé a' grammatikai hibátlanság is tartozhatik. De ezen eltérések a' folyóírás' kitűzött céljától a' III. és IV. kötetnél már valóságos túlsággá válnak 's bennök többé ama' két kötet' színet és szellemét ki nem ismerhetni 's csak úgy hasonlítanak előbbeni társaikhoz, mint élő ember' képe víz'tükrében lengő árnyékához, mellyen egypár lebegő jelét látni a' hasonlatnak, de semmi elhatározott 's bizonyosat nem. Vörösmarty' Ugodja, Kölcsey' értekezése az ízlésről, Kisfaludy Károly' parodiája, Kazinczynak itt ott elszórt töredékei, Szontag' kritikai észrevételei, nincsenek érdem nélkül: de egyes czikkelyek' jelessége a' szerkesztetést még jóvá nem teszi. Mit keres aesthetikai tendenciájú folyóiratban a' kaján szóról írt értekezés, mind a' mellett, hogy boldogult Szemere Krisztinának van ajánlva? Vagy a' mi Szemerével összefüggésben áll, áll a' Muzárionnal is? Miként tartozik ide a' „Nincs legkisebb tisztelettel szüléi e(i)ránt,“ mellyben, mellékesen legyen mondván, csak szerzője találhat mind gyönyörűséget, mind nagy mesterséget, 's több il-

lyek? 'S illett e az 'Élet 's Literatura' I. kötetének szerkesztetőjéhez a' későbbi köteteket olly művekkel megtönni, mint a' „Dicsőség, Nemzet és Haza,“ az „Írásbeli előadás“ a' „Házi Jegyzetek“, a' „Vilma“ című czikkelyeknek nagyobb részében foglaltatnak? 'S általában azokkal, mellyek már kinyomtatott 's ismert munkákból minden czél nélkül újra itt lenyomtatva vannak? Biráló, bár mint ügyekezzenek, ezekben rendet és consequentiát nem találhat.

Miután Szemere e' két utóbbi kötetet közre bocsátotta, szinte négy esztendeig pihent, 's fel lehet tenni, hogy pihenése készület vala egy új kötet' kiadására. Azok, kik az 'Élet 's Literatura' két első kötete miatt Szemere iránt tiszteletre gerjedvén, a' két utósót egy kis nehezteléssel fogadták, hajlandók valának azt hinni, Szemere' időzése azért tart egy kissé tovább, hogy a' tisztelt szerkesztető annál becsesebb tartalmú kötettel lepje-meg a' tőle idegenedni kezdő olvasókat. Megjelent végre 1833ban a' régen várt kötet, mellyet egy nagyokat ígérő jelentés előze-meg, hogy figyelmünket annál jobban feszítse 's vonja magára.

Biráló ohajtotta volna — könnyen kitalálható okokból — hogy ez új füzet Mu-

zárion' megítélését más valaki vállalta volna el a' Kritikai Lapok' dolgozó társai közül, miután azonban tőle mindenik vonogatta magát, kénytelen vala ezen rá nézve kétképen is terhes foglalatosságot ön maga elvállalni, nehogy a' Kritikai Lapok literaturánknak e' különös tüneményét figyelem nélkül hagyják. Biráló jól tudja, hogy a' Kritikai Lapok' munkatársainak talán mindenike alaposban fogott volna e' munkáról itélni mint ő, de nekik kedvök vala hallgatni, 's e' hallgatás aggodalmat támaszta lelkében. Szólt tehát mint tudott Lutherrel tartván, ki azt mondá: „hogy az igazságok' fejtegetésében egészen hallgatni veszedelmesebb, mint nem egészen jól szólni.“ Igazságos volt e' ítéletében, kikerülte e' részrehajlás' vétékét, mellyet kikerülni mindig olly szép dolog, itt pedig fényes diadal lett volna, ezeket ítéljék majd el az igazság' baráti. Biráló e' részben egyebet nem tehet, mint azon nyilatkozást, hogy sem élesen vagy épen keserűen szólni, sem tetszéseit melegséggel kijelenteni, ott hol ezt vagy amazt szükségesnek látta, nem tartózkodott: de más részről egész erejéből iparkodott a' részrehajlás' szennyétől magát tisztán tartani.

Ki Szemere' folyóiratát kötetenként figyelemmel nem olvasta, a' felebb mondotakból, ki olvasta 's egy kissé gondolkodott, ön magától észrevehette, hogy az első kötete óta a' negyedikig, többféle változásokon ment keresztül: a' ki pedig ez előttünk fekvő utósó kötetet forgatta, az épen nem tudá nevensen e vagy bámuljon ezen megfoghatatlan keveréken, mellyet a' Muzáron' szerkesztetője publicumának itt feltálatni jónak látott. Bene jó és rossz, igaz és hamis, izletes és gyomorkeverő, unalmas és gyönyörködtető, régi és új 'stb. (mert az ellenkezőknek egész csordáját terelhetném össze) találtatik. Egy valóságos fejtántorító chaos, mellyben

.....velut aegri somnia, vanae
Finguntur species; ut nec pes nec caput uni
Reddatur formae.....

Biráló kénytelen megvallani, hogy mióta a' könyvirás' mesterségét ismerni kezdette, várákozását egy munka is annyira meg nem játszát, mint ez előtte fekvő. Mi végtelen különbözés az Élet 's Literatura' első kötete 's e' között, 's mi mély sülyedés amattól eddig! Melly csodálatos, ok nélküli 's egyszerűsmind káros elcsapongások a' folyóirat'

első tendenciájától, szellemétől! — Vonjunk csak futólag néhány parallelát a' régi, kivált első, 's ezen előttünk fekvő kötetek közt.

Az első kötetben még csak apró töredékeket lehetett némelly már ismert munkáknak újra lenyomtatva látni; a' III. 's IVben ezen töredékek már ívekre szaporodnak ugyan, azonban egykettőt kivéve, még mindig csak töredékek. Itt az ismertek' újra lenyomtatása egész dühösséggé vált, mert nem csak töredékek többé, hanem ívekre terjedő, hosszabb értekezések vannak lenyomtatva, 's olly értekezések nevezetesen, melyeket még alig tettünk-le kezünkből, mert csak az imént voltak vagy különösen, vagy a' magyar folyóiratok' valamelyikében közölve. — Az előbbeni kötetekben az ismert munkák, vagy ezeknek töredékei lenyomtatva azért voltak, hogy alkalmúl szolgáljanak némelly talán hasznos észrevételekre: itt láthatni lenyomtatásokat minden észrevétel nélkül 's talán csak azért, hogy a' könyv általok nagyobbodjék. Illyen például gróf Dezseffy Józsefnek a' F. M. O. Minervából lenyomtatott előbeszéde (l. 390—406), ilyenek Szalay László' észrevételei a' Muzárion III. és IV. kötetére (l. 54—98),

mellyek két évvel előbb különösen ki valának adva, ilyen Pope' kritikája Kis Jánostól, (l. 156—183) a' Sas' I. kötetéből véve, azon különséggel, hogy a' melly helyekre a' Sasban egy gondolatjel vala nyomtatva, azon helyekre Muzáronban Szemere öt-hat gondolatjelt teve, tanúlságul és épületül a' Muzáron' olvasóinak. — Az előbbeni kötetekben még ki voltak jelezgetve a' kifosztogatott írók' nevei újra lenyomatott munkáik alatt, itt már nevek sincsenek, hogy a' jámbor olvasó mystificáltassék 's azt higye, e' vastag fűzetű Muzáron új dolgokkal tömett-meg magának a' szerkesztetőnek igen termékeny elméjéből. — Az első és második fűzetekben dramákat láttunk, de kritikákkal; itt egy kotzebuei Posse pompáz, minden kritika nélkül. — Az első kötetben czimek nélkül vannak az értekezések adva (azért, mert Szemere a' nevetséges és ok nélküli különzésekben valami igen fontost talál); itt láthatni a' másik extremumot, vannak t. i. a' cikkelyeknek czimeik, de a' nevetségig visszások és roszak, mellyek a' munkákra olly kevésbé illenek, mint a' Muzáron' redactorára a' rendes és consequens redactor' czime. — Az első kötetben aesthetikai tárgyakkal foglalatoskodó művek vannak, a'

későbbiekben már látni eltéréseket, itt pedig Szemere mindeneket össze vissza kevert, a' mi csak szeme elébe akadt 's reményeket nyújt, hogy ez aesthetikai irányú folyóirat' jövődő fűzeteiben gazdasági, bányászi és hydrotechniai művekkel is meg fogunk ajándékoztatni. — A' legnagyobb, 's úgy hiszem olvasóinkra nézve legfontosabb változás az, hogy e' jelen kötetben az Élet 's Litteratura' I. és II. köteteinek értekezéseihez hasonló becsű értekezéseket hiába keresnénk; a' kritika, melly az első kötetben olly méltósággal és tudományos kikészültséggel jelent-meg, ezen fűzetben, talán egykettőt kivéve, sületlen elméskedések után kapkod, mellyeknek sem felülete, sem belseje nem elégíthet-ki lelkes olvasót. Úgy látszik Kölcsey' szelleme megszűnt a' Muzárionnak erőt és életet adni, nélküle pedig Szemere egész redactiója kevéssel több, mint pusztá könyvgyári foglalatosság. Aesthetikai irányúnak mondani a' Muzáriont többé nem lehet, mert etymologiai fejtegetések, viták is kevertettek bele, mellyek örökké csak grammatikához tartozhatnak; interpunctiók igazgattnak, mellyeknek a' széppel ismét semmi közök; történetvizsgálat és irás felől foly a' beszéd, a' mi nem a' szépnek és életnek,

hanem csak a' historiának philosophiájához tartozik, avúlni kezdő és nagyon újítgató írásmódról tartatnak leczkék, mellyek épen nem aesthetikai részökről vannak felfogva 's tb. Maga a' könyv' külseje is — ha szabad erről is szólni — tömérdek metamorphosisokon ment által; *) annyira, hogy a' ki e' tarkaság, külső és belső zavar, rendetlenség, inconsequentia közt a' vezérfonalat fel fogja tudni találni, erit mihi magnus Apollo.

Egyetlenegy van az egész öt köteten végig, mihez Szemere, ha nem tudott is, legalább ügyekezett hív maradni, ez tudni-

*) Az 1826ban megjelent kötetnek címlapján ez áll: „Élet és Literatura 1826. Első, második, harmadik, negyedik rész.“ Az utána következő kötetén ez: „Élet és Literatura 1827. Második kötet (első kötet nem volt), ötödik — tizedik rész.“ A' harmadik kötet' czimén már ez: „Muzáron III. kötet (első és második kötet' Muzáron nem volt) Élet és Literatura XI—XIX rész.“ Tehát ezen kötet Muzáron is Élet 's Literatura is egyszersmind, vagy jobban (egy ismeretes magyar közmondás szerint), Élet 's Literatura is nem is, csak a' nagy híre! A' negyedik kötetén ismét: „Muzáron, IV. kötet. Élet 's Literatura. Rész XX—XXIX. (tehát az Élet 's Literaturának már nincs kötete többé mint előbb, hanem csak része). Az előttünk fekvő ötödik kötet' czíme: „Muzáron (Élet 's Literatura nélkül (!!)). Új folyam (miért?). Első füzet (miért?). Az első

illik: „Nem mondani-el mindent 's a' mit mondunk is csak azért mondani-el, hogy az olvasó gondolkodásra ébresztessék“ 's ezen elv practice úgy valósítatott, hogy a' tárgyaknak különféle oldalai mutattatnak, de nem határoztatik-el semmi, hanem az olvasóra hagyatik, hogy a' sok közül magának ez vagy amaz részt válassza. Biráló kénytelen megvallani, hogy épen ezen redactiói elv az, mit a' Muzárionból száműzni óhajtana. Nem mintha ezen elv magában rossz volna, hanem minthogy nálunk folyóírást — kivált aesthetikait — szerinte szerkesztetni még igen is korán van, 's az ol-

négyszázötvenöt részben van nyomtatva, az előttünk fekvő, hogy annál inkább különbözzék nem is kis, hanem nagy Sadrétben. . . . Az I. és II. kötet közép nagyságú garmond betűkkel van nyomtatva, e' III. és IV. mindenféle betűkkel, a' minőket csak a' trattneri könyvműhely nyujthatott, még az úgy nevezett schwabachiakkal is, ez utósó kötet pedig cicero betűkkel, jóval nagyobbakkal tehát mint az előbbeniek, csakhogy minél nagyobb legyen a' különbözés, mert minél tarkább valami annál szebb! Ezekre lehetne méltán mondani kétezer négyszáz nyolczvanszor változtatva, hogy Szemere Nincs legkisebb tisztelettel olvasói iránt,
 Olvasói iránt tisztelettel a' legkisebbel sincsen,
 Nincs olvasói iránt tisztelettel a' legkisebbel is,
 Ő sincsen legkisebb tisztelettel is irántok a' maga olvasóinak.

vasók' nagyobb részére csak káros hatású lehet. A' Muzárion' azon kötetében, hol ezen elv felállítatott, még tisztán aesthetikai irányú vala, a' magyar olvasók' nagyobb seregé pedig, a' mint tudjuk, aesthetikai tárgyakban még csak jártani tanuló gyermek 's ha azt akarjuk, hogy jártani jól is és minél hamarabb is megtanuljon, kézen kell előbb vezetnünk, különben megtörténhetik, hogy igen későn tanul-meg jártani 's akkor is örökre rosszúl. A' Muzárion csak azt mondja, hogy erre is amarra is van út, de melyik üdvösségesebb, (legalább a' redactio' véleménye szerint) arról hallgat 's engedi botorkázni a' gyermekeket, bár melly bal ösvényen is. Mennyi paradoxum van elmondattva ez 's amaz helyt a' Muzárionban egy és más iró' szavaival, sokszor észrevétel nélkül, mit a' redactio talán maga is paradoxumnak hiszen 's mennyi van csak érintve 's meg nem fejtve! 'S illyetén tanítások valljon szülhetnek e egyebet fonák tudomány-nál? Ne higyük, hogy a' mi olvasóink (értem a' sokaságot) elveknek vizsgálata után állana ez vagy amaz véleményhez; a' gyenge mindenütt gyámolt] keres, 's autoritas után indul-el eleintén: principiumokat vizsgálni, változtatni vagy elhagyni csak azok

eléggé erősek, kik már mélyebben hatottak valamely tudományba 's hogy illy olvasót nálunk még sokat találhasson a' Muzáron, azt Szemere elhinni talán maga sem fogja. Az soha sem baj, ha valamely író, vagy szerkesztető, ez vagy amaz tárgyban elhatározottan szól, csak okokkal szóljon, tökéletesen teljesíté tisztét: baj csupán ott van, ha okok nélkül. Hol okok vannak, ott nincs kény' uralkodása hanem észé, melly örökké despotisált mióta világ áll 's örökké fog, 's ohajtanunk kell, hogy fogjon. „Az ész egy isten, melly minket vezet.“

Miután bíráló véleményeit a' Muzáronról általában elmondá, szükség, hogy annak egyes czikkelyeire térjen.

A' Muzáron' czikkelyeit három részre oszthatni: olyanokra 1) mellyek már előbb vagy különösen, vagy folyóirataink' valamelyikében ki voltak nyomtatva; 2) mellyek a' Muzáron' kijövetele nélkül is nem sokára a' publicum' sajátivá váltak volna; 3) mellyek szorosán véve a' Muzáron' kijövetelének köszönik lételöket, és így kifogás nélkül a' Muzáronba tartoznak.

Mi az első osztálybeli, az az, a' már kiadott czikkelyeket illeti: ezek ismét két rendbéliek, olyanok t. i. mellyekről bíráló

bizonyosan tudja, hogy ki voltak adva, és olyanok, mellyeknek kiadások iránt gyanúja 's homályos reminiscentiája van ugyan, de kiadások' helyét kimutogatni bizonyosan nem tudja. A' kiadott cikkelyekről bíráló itt szólni nem fog, részint mert a' publicum ítéletét régen kimondhatta felőlök, részint pedig, mert azok nem tartozván a' Muzárióra nem lehetnek a' Muzárió' bírálatának tárgyai sem. A' második rendbeliekről, az az a' gyanúsokról, azért fog szólni, mert megtörténhetnék, hogy gyanúi itt vagy ott alaptalanok lévén, a' Muzárió' némelly új cikkelyei megítéltetés nélkül maradnának 's e' bírálat nem volna teljes. Mind a' két rendbeli cikkelyek' lajstromát itt közli a' bíráló jegyzésben, hogy az olvasó, ha csak kis részben is, megmentessék a' mystificatiótól, a' mi Szemere' redactióinak általában, különösen pedig e' fűzet Muzárió'nak, fő characteristicái közé tartozik. *)

*) A' Muzárió'nak kétségen kívül vagy gyaníthatólag újra nyomtatott cikkelyei ezek:

- Lap. 1 — 27. *Víszonyok*. Nagyobb részint excerpták ismert munkákból.
 — 36 — 42. N. Apáthi Kis Sámuelről. Lásd a' F. M. O. Minerva' 1829. folyamát.
 — 147 — 150. *Apotheosis*. B. E. J-től különösen vala kiadva.

Mi célja legyen ez újra lenyomtatott munkákkal Szemerének, 's általában mi nagy hasznot hajtson azzal literaturánknak, hogy új könyvekbe régi munkákat nyomtattatgat, bíráló megfogni nem tudja. Egyes gondolatokat, észrevételeket valami nagy egészből kiszemelve adni, hogy egyenként 's magokban állva, annál jobban az olvasó'

Lap. 151 — 155. *Allegoria*. Johnson után Kis János. Lásd Gyönyörködttető társ. Pozsonyban, Webernél 1812.

— 155 — 183. *Essay* . . . Pope után Kis János. Lásd Sas, I. Köt. 1831.

— 184 — 189. *Pope*.

— 190 — 200. *Tanító költemények* a' XIII. számig.

— 201 — 219. *Életírás*. Excerpták.

— 220 — 222. *Nyelvfigurák*. Terhes Sámueltól.

— 223 — 227. *Képes kifejezés*.

— 268 — 274. *Tekéletes, Tökéletes, Tökély*. Horvát Istvántól. Lásd a' 'Tudom. Gyűjtemény' 1833. folyamát.

— 320 — 331. *Általtétel*. Kazinczy' versei megprósázva.

— 363 — 375. *Főispánság*. Gr. Teleky József ugochai főispán' beszéde 1790. az Orpheusból.

— 390 — 411. *Minerva*. Gróf Dezseffy Józseftől. Lásd a' F. M. O. Minerva' I. Kötetének előbeszédét.

Ezek öszvesen mintegy 167 lapnyi helyet foglalnak el, 's így az egész' harmadrésznél többet; ha pedig Kőlcsey' cikkelyei, mellyek munkái között kijövendők valának a' Muzáron nélkül is, ide számíthatnak, akkor a' Muzáronnak felét az olvasó hiába veszi-meg. Ilicet!

figyelmébe tűnjenek, ez még magában jó, köszönetet is érdemelhet. A' ki például gróf Széchenyi' nagyobb tartalmú munkáiból illetén gyögyöket szedne 's valahol közrebocsátaná, nem fogna háladatlanul fáradni: de a' F. M. O. Minervából, Sasból 'stb. egész értekezéseket, sőt különösen kijött egész munkákat újra a' Muzáronba lenyomtattatni, ennek semmi alapos célja nem lehet. A' magyar literatura olly kis terjedelmű, hogy a' mi benne itt vagy ott nevezetes feltűnik, azt mindenikünk egyszeri nyomtatásból is szokta ismerni; mit kétségen kívül tesz az is, hogy nálunk ritka könyvnek vagyon szerencséje másodszeri kiadást érni. Vagy talán azt hiszi Szemere, hogy ezen munkák csak akkor jutnak a' publicum' teljes figyelmébe, ha a' Muzáron méltóztatik őket kebelébe fogadni? Ez nem a' legszerényebb hit fogna lenni. Ha literaturánkban minden egy kissé becsesebb elmeszüleményke négy öt ízben is lenyomatik, mint például a' *hat sonett*, mit bizonyít ez egyebet lelki szegénységnél? 's nem méltán fogják e' nyelvünk' és literaturánk' ellenségei szemünkre vethetni, hogy ritkán tudunk valami újat össze esztergályozni, 's ha néha szerencsések valánk valamicskét jól végezni, egész unalomig kéröd-

zünk rajta; zajt, lármát ütünk vele, mintha egy újabb Amerikát fedeztünk volna fel a földtekén. Engedjen-meg őszinteségemnek a 'Muzáron' igen érdemes szerkesztetője, ha azt mondom, hogy e' szemrehányásra senki sem adott még oly sok okot a' magyar írók közül, mint ő.

A' második osztálybeli cikkelyek, az az olyanok, mellyeket nem a' 'Muzáron' kijövetelének kell köszönnünk, Kölcseynek Vilma, Játékszín és Kazinczy című művei fesszik. Rólok szólani nem a' 'Muzáron' bírálójának tiszte, hanem azé leszen, ki Kölcseynek Hartleben könyváros által hirdetett 's nem sokára megjelenendő minden munkáit egészben felfogva bírálandja. Itt elég legyen felőlök melleleg csak annyit mondani, hogy e' három cikkelynek Kölcsey' munkái közül kiszakasztatása 's ide előre lenyomatása az, mi a' 'Muzáronnak' érdekét szerezhethet, nélkülök e' különben jókora vastagságu fűzet igen szegény alakban jelent volna meg.

A' harmadik osztálybeli cikkelyekről, mellyek szorosán véve a' 'Muzáronba' tartoznak, bíráló egyenként fog szólani, mert ezek már tárgyai a' 'Muzáron' bírálatának; valamint (felebbi ígérete szerint) egyenként azokról is, mellyeket gyanúsaknak vél.

I. rész. V i s z o n y o k. — Töredékes rövid észrevételek a' literatori viszonyok' festésére. Eredetiek 's újra nyomtatottak, hasznosak és szükségtelenek, mint az illy nemű töredékek gyakorta lenni szoktak. Mind arra, mind erre egykét példát. Az I. viszony, mellyet e' Ponor Thewrewk' elméskedéseihhez hasonló „levénk, levődénk, léteténk“ Szemere' sajátjának vall, bevezetésül szolgál a' többihez. Eléggé üres beszédecské 's első hat sora még hibás is azon felül. A' második pont logice nem foly az elsőből, sem a' harmadik a' másodikból. Az a' *De* inkább a' harmadik mint a' második pont elébe való volna. Kicsinység, de a' könyv' elején feltűnő incorrectióra mutat. Hasonló üresség bélyegzi a' II. 's Vdiket. A' III. VII. XVII. rég ismert dolgokat hánytorgat. A' XII. és XVIII. szükségtelen és kevés tanulságot nyújt. A' XIII. és XIX. félszegen 's egyoldalúlag fogja-fel tárgyát 's némelly részben hamis tanítást is ad. A' VI. furcsa szövedékű viszonyocska. Eleje Kazinczynak *baráti* titlaturáin akad-fel, később javallja azokat; végre pedig arról beszél, hogy nyelvünk 's literaturánk emelkedik 's ifjaink győznek az izetlenség' martalékain
 Humano capiti cervicem pictor equinam !

Szemere igen jól tud apró gondolatokat, aphorismákat, simára, gömbölyűre rászolyozgatni, kár az illyeket mint e' VI. VIII. 's XIV. viszony darabosan hagyogatnia. A' IV. X. XI. XV. XVI. jók és gyakran tanulságosak is. Mi a' XI. viszonyban mondatik, sok részben igen figyelemre méltó; mint például annak megjegyzése, hogy kritikusaiknak nagyobb része a' tárgyat tekinti nem a' formát, a' művet magában, nem céljához mérve. A' mi szinte itt a' szók, szó-lások, képek, egyes ideák' megítéléséről mondatik, az nem mindig hiba, sőt a' literatúra' kezdetében szükséges vesződség. Nem így volt e ez máshol is? Mit teve Lessing Németországban midőn Nicolaival, Mendelssohnnal öszveállván, Literatúrai Leveleit közrebocsátotta? Nincsenek e ezekben teméntelen apróságok, nincsenek e szavak, szó-lások' bírálatai? Azonban bár bíráló ellenkezőt hiszen is, miután a' Muzáron' szerkesztetője e' véleményt itt ellenészrevétel nélkül hagyá's mintegy benne megegyezni látszik, azt várta volna, hogy legalább e' jelen fűzet' végéig magával consequens maradjon: de kénytelen megvallani, hogy varakozásában igen megcsalatkozott, mert épen a' Muzáron' redactora, ki e' helyt az egyes

szavak, szólások, képek' bírálatának gáncsolásában megegyez 's mintegy javalja azt, alább a' Muzárion 412—462. lapjain maga a' szavak, szólások, képek' bírálatának vétkébe annyira elmerül, hogy dolgokat nem is bírálgat, hanem csak illy apróságokat. Így látjuk mi meg a' hibácskát másban 's gáncsolódunk, holott magunk vastag vétekbe süllyedtek legtöbb gáncsot érdemlenénk.

A' II. rész bíráló észrevételeket foglal magában a' Muzárion' III. és IV. kötetére, szerényen gáncsolókat, de nem szerényen magasztalókat. Bíráló nem ütközik-meg azon, hogy a' Muzárion' szerkesztetője a' maga folyóirata felől dicsérő észrevételeket közöl, de meg kell vallania, az még is kissé különös, midőn az ember dicséreteket névtelenül nyomtattat-ki maga felől. A' szerénységnek ezen példájában Szemerét nem sokan volnának képesek pirulás nélkül követni, azok közül, kiknek büszkeségök, szerénytelenségök ki van kiáltozva. Itt a' VIII. számmal jegyzett szakaszban e' szavak állanak: „Egyik levelezőmnek az a' nagy panasza van Muzárion ellen, hogy az felfejtés nélkül adván az egymással ellenkező vélekedéseket, az elkészült olvasónak hasznára nincs, az el nem készülteket csak meg-

téveszti. KÍNOMBAN legyen szabad vallást tennem, hogy ez a' váratlan feddés ENGEM a' Buridan' lomhárjára emlékeztet“ E' szavak minden kétségen kívül teszik, hogy e' VIII. szakaszt Szemere írta. Alább a' IX. számú szakaszban ismét ez mondatik: „Az a' mód, mellyen Sz. és K. (Szemere és Kölcsey *) akarnak korokra hatni, bizonyítja mind tiszta látásokat, mind egyenességeket 's alaktalan szerénységöket, mellyek né(e)kiek az írói pályán mint az életben, kitündöklő 's közönségesen elismert tulajdonaik. Nem nézik ők czélnak magokat, az ügyet csak eszköznek a' mi őket ragyogtassa, nem eltanúztatni, hanem kitaláltatni akarják tanításaikat 's szólani gondolkozó fejekhez vágnak, nem engedni minden benyomásnak készekhez.“ Hasonló beszédet foglal magában a' X. szakasz 's mind a' három alatt (VII. IX. X.) ezen névhelyetti jegy áll: — — — következőleg mind a' három szakaszt Szemere Pál ön maga írta magáról. Biráló reményli és várja, hogy ez argumetatióját Szemere Pál semmivé teendi 's e'

*) Különös, hogy a' Szemere nevet az olvasó mindig a' Kölcsey név előtt kénytelen látni, holott ez sem alphabeticus, sem egyéb tekintetben a' Kölcsey név elébe nem való.

gyanútól (melly kegyetlen) meg fogja magát tisztítani, a' mi ha meg nem történnék, kínos fájdalommal telnének-el kebleink. — Mi a' XIX. szám alatt Horvát Istvánnak tanácsképen mondatik, igen fontos beszéd, ohajtható hogy sikere legyen, de . . . ! — A' XXIX. szám bírálónak alkalmat nyújt egy általános jegyzést tenni. Iróink között (érem még a' legjobbakat is) a' javalásnak, magasztalgatásnak mértéke gyakran olly túlságig megyen, hogy dicséretök nem egyszer már nevetséges ironiává és gyalázássá vált. Mi csodáljuk, imádjuk, isteneljük egymást 's ég tudja mit nem követünk-el mindent. Ha ezen túlságaink költői művekben, barátságos irásokban jelennének-meg, hol érzés szól, nem volna olly nagy ok a' fennakadásra, de mi ott is, hol józanon illenék szólni, azonnal imádgatjuk egymást, mihelyt egy kis barátság füzött össze. Ezen hizelkedések már egypárszor némellyek által keményen megrovattak. Gróf Széchenyi Hitele' 223. lapján lelkesen emeli-föl ellenök szavát: „Nézzük csak gyalázatunk 's porba csúszásaink' számtalan tanújeleit, elég van kinyomtatva 's Aristidest, Demosthenest, Leonidast, Catót, Brutust, Scipiót végnélkül találunk benne; mintha köztünk csak úgy

termenének mint a' káposzta, vagy dinnye!
 — Nem illy szolgai dicséret emelheti halandó embertársinkat magasb lépcsőre....!“
 Valljon meddig lesz még szükség porba csúszó hízlekedőinknek hasonló leczkéket tartani? Mikor hagyunk-fel ez üres dagályú, nevetséges 's minden egészséges gyomorban csömört okozó dicsérgetésekkel, 's imádásokkal? Imádjuk istenünket, engedjük - meg a' költőnek, hogy érzelme' hevében imádjalyánykáját, de kritikában például 's általában, hol a' hideg és józan ész' beszédének van helye, hagyjunk - fel illy izetlen semmikkel 's ne tegyük a' térden csúszást a' magyarnak karakteri vonásává. E' XIX. számban egy irónk azzal dicsérteti - meg hogy „majd nem hihetetlen combinatiói vannak“; a' mi bírálónál annyit teszen, hogy azon úrnak combinatiói közel járnak a' hazudsághoz, a' meséhez! Ime a' nagy dicsérgetni akarás mint fajúl végre ironiává, gyalázattá! Kazinczy egyik irónkról azt mondá, hogy „szertelen érdemű.“ *Szertelen* az a' minek nincs *szere*, *módja*; quod non habet modum; vagy mint Kazinczy e' szót egykor ön maga jól magyarázta, quod modum excedit; 's érdem e tehát az, a' mi modum excedit? — Risum teneatis!

A' mi egyéb iránt a' Muzáron u. és III. köteteit illeti, mellyekről e' II. rész bíráló - észrevételeket közöl, irántok bíráló már felebb elmondá általányos észrevételeit, 's azokat itt ismétleni nem akarja többé.

A' III. részben Csél cím alatt egy drmai tréfa foglaltatik. Kár volt meg nem mondani, hogy originálja Kotzebuenál van *), így könnyen azt vélhetnök, hogy Szemere' munkája. 'S annál inkább, minthogy azok a' benne foglaltató: „Mulle, mulle, lidum, ladum, pimpi, schnursi, moxa, moxa, moxa biribi!“ szegény és semmit jelentő tréfák hasonlítanak ezekhez:

Kritika kell ma.

Kritika ma kell.

Kell kritika ma.

Kell ma kritika.

Ma kritika kell.

Ma kell kritika.

*) A' Szemere által szerkesztetett Aurora is közöl egy kotzebuei vígjátékot: Das zugemauerte Fenster. Örvidenünk-kell, hogy Szemere játékszineink' repertoriunát vígjátékokkal gazdagítani ügyekszik, de nem örvidhetünk azon, hogy olly rosszúl válogatja az originálokat, sem azon, hogy fordításait eredetiek gyanánt árulja. Német nyelvből jelesebb vígjátékokat lehetne fordítani, ha épen Kotzebuenál maradnánk is, mint ezek.

valamint szinte azon elménczkedésekhez, mellyek Szemerének hajdani Czinke, Bohógyi Gedeon 's egyebek ellen intézett írásait bélyegezték. E' vígjátéknak nincs művészi becsé 's a' kotzebuei sületlenségek közé tartozik, mellyeket e' különben elmés író olly nagy számmal gyártott, de azok előtt kedves lesz, kik, mint Kazinczy mondá, vadásszák az alkalmat, mellynél nyéríteni lehessen. A' fordítás (hihetőleg Szemerée) könnyű és correct. Bár így fordítatnának nyelvünkre az olly dramák, mellyek literaturánknak nyereségei lehetnének.

A' IV. V. VI. rész ki valának adva más helyt.

A' VII. rész dicsérő beszéd Popera; angolból. Az eredeti' írójának neve, Szemeré' szokása szerint, nem mondatik.

A' VIII. rész a' tanító költeményekről értekezik, 's védi őket azok ellen, kik ki akarják a' poezis' köréből zárni. A' mi itt mondatik nem új; százszor is volt mondva: becsét azonban nem lehet megtagadni, mert röviden alkalmasint minden benn van, a' mit itt mondani lehet. Bíráló azt hiszi, hogy az egész pör, melly a' tanító költemények ellen és mellett foly, haszontalan akadozás. Minden tanító költemény, mihelyt jó köl-

temény a' poezis' körébe tartozik, 's a' kérdés csak azon pontra szorúl végtére is, ha a' didakticus a' művészet' postulatumat kielégítette e? Minden jó költeménynek célja gyönyörködtetve tanítani, mert maga azon cél is, hogy egy lány szerelem-dal, érzékeny epigramma, indulatinkat szelidítse, szenvedelmünket tisztítsa, szóval, szivképző legyen, tanítást foglal magában. Ha valaki verseivel csupán tanít 's nem gyönyörködtet egyszersmind, akkor versei nem tartoznak a' poezis' körébe, ha pedig tanításai mellett művéleményt is tud gerjeszteni, versei bizonyosan költői művek. Biráló ohajtja, hogy minden költeményeink tanítók legyenek ezen értelemben, mert csak úgy lesznek jó költemények is egyszersmind. Azaz: ha művészi formába öntött reflexiót, tanúlságot (szorosb értelemben) nem foglalnak is magokban, legalább nemes, erkölcsiséggel megegyező érzelme-
ket gerjesszenek keblünkben. A' trágár versecskéket, parázna románokat, valamint a' tanítás' úgy a' költés' céljával sem igen lehet megegyeztetni. — Ezen szempont teszi világossá a' költői művek' becsét a' tudományos művek mellett, 's ezt illenék figyelembe venni azon bölcs uraknak, kik tudó-

san ránczolt szemöld alól bizonyos fontos göggel 's megvetve tekintenek a' szépliteratura' műveire, mint haszontalan 's csupán időtöltő játéokra. Jaj azon izlésnek, melyet szépliteraturai művek' lángja nem elevenít! —

A' XI. rész becses észrevételeket közöl az életírás' theoriájáról: de bele vannak keverve egyebek is, mellyek a' rész' czímének meg nem felelnek. Az észrevételek azon részről dicsérik a' biographiákat, mellynél fogva azok követésre méltó példányokat állítván-fel az emberi életből, bennünket nagy, nemes tettekre gerjesztenek. Szükség volt volna azonban a' biographiák' érdemét a' historiára való befolyásoknál fogva is érinteni. Az életírások valódi alapkövei a' historiographiának. Mind az, mivel a' historiographus foglalatoskodik, emberi tettekből áll, az emberi tetteknek pedig kútfeje a' lélekben, a' karakterben van 's a' karakter az, mit a' biographusnak híven előnkbe állítani kötelessége. A' tetteknek okait jól fejtegetni, az az valódi pragmatikai historiát írhatni, csak az fog, ki historiája' személyeinek karaktereit egész mélységökben felfogta 's általában az, ki emberismerettel bir. Plutarch' biographiái charak-

teristicus oldaloknál fogva legbecsesbek. Ő a' hősek' tetteinek leírását eszközül használja a' karakter' festésére 's bizonyítványául annak, mit ez vagy amaz nagy ember' szelleméről, gondolkodása' módjáról állíta. Ohajtanám, hogy íróink minél több biographiákkal ajándékoznának - meg bennünket; azoknak megszáámíthatlan becsök volna historiographiánkra nézve, de ohajtanám egyszersmind, hogy e' biographiák ne csak tettek' és történetek' száraz beszélyei legyenek, hanem ügyekeznek az életiró hőségnek lelkét híven ábrázolni. Hasznos fogna lenni az is, ha egy személynek képét többen próbálnák előnkbe állítani, különböző szempontokból tekintve. Kazinczy Martinúzit más-ként festé, mint egyebek, 's e' festésnek igen nagy becse lehetne, ha teljesen kifejtve 's bizonyítványokra alapítva volna. Literaturánkban egyedül Kazinczy az, kitől valódi biographusi lélekkel dolgozott czikke-lyeket bírunk: de a' megbecsülhetetlen embernek itt is, mint sok helyt, hibája, hogy a' szépségért 's hatásért igazságokat is áldoz-fel 's maga az, hogy kútforrásokra nem szeret hivatkozni, mutatja, melly kedve van hőseit idealizálni; a' mi historicusnál megbocsáthatlan hiba. Neki az igazság legyen

első és legfőbb tiszte 's azt semmi más czélok-
nak alárendelnie nem szabad.

A' X. rész Terhes Sámueltól pór nyelv-
figurákat közöl, mellyek már előbb ki va-
lának nyomtatva.

A' XI. B. L-tól jeles észrevételeket a'
képes beszédről. Ohajtom, hogy, kivált a' mi
a' IV. szám alatt mondatik, figyelem nélkül
ne maradjon, 's jelesül a' Muzáron' szer-
kesztetője által többször megolvastassék.

A' XII. rész párhuzamba állítja a' tar-
kán beszélőt a' tarkán öltözővel. Kár hogy
a' hasonlat már egykissé régicske és kopott.

A' XIII. részben Klopstock' kikelése a'
nyelvkeverők ellen, közöltetik, némelly reá
tett észrevételekkel. Ez ügyben bíráló azt
véli, sem a' puristáknak igazok nincs, sem
a' nyelvkeverőknek egészen, 's ha valahol, itt
leghelyesben tesznek, kik közép úton jár-
nak. Én részemről (engedelmet hogy, itt ma-
gam' hitét bátorkodom mondani) inkább hasz-
nálom a' divatban lévő idegen szót, mint az
erőtelve alkotott újat, de viszont undorodom
attól, ki idegen szavakkal, szólás formák-
kal tömi beszédét, mintegy affectálva, még
ott is, hol kifejezéseire tökéletes magyar
van. Midőn a' nyelvkeverésről szó van, ne
feledjük azt is, hogy nyelvünkbe csak a'

latin - szavak' keverését sanctionálta a' szokás 's német vagy francia korcsokat vegyíteni beszédünkbe, kivált nem hallottakat, valóságos mania, a' mit semmi ok nem védelmez, 's magyar érzésünk bizonyos belső nehezteléssel telik - el, valahányszor efféleket írva látunk, 's bíráló megvallja, aggodalomban van azon úri embernek esze iránt, ki minap a' Felső M. O. Minervában illy beszédet ajánla irótársainak: „A' Nemzetek nem Uebermuthból harczolnak hanem Billigkeitért esdeklenek.“ A' tudományos műszavak' fordításában neologusaink legmerészebbek lehetnek: ezeket leginkább tűrik még azok is, kik szenvedélyes ellenmondói az újításnak. 'S miért? mert ezek a' közéletben nem fordulván elő, helyettök semmi idegent nem sanctionált a' szokás, melly a' nyelvben, bár mint rontogassuk is királyi székét, örökké hatalmas úr fog maradni. A' magyar fűvészkönyv a' legvakmerőbb újítások' tára, mellyek valaha nyelvben történtek, 's íme még a' nem tűrődelmes Debreczen is meglehető's tűrődelemmel fogadta.

A' XIV. rész a' Szellem, Egyetem, Szerény szavak' „termesztését“ írja - le. Ezt követi egy rövid, lelkes értekezés a' nyelvújítás' ügyében. Egyike jelesebb philologiai ér-

tekezéseinknek, mellyeket literaturánk mutathat. Sok jelekből Kölcseyének lehet gyanítani. Birálónak nincs reá ellenészrevétele csupán ohajtása, hogy az olvasó figyelme e' becses sorokat ki ne kerülje.

A' XV. rész a' *Tekéletes*, *Tökéletes*, és *Tökély* szavakról szól. Horvát István *t e k é l e t e s* szava inkább csak szeszélyi, mint valódi okon épült különködés; a' *t ö k é l y* ellen kikelése pedig azon aprólékos akadozások közé tartozik, mellyek egy idő óta ezen tudós úrnak szenvedélyes mulatságaivá váltak. A' ki tudja mint nem tűrte Horvát István soha mások' különzéseit a' nyelvben, ámbár maga mindig igen szeretett különözgetni, az előtt e' jelen akadozás sem új, sem meglepő nem leszen. E' cikkelynek szorosb megítélése (minthogy az a' Tud. Gyűjteményből van itt újra lenyomatva) nem tartozván biráló' tisztébe, az olvasó innen a' *Kritikai Lapok'* III fűzetének 86 — 98 lapjaira utasítatik, hol az *Bíró Pál* által vizsgálat alá vétetett. — Horvát Istvánt követi *D. Fogarasi János'* jegyzése a' *tökéletes'* védelmére. Biráló azt hiszi, hogy *Fogarasi'* állítása, melly szerint a' gömbölyített szájjal ejtett hangzók gömbölyűséget és gömbölyű dolgokat jelentenek, egy kissé merész: minthogy azonban

Fogarasi itt azt jelenti, hogy e' tárgyban későbbben többet fog majd mondani, nem akar e' helyt állításán előre mintegy keresztül vágni, hanem vár inkább bővebb felvilágosításokat. Addig pedig azt jegyzi-meg röviden, hogy midőn a' *sor*, *tó*, *fű*, *rud*, *tű*, gömbölyűnek vagy magában gömbölyűség' ideáját foglalónak mondatik, minden tárgyra el fogjuk csavarhatni a' gömbölyű' ideáját annyira, hogy végtére hosszú semmi sem lesz. 'S mi az a' hosszú gömbölyű? Az e a' mi a' tojásalakú (ovál)? Ha igen, úgy a' *fű*, *rud*, *tű*, a' mellett, hogy nem hosszú gömbölyű, még kevésbé gömbölyeg, hanem örökre csak hosszú; 's szabad e' érzékek alá eső, alakjokra nézve gömbölyeg tárgyakat említeni, mellyekben nincs gömbölyű betű? például: *nap*, *far*, *túl*? 'stb. — Befejezi e' részt Szemere, a' *tökélyre* analogiákat hozván-fel. Kár volt azonban a' *személy* és *lapállyal* a' *szakállt* hasonlítani. Kresznerics e' szót a' *szak* és *állból* magyarázza, a' mi hihetőbb, mint Szemere *ál* vagy *ály* terminatioja. A' *fő* és *fök* és *fökély* inkábbára csak oda van vetve, mint etymologice megfejtve 's így szabad legyen ez analogia felől kételkedni. Mi a' *tökély*, *tökéletesség* és *tökélet*' ideáit illeti, ezek, ha etymologice ne-

talán három ideát jelentenének is, a' szokásban mindig csak két ideát fognak kifejezni: tökély és tökéletesség *perfectiót*, tökélet *deliberatiót*; 's a' tökéletességnek ugy nem fogjuk ezután sok hasznát venni, mint az *irgalmas-* vagy éppen *irgalmatosság*nak és *csendesség*nek nem

A' XVI. rész' töredékei igen nagy becsűek lesznek a' historia' barátja előtt. Nyelv 's előadás 's alaposság az állításokban azt gyanítatják, hogy Kölcsey' tollából folytatnak. Az I. szám előadja röviden hova vezetheti a' historicust azon tévedés, ha hypothesisiből fejtegeti az emlékek' homályát, a' helyett, hogy az emlékekből világosítaná's tenné megfoghatókká hypothesiseit. E' lezke igen alkalmas időben van elmondva, bár figyelmökbe vennék etymologizáló historicusaink. A' II. és III. számok parallelákat vonnak, a' történetvizsgáló és- író közt 's ideáját adják a' historia' philosophiájának. Ohajtanunk kell, hogy illy lelkes író' tollából (bár ki legyen e' töredékek' szerzője) e' tárgyban még több fejtegetéseket vehessünk. A' mi itt röviden mondva van, nálunk még egészen új 's nem hallott beszéd 's éppen azért mert nem hallott, olly sovány és parlag historiographiánk. Mi úgy látszik a' his-

toriában a' történetvizsgálatott tettük czéllá, holott annak csak eszköznek kell lennie. Historicusaink még ott is megelégszenek tettek' száraz vizsgálatával hol már tovább is mehetnének. Okleveleket közlünk gyakran a' Tudományos Gyűjteményben csak azért, hogy oklevelek 's régiek, ha a' historiára semmi világot nem vethetnek is, a' mi csak Codex diplomaticusba való volna, hol czél az is lehet, hogy régi írást tanuljunk olvasni. — Ha a' lefolyt századok' korainak tükrét akarjuk adni, nem úgy fogunk historiát írni mint Pray vagy Kátona, hanem azon szellemben mint Tacitus és Heeren, Bignon és Lingard. Nem azt akarom mondani, hogy amazok hibásan cselekvének, sőt hiszem, hogy a' jeget nekik kellett megtörniök 's kell még ezután is sok részben, hanem azt, hogy ők csak anyagjait gyűjtögették a' való historiának, de attól, hogy historiát írtak volna, távol valának. Eddigi magyar historicusaink közül Engel mutata legtöbb pragmaticus lelket. Szép volna tudni bizonyossággal, honnan eredtek eleink 's kikkel voltak rokonságban, de megvallom, ennek fejtegetésénél hasonlíthatlanúl becsesebb volna Ferdinand és Zápolya' századokra ható, történetekkel, változással gazdag időszakát 's azon kor' embereit philosophiai

lélekkel megírni, vagy ezen kérdésre felelni: „Millyen befolyások volt honi városinknak nemzetünk' kifejlődésére és csinosbulására?”

A' XVII. XVIII. XIX. XX. részek gondolattöredékeket nyújtanak. A' Keresztyén (jobbán keresztény) és Magyar címűk semmi újat, és tanulságosat nem mondanak, sem olly jeleset nem, a' mit, habár régi is, többször ismétleni szükség volna. Az *önpanaszok* valamelly werteri szívnek siegwarti érzelgéssel teljes ömledezései. Kár volt őket versben nem adni; akkor érdemök talán inkább művészi lehetett volna, most nem tudjuk, mit akar velök Muzárion' szerkesztetője. A' *Házasság* című apró észrevételek (hihetőleg Szemerétől) mind hasznos létök, mind tapasztalati valóságok miatt, felül haladják az előbbieneket 's nem lesz szükségtelen házásoknak és házasulandóknak figyelemmel megolvasni. A' literatori étellel azonban semmi egybefüggésök, e' könyv' 30. lapja szerint pedig a' Muzárionnak illy valami volna inkábbára tárgya. Azonban kicsinységeken talán ne akadozzunk, miután felebb úgy is látók, hogy a' Muzárion systemának és consequentiának nem barátja.

A' XXI. rész *Bel és külvilág* cím alatt jeanpauli mind mélységű mind típusú gondolattöredékeket közöl, 's ha e' töredékek eredetiek (mert Szemere' redactiójánál soha sem lehet tudni, mi eredeti, mi fordítás) írójoknak nem lehet nem örvidenünk. A' magyar literatúrában meglepő eredetiséget és sajátságot hordoznak magokon 's szerzőjöknek az a' ritka szerencse juta, hogy gondolatait kellemmel, könnyen és világosan tudja kifejezni.

A' XXII. részt, bíráló úgy hiszi, a' Hegel' philosophiájának valamelly rebellis tanítványa írhatta, boszúságában arra, mi mysticus mestereitől reá ragadt, mert épen éjszak' gonosz befolyása ellen a' philosophiára emeli fel szavát. Bíráló e' mأمorszülte beszédeket nem értheti. Lehet azonban, hogy bennök sok ész és mélység rejtezik, de akkor méltán kívánhatnók, hogy írójok, egy kissé legalább, értelmesebben szóljon. Ha kevély volna mindenkitől értetni, ügyekezék még is valakitől értetni, mert ha senki sem értheti, mint ezt itt, nem tudom mi célja van azzal hogy ír. Ne vélje elhitethetni velünk, hogy a' homályban mindig mélység van; a' legmélyebb üregekben is, ha ész' napja sugárzik rájok, világosság dereng. „A'

tagadás' évei elmúltak, úgymond a' szerző, 's helyökbe egy meleg hit lépe, annál melegebb 's azért meleg, minél hidegebb 's mert hideg volt az őket megelőző kor.“ Mit tesznek az illy ködös beszédek? Ezek csak olly borongva derülő állapotba helyezik lelkünket, mellyben megúnjuk a' nézést is 's behúnyjuk szemeinket, hogy inkább ne lássunk semmit, mint rosszúl. „Nehéz mindennek mindent magyarázni“ igaz! de talán még nehezebb ott, hol nincs magyarázni való. Csak attól óvjon - meg bennünket az ég, hogy némelly németországi írók' mysticus beszédei, elragadjanak ránk! Nincs valami fájóbb az ép kebelnek, mint az elme' illetén vonaglásai, mellyek, bizonyossá tehetem a' szerzőt, az általa említett *Hugonál* nem tállatnak, vagy ha igen, nem azok, mik Hugót nagyjá teszik. Ki illyen borongásokra hajlandó, annak tanácsolnám, hogy angol írókat olvasson 's minél kevesebb németet. Amazokból fogja megtanulni, mint lehet még a' mély is világos.

A' XXIII. részben remekét láthatni Szemere' szerkesztetési paradoxumainak. Kazinczynak csaknem legjelesebb versei szépségökből kifosztogatva, poetai aetherökből prosai posványtságba vannak leránczигálva.

Bár kinek művei legyenek ezek, bizonyossá tehetem, hogy általok magának nem nagy dicsőséget szerzett. Biráló nem gondolhat valami izetlenebbet, mint a' verset gyönyörű harmoniájából kivetkeztetni. Ezen prosák annak, ki őket már előbb versben ismerte, olyanoknak tetszenek mint, a' szent írás szerint, az égből letaszigált kalánfűlű angyalok voltak. 'S valljon mit akarhatott velök készítőjök? Kazinczy' verseit értelmesbökké tenni? Az nem történt 's a' szándék csupán oda látszik intézve lenni, hogy e' verseknek szép zengésök elvétessék. 'S aztán olly homályosak voltak e' versek, hogy őket magyarázgatni kellett? Vagy tán azt akarta travestálójok mutatni, hogy a' mi versben szép, az prosára fordítva is szép marad? De van e erre szükség? 's ha volna is, mondhatom, itt nem nagy szerencsével van megmutogatva, mert a' ki e' verseket már előbb olvasta, vagy tán emlékezetből is tudja, futni fog e' formátlan szörnyektől. E' költeményeket prosában adni épen olly szerencsés gondolat volt, mint azon bohóé, ki a' fülmille' szép éneket hallván, megfogá azt, és megsütötte. Illy tett nem érzése és izlete a' szépnek, hanem vastag éhezése. Biráló itt protestál a' megholt' nevében, hogy művei illy

elundokítástól jövendőre kíméltessenek-meg, különben azt kell hinnünk, hogy ez visszatörlesztés a' Kovacsóczy' Aspasiájának 74. lapjára, a' minőt holt íróval nem kellene tenni.

XXIV. rész. Vilma. Kölcsey' nemsokára megjelenendő munkáiból van ide lenyomtatva.

XXV. rész két beszédét közli hazánk' egyik minden jóktól tisztelt fiának, gróf Károlyi Györgynek. Mindkettő hálaszó Szatmár' rendeihez a' követségre választatás' bizodalmaért. Meleg és tiszta kebel' ömlései, 's érzéshez szólnak. Ohajtjuk hazafiúi buzgalommal, hogy mind azok, kiket hazánk megyéi hasonló bizodalommal tisztelnek-meg, olly tiszta lélekkel, olly belső megnyugvással adhasanak számot tetteikről, mint e' honja' boldogságáért buzgó gróf.

XXVI. rész. Játékszín. Kölcsey' munkáiból.

XXVII. rész. Főispánság.

XXVIII. rész. Emlékbeszéd Kazinczy felett, Kölcseytől. Lásd a' Magyar Tudós Társaság' évkönyveit.

XXIX. Minerva. Gróf Deszewffy Józseftől.

XXX. Kivonat. A' mi az előbbeni részben gróf Deszewffy által bővebben mondatott, az itt rövidebbre vonatik öszve a' Muzáron' szerkesztetője által, hogy az olvasó hosszan

is röviden is olvashasson egy tárgyról, a' szerint mint szeszélyei kívánni fogják. Biráló, ha Muzárion' redactora volna, illy kérődzések helyett valami újjal ajándékozta volna meg az olvasót, kinek úgy is ezen vastag kötetten végig becsesebb új és eredeti dolgokkal olly igen fősvényen van udvarolva.

A' XXXI. rész egész a' XLIV-kig, mint Dr. Rummy nevezé, satira, vagy inkább pasquinad Bajza ellen. Biráló szükségtelen dolognak vélné itt ezen Szemere által kezdett pille - viadalba keveredni: de azt még is nem tartja haszontalannak kérdeni, mi czélja vala e' sok parányi bibelődésekkel Szemerének? Magát új oldaláról mutatni a' publicumnak? Ez nem leheté czélja, mert hogy Szemere apró kifejezéseket, commácskákat igazgatni, szavakon etymologizálgatni, periodusokat (mint például ez: Kritika kell ma) százféleképen variálgatni tud, azt a' Czinke 's Ilosvay ellen írt recensiókban, az Élet 's Literaturában 's a' Mondolatra való Feleletben már rég úntig bebizonyítá, 's beegszersmind azt is, hogy mind ezek, a' magyar literaturát még igen magasra nem emelték. Használni, tanítani akart? De mire tanított hát bennünket? Arra legfelebb, hogy a' megigazgatott szavak, szólások, com-

mácskák úgy is jól állhatnának, mint ő elállítgatta őket, de nem arra is, hogy csak úgy állanak jól, mert már ehhez nem bohózat, hanem ok és egypár komolyabb szó kívántatott volna. A' hánytorgatott dagály, variátiói üresség, szinte csak puszta állítások, mellyeket így okok nélkül szabad leszen nem is hinni. De talán arról akarta Szemere az olvasókat meggyőzni, hogy Bajza minden kritikái mellett is, mellyekkel a' magyar irókba akadoz, 's apró zajgást, nyugtalanságot támaszt közöttök, csak haszontalan firkáló 's minden érdeme az, hogy „dicsőségesen deramificáltatható sok és sokféle és minden, 's dicsőségesen superramificáltatható kevés és kevésféle semmikkel megtöltött előadása nem az, a' mi más közönséges előadásocska szokott lenni“? (l. 123.) Ez már hasznos dolog fogott vala lenni, szinte úgy, mint hasznos volna általában minden írónak, ki érdem nélkül csillog a' hír' vagy dics' palástjában ál-orczáját letépni; de bíráló' igen csekély vélekedése az volna, hogy illy czélra nem szavakat, interpunctiót, stylust kellene jobbítgatni, beszédecskéket variálgatni, hanem Bajza' principiumait, állításait ledöntögetni, mert ezek már fognának majd valamicskét bizonyítani. Vagy talán mind az, a' mit Sze-

mere itt Bajzának mond, csak kezdete a' leczkének, 's kezdeni a' literatori leczkét abc-én kell? Ez igaz lehet, és így majd elvárjuk mi nagy dolgokkal lesznek a' jövődő Muzáronok Bajza ellen megtöltve. Ámbár nem tagadhatjuk, szeretnők tudni, miért nem lépett ki Szemere ez úttal egyszerre minden-
 nel, a' mie van. Erre a' 29 ívnyi könyvben elég hely fogott vala lenni, 's inkább ezzel töltötte volna el a' Muzáront a' helyett, hogy a' magyar folyóírásokat kifosztogatta. Ideje is elég lehetett reá a' Convers. lexikoni pör 's a' Kritikai Lapok' első fűzetének megjelenése óta (1831) mostanig; vagy talán sat cito si bene? Meglássuk, meglássuk....
 Bajza meg fogja köszönni, ha itt ott közrebo-
 csátott iráskáit Szemere orbiliusi vessző alá
 vévén, bennök minden még olly parányi hi-
 bákat is ki fog mutogatni 's még inkább
 meg fogja köszönni, ha Szemere dolgokban
 akadozand 's okokból 's elvek szerint fogja
 őt leczkézgetni, mert bohó az, ki magát
 csalhatlannak véli: hibák lesznek míg em-
 ber. Egyéb iránt bíráló itt azon nyilatko-
 zást teszi, hogy az ő látása szerint, Bajza
 a' magyar literaturában még igen kis pontot
 tölt-be 's a' miket eddig tett, figyelmet nem
 nagyot érdemlének 's inkább csak vergődé-

seknek kell tekinteni azon czélra, hogy számos (például 50) év' leforgása mulva — ha istenei addig éltetik! — ő is felkapaszkodhassék azon magas pontra, hová Szemere mintegy harminczkét évű írói pályája alatt felhágott, 's most mint kritikus és poeta olly vakító fényben ragyog.

A' XLV. részben Szemere egy gondolatot közöl saját neve alatt. Kár, hogy e' gondolatot ama' gonosz Dr. Johnson már elébb feltalálni (Krit. Lap. II. füz. 124 lap.) 's elmondani eléggé neveletlen volt, amúgy Szemerének eredeti szüleménykéje lehetett vala. „Dii male perdant antiquos, mea qui praeripuere mihi!“ fogja mondani Szemere Johnsonnak.

A' XLVI. részben Kölcseynek egy levele közöltetik Szemeréhez. Benne olly dolgok mondatnak, mellyeket Kölcseytől épen nem vártunk. Biráló azt hiszi, hogy Kölcsey e' levelet csak azért írta, hogy a' maga barátjának kritikai hevűleteit szelidítse és mérsekelje 's hogy a' levél épen nem vala publicum elébe szánva 's kiadatását csak azon sajnálatra méltó mindent kiadni vágyásnak lehet tulajdonítani, melly a' Muzáron' redactorát egy idő óta olly igen megszállotta. Kölcsey, ki még a' Kritikai Lapok' II.

fűzetében a' kritikát olly hévvel ajánlá, ki maga is több rendbeli kritikákat írt, itt most a' kritika ellen emeli-föl szavát; mint lehet ezeket megegyeztetni? Talán azt fogja Kölcsey felelni, hogy ő a' kritikát előbb ajánlván, korán sem olly kritikát képzelt, millyet mi magyarokúl gyakorlunk. „Ez a' kor, mond ő, nem a' Gottsched és Lessing' kora, hol a' zavarból szép jövendő kelljen-ki. Akkor homály és világoosság harczott, most harczol ember és ember 's szándék van csak embert bántani.“ Szabad legyen a' tisztelt férfitól kérdenem, mi különséget talál Lessing' kritikai tonusa 's azon tonus között, melly nálunk az antilexikonisták írásaiban mutatkozott? mert ezt látszik Kölcsey leginkább a' magyar kritikák alatt érteni (Muzárion. Új folyam. I. fűz. l. 464). Lessing' tudományáról 's az antilexikonistákéről itt szó nem lehet, hanem csak a' kritika' tónusáról, mert csak ebben rejtezhetik az embert bántás vagy nem bántás. 'S ki vala bántóbb, ki kegyetlenebb mint Lessing ellenkezői iránt? Emlékezzünk theologiai harczaira Goezével, emlékezzünk a' Klotz ellen intézett anti-quarinsí levelekre; 's vagy az úgy nevezett Vademecumban nincsenek a' Langénak öl-

döklő keserűségek mondva? 'S szabad e a' kritika' tonusára nézve több példákat is a' Kölcsey által felhozott Lessingén kívül említeni? Csak homály és világosság harczolt e Boileau' kritikáiban a' francziáknál? Vagy a' skót kritikusok' lord Byron ellen intézett írásaikban? Vagy az újabb német literatúrában is mik történtek a' két Schlegel és Kotzebue között? Bizonyára ez egész emberbántási panaszt jobb abba hagynunk, mert ez semmi literatúrában sem vala újság 's mindenütt szült hasznót, szült kárt is 's példa elég van mind a' két részre. Azért, hogy az írók között keserű össze ütközések történtek, sem a' világ fel nem fordult, sem a' literatúra, 's azon szomorú történetek, melyeket Kölcsey olly fekete színekkel festve jósol, valamint máshol nem, úgy nálunk sem fognak a' literatori viadalmak mi a' t' t bekövetkezni. Ki azt hinné, hogy a' kegyetlen, a' keserűségekkel ostromló írásoknak általában nincs jó következésök, azt csak Pascal' pamphletjeire emlékeztetem. — Kinek vala szándéka embert bántani, kinek nem? azt megítélni ember nem fogja, kinek a' szív' redőibe látni nem engedtetett. Hányszor magyaráztatik balra a' legtisztább szándék is 's viszont hány ön-

hasznát leső tudja bepalástolni mocskos tetteit köz jóra törekedő szándékkal! Kölcsey azt mondja, embert bántani soha szándéka nem vala, Bajza szinte ezt fogja mondani betűről betűre. Kölcsey mosolyogni fogja Bajzát e' nyilatkozásért, valamint Bajza mosolygá Kölcseyt, ki bár mint szeressen Kölcseyvel egyezni, bár mint szeressen hinni a' tiszteletre méltó ember' és író' szavainak, azt még is elhítni magával nem tudja, hogy a' mi az Élet 's Literaturában Berzsenyi ellen 's előbb a' Mondolatra írt feleletben Bohógyi Gedeon ellen mondatott, egészen és tisztán csak tudományos fejtegetés, csak homály és világosság közti harcz legyen. — A' lexikoni pörre nézve azt hiszi bíráló, hogy még igen is közel állunk hozzá 's közelebb mintsem hidegen megítélni képesek lehetnénk, azért legjobb felőle hallgatni, 's az ítéletet későbbi időkre felfüggeszteni. Sokan vagyunk, kik bele szólnak e' pörbe 's elhatárazott ítéleteket mondanak felette, holott azt minden részeiben nem ismerjük, 's nem tudhatjuk „ha ügyében, vagy ügye miatt, vagy miért“ támadott a' láng. Mi a' magyar kritikákat illeti, ha ezek olly veszedelmesek 's árthatnak, mint Kölcsey állítja, akkor nem félre vonulni

kell előlük, hanem inkább ellenök dolgozni, vagy egyenesen, vagy pedig negative más szellemű és tónusu kritikák által, 's erre ki alkalmasabb Kölcseynél? A' tévelygőket nem tévelygeni hagyni, hanem jó útra kell vezetni. Ne higye Kölcsey, hogy az alapos ellenszegülés hatás nélkül maradjon, mihelyt alaposabb józanabb kritikákra példák lesznek, a' mostani tévelygők 's kárt hozók bizonyosan semmibe fognak süllyedni, 's rájuk senki nem hallgat többé. Azért ohajtom, hogy olly író mint Kölcsey, a' küzdhelyről félre ne vonúljon, mert az ikteraturánknak csak káros lehet, a' Muzáron pedig példányokat adjon más nemű birálatokra, mint a' millyek, például, a' Kritikai Lapokban megjelenni szoktak, 's ezeket minél előbb köz részvéltenségbe süllyesse.

Eddig terjednek a' Muzáron' szakaszai. Azt kérddheti itt végül az olvasó, mi hiányt pótoltki e' kötet Muzáron a' magyar ikteraturában 's mivel mozdítá azt előbbre? Biráló, röviden egybe foglalva az eddig mondottakat, azt feleli, hogy mind ezt, mind pedig amazt igen kis mértékben eszközlötte, mind a' mellett is hogy 467 lapnyi vastagságú. A' mit e' tetemes kötet újat és becset Kölcsey' beszédein kívül magában fog-

lal, azt néhány ívre valamely folyóiratunkban lenyomtatva is lehetett volna közleni 's e' célra nem volt szükség 29 ívet részint régi 's ismert, részint silány dolgokkal megtölteni 's akkor megkíméltettünk volna azon kedvetlen érzéstől, mellyet Szemere' zavarékos redactiójának nem lehet nem támasztania minden józanságot 's rendet kedvelő olvasóban. Egy van azonban e' kötetben a' mi figyelmet 's említést érdemel: a' csinos és józan nyelv, egykét cikkelyt kivéve csaknem mindenütt; 's e' tekintetben Szemere köszönetet érdemel, kivált stylisticánk' mostani zavaros, tarka, erőtetett időszakában, midőn némellyeknél az újítási 's különködési korcsok egész az örültségig divatoznak 's annyira mentek, hogy ha néhány józanabb fejek' példája nem állana gátló őrként, bábeli nyelvzavaréktól lehetne rettegünk. Kár, hogy e' csinos nyelv nem mindenütt eléggé correct is egyszersmind. Miket Szemere mint hibákat megró (XXXI—XLIV.), azokra magában a' Muzáronban is lehet példákat találni.

Berekesztésül bíráló itt Muzáron' redactorához fordul 's kéri őt, ügyekezzenek elvek és systema szerint alkotni folyóírása' jövőendő füzeteit 's vissza adni azon szelle-

mét és karakterét, mellyel az első kötetnél megörvendeztete bennünket. Ügyekezzenek régi munkák' újra nyomtatása helyett olvasóinak új és eredeti művekkel kedveskedni, 's általában olvasóit a' mystificációktól megkímélvén, mind magát, mind redactióját érthetővé tenni. Herdernek azon mondására (melly a' Muzar. 35. lapján áll): „Ki akarjon mindentől értetni?“ a' másik extremumot is méltán lehet kérdeni 's kivált itt: Mi dicsőség van abban, ha senkitől sem értetünk? Emlékezzék-meg Szemere arra is, hogy ő literatori pályáját mindig Kazinczy és Kölcsey' vállalkra támaszkodva járta, 's miután ezen két jeles athleták' egyike kidőlt, ragaszkodjék annál szorosban a' másikhoz, mert nélküle sem maga, sem a' Muzáron meg nem állhat azon ponton, hová egykor e' két bajnok' karjai emelték.

Bajza.

II.

A' házasulók. Irta B. E. J. Pesten, Hartleben K. A. tulajdonosa, 1833. 12r. 119 l.

„Etenim haec conficta arbitror a poëtis esse, ut effictos nostros mores, expressamque imaginem vitae nostrae quotidianae videremus.“ *Cic.* Ez mottója a' darabnak; 's ha motto uralkodó ideát, vagy épen irányt fejez ki: ugy ezen darabban erkölcseink', mindennapi életünk' képét keressük; 's figyelmünk a' karakterekre, mint *fő* dologra, leszen függesztve; nem mellőzvéen azonban el az alkotás' vizsgálatát sem: mert puszta karakterdarab, a' mint nevezik, vagy puszta szövevénydarab, egyoldalúságánál fogva nem elégítheti ki az aesthetika' kívánatait.

Az olvasót azon állapotba kívánván tenni hogy, midőn specialitásokra menendünk által, velünk együtt ítélhessen, a' darab' meséje valamivel bővebben bocsátatik előre.

I. Felv. Gr. Buvárdy, mostoha fiának gr. Házynak 's unokaöccsének báró Cserhátynak tútora, nehogy amaz, özvegy Kedvesi Ilkát, ez Tüzi Rózsát elvegye, 's így gyámatyaságával tútori hatoda is járni megszünjék: össze akarja a' szeretőket egymás közt vesszeszteni. E' végre Ignáczzal, Házy' inasával, Rózsának egy Cserhátyhoz szóló levelét Házynak játszatja kezéhez, Cserhátynak pedig megsúgja, hogy Házy levelet vevén Rózsától, őt látogatni ment: a' miért Cserháty, torlásul, Kedvesinéhez siet, az ő lovagjául esküvendő. — Az alatt Házy belépven Tüzinéhez, azt vesszük észre, hogy ő a' levelet egy olasz grófnétól jöttnek hitte, kivel Bécsben nem rég szerelmi kalandja volt. Meglátván Rózsát, kinek ugyanazon időben tette udvarlásait Bécsben, igen meglepetik; de csak hamar feltalálván magát, vele beszédbe ered, magát boldogtalannak mondja, kinek noha szíve szabad, kezét eskü köti; 's e' szavakkal: „szánjon 's ne felejtessen engemet“ elsiet. Rózsa, az érzélgős, holdvilággal barátkozó Rózsa, ki öt percz előtt még Józsijáról (Cserháty) ábrándozott, e' szavakkal néz utána: „Milly jó szívű, milly nagy eszű férfi ez“ 's tbb. 's itt egyebek közt azt is megtudjuk, hogy Házy

's Rózsa mindég szerették egymást; 's Cserhátynak már semmi híre. — A' harmadik scenában Kedvesinével ismerkedünk meg. Ez rövid monologja' elején untatónak találja Házynak házasodási szándékát; neki csak győzödelem kell, mihelyt ez megvan, a' meggyőzött mehet. E' tizenöt sor' vége pedig már más huron pendül; itt jónak gondolná ha férje volna: „kell fa, mond, mellyre borostyán koszorúimat akaszthassam.“ Jó Horgos, egy Seladon egy professo, Kedvesiné viszonzza hódolgtásait, tőle egy hajfürtöt is elfogad emlékül — ekkor jelentetik be Cserháty; 's míg belép, Horgos egy állótü-
 kör megé bú. Asszonyunk érzékenyt játszik, ki boldogtalannak érzi magát, mióta férjét elveszté; legott meg' Cserhátyba szeret, 's „Kérem, távozzék — mond — sokat is tud már: felejtse el azt, mit elragadtott szívem mondott.“ Cserháty el van ragadtatva, fogja Horgos' fürtét (mellyet Ilkáénak gondol) 's emlékül magával viszi. Kedvesiné kinyilatkoztatja Horgosnak, hogy ő nem kell neki 's mehet. Monologjában, melly a' felvonást befejezi, eleinte neveti, gunyolja Cserhátyt; végre még is őt gondolja annak „ki férjnek talán legjobb volna. Férjhez pedig *kell* menni, annyi bizonyos!“

A' II. d. felvonás, öt hónap után, egy fürdőhelybe teszen által, hol legelőbb is Ignáczzal találkozunk, kitől azt halljuk, hogy Házy halálíg szerelmes Rózsába, Cserháty pedig Kedvesiné' jegyese, 's a' kézfogás messze nem lehet. Hogy Buvárdy a' rettegett házasságot elfordíthassa, Ignáczra bízza a' Rózsa' levele' titkának Házy előtt felfedezését, 's vele annak elhitetését, hogy Buvárdy ezen öszveköttetést ohajtja, reménylvén: hogy Házy soha sem tevén azt, mit ő akart, most azért is lemond ezen házasságtól; maga pedig Horgossal, kivel a' sétahelyen találkozik, elhitei, hogy Rózsa belé (Horgosba) szerelmes. Ennek következésében ez körülveszi Rózsát, ki az alatt a' sétán megjelent; de Tüziné, Házyt ohajtván vejéül, nem szívesen látja Horgos' hódoltságait, 's ennek karját kéri a' gloriethoz menetelre. Most Házy találkozik titorával, vele beszédbe ered, 's előtte hatalmas házassággyűlölőt játszik; Buvárdy ennek titkon örül; uracsunk pedig mond magában: „hogy fog örülni (Buvárdy)! ha megtudja, hogy kívánatját még is teljesítettem.“ Most Cserháty találkozik Kedvesinével, megvallja neki szerelmét, ez pedig megvető göggel távoztatja el magától; 's midőn Házyt közelgetni látja,

a' bárót, mint egy inast, napernyője után küldi, 's az alatt régi szeretőjébe köt, Rózsát emlegeti, Házy ezt magasztalja, „mert *tud szeretni*, midőn mások hidegen bántak vele“, 's megyen. Jó Cserháty ernyő nélkül, a' begyes újra utána küldi másfelé, 's az alatt maga magával beszél, miből egyszerre megtudjuk nagy csodálkozva, hogy Házyt úgy szerette „mint férfit nem szeretett még“; 's gondolván hogy az egyedül azért ment által Rózsához, mivel ő „érzéketlen volt eránta“, 's mert férjnek igen jó volna, elhatározza magát arra, hogy levelet írjon neki; ha pedig ennek nem lenne fogantaja — Cserhátyhoz megyen. Utána Házy lép fel ismét a' színre Rózsával, egymásnak megvallják szerelmöket; Rózsa mondja ugyan hogy szegény, de Házy ezt színlésnek, talán próbának nézvén (különben — így okoskodik — gyámja nem kívánná az összeköttetést), erősíti mondottait; 's mennek. Jó Tüziné is Horgossal, ki — mint sejtjük a' praemissákból — Rózsát akarja nőül kérni; de alig szólnak néhány szót, visszajő Házy és Rózsa; ez zavarból nem igen nézvén kedvesére, Horgos magába gondolja szerelmesnek lenni, 's kéről szándokában ez által is megerősítetik. Jó hozzájok Kedvesiné, utána

Cserháty, végre Buvárdy is. Több, nem a' történet' folyamatjához tartozó beszédek után Kedvesiné levelet dug Házy' kezébe; ez mint jegyes, átalván azt megtartani, az asszonyokkal elindulván, titkon Horgosnak adja, 's mintha hozzá szólna: hagyj örüljön neki! mond; Horgos olvassa, de félvén, nehogy Kedvesiné által megint bolondnak tartassék, nem fogadja el a' levélben tett meghívást; hogy mindazáltal a' begyész özvegyet szerelmesének higgyék, Cserháty mellett (ki maga egyedül maradt a' társaságból hátra) elmegy, köszönti, 's a' levelkét készakarva elejti. Ez rögtön felkapja, 's az irást Kedvesinéjének ismervén annyira felbőszül, hogy véres bosszúról beszél, midőn Házy megint jó, kinek el is panaszolja a' dolgot. Ez kétli Ilkának Horgos iránti szerelmét; Horgos, kinek ez által érzékenyen megsértetett hiúsága, hogy azt megmutassa, dicsekszik, miképen ő el volt szépénél dugva, midőn Cserháty ettől a' hajfürtös medaillont elvitte; mire Cserháty' haragja újra kigyúlván, vágytársát párviadalra hívja ki.

A' III. felvonás Házynek egy monologjával kezdődik a' párviadal' helyén; ebből tudjuk meg, hogy Kedvesinét mindig szerette, minden esetre jobban mint Rózsát.

Megjelenik Horgos, meg Cserháty, mind kettő teli félelemmel és szepegve. Házy, a' köz secundáns, eleinte titkon mindegyiket másika ellen bátorítja, hogy ezek' kölcsönös fenyegetőzéseik annál jobban elfélenkítsék mindeniket 's neki ebben kedve teljék; végre még is békülést javasol, mellyet ezek mohón megragadván, sirva összeölelkeznek. Ekkor támasztja az arbiter e' nagy kérdést: ki veszi el Ilkát? 's íme — az már egynek sem kell. Azonban Cserháty, visszaemlékezvén ismét ama' boldog órára, mellyben Horgos' haját vitte el Ilkáé helyett, szive lágyul, 's meggyőződést ohajt. Kéri tehát vélt vágytársát, jelenné meg az Ilka által rendelt helyen: Házy pedig azt javasolja, maradna Horgos a' párviadal' helyén, míg ő Cserhátyval felkeresi Buvárdyt. — Ez alatt jó Ignác, hogy Rózsának egy levelkáját adja által urának; azonban Horgost lelvén itt, csakhamar feltalálja magát, cselt kohol, 's az uracsnak adja Rózsa' nevében a' szerelmes iratkát, hogy Házyt a' következesek által a' házasságtól elidegenítse. Horgos visszaemlékezik Buvárdy' szavaira, mellyek szerint Rózsa belé szerelmes volna: 's így csak hamar el van tökéelve a' levelbeni meghívás' elfogadására. Jó ismét Házy és Cserháty;

ez sürgeti Horgosnak Ilkával találkozását, emez egy más látogatással mentvén magát, eltávozik. — A' végscéna estve, kertben, megyen véghez. Itt várja Rózsa Házyját, kit azon levél által rendelt ide, melly Horgos' kezébe mene. Még is jó a' várt kedves 's viszia' leányt anyjához, hihetőkép, hogy il lendően megkérje. Jó Cserháty 's elvonúl, Ilkát Horgossal való beszédében meglesendő. Itt is terem nem sokára az özvegy, Józsiáról (Házyt értve) ábrándozik; Cserháty, kit hasonlókép így hínak, magára érti, ölébe szalad, a' párviadalt eszközlötte levelet Kedvesiné hozzá irottának állítja, de ő azt elveszté, ugy mond, 's Horgos találá meg; a' párviadal felett megindultnak színli magát, 's végre kezét is oda igéri neki, titkon örülvén, hogy feltalálván magát, férjre szert tehetett. De most elvonúlnak, mert jó Tüziné, ki a' hársfa alá ül; utána Horgos, azt gondolván a' levél szerint, hogy a' hársfa alatti szép nem más mint Rózsa, és sebtiben eltökélvén magát a' házasságra, 's ezért azonnali kihallgattatást is reménylvén, elébe térdel, kezét kéri, 's — Tüziné a' magáét oda igéri. Ekkor veszi uracsunk észre tévedését; de „vissza — ugy mond — nem léphetek: elegans asszony, átkozott sors!“ E'

perczen jó Buvárdy, kinek azonnal beütatja Tüziné új jegyesét; utána Cserháty hasonlót tevén Kedvesinével, Házy ugyan azt Rózsával: a' tutor kénytelen mosolyogni szerencsétlen játéka'hoz, 's a' kárpit lefordul. — Ez a' történet' menetele, 's a' scenarium.

A' mi már a' *charaktereket* illeti: Rec egy közönséges észrevételt bocsát előre. Általában, derült színü költői műben merő gyenge, gáncsolatos és nevetséges alakokból nem szöhetni olly egészet, melly a' nézőben valódi emberi érdeket gerjessen. Túrjuk a' gyengét, 's mert gyengesége' főbb oka a' benszületni kellő tehetségek', vagy némelly kedvező körülmények' hiánya, az érzés, mellyet támaszt szemlélése, sajnálkozással legrokonabb; a' gáncsolatos már neheztelésünket ébresztgeti; a' nevetséges bizonyos pontig nevetést okoz, azon túl ő is szánást. Az illy elemekből összealkotott képben tehát semmi sem leszen, a' mi a' szellemi ember' keblében rokon hangokat lelne, a' mi szíve' érzéseit vonzaná, szóval: humánus érdekeket költene fel. De megfosztja magát az író az ellentételek' jótékony eszközétől is; minthogy voltakép csak azon karakterek fejtik ki 's világosítják fel egymást, mellyek nem csak külön varietást, de speciést, sőt

külön genusokat is formálnak. Emlékezzünk vissza minden vigjátékokra, mellyek e' nevezetet érdemlik, 's az állítás' valósága ki fog tűnni.

Már a' jelen darab' fő hibája épen a' karakterek' ezen egy oldalu választása. Személyei között nincsen egy is, mellyel szívünk megbarátkoznék, 's melly magá' iránt, önmaga miatt, támasztana érdeket. Azon várakozás, melly a' darab' végeig fentartatik, kíváncsiság inkább: *valljon mi lesz mind ebből?* mint egyéb. De benne, az iró' kifejlődésére nézve, veszedelmes irány is vétetik észre, melly, ha ő jókor nem hozza tisztába nézeteit, okfóket nem állít fel magának, mellyek biztosan vezessék a' bizonynyal nem könnyű pályán: netalán következő munkáinak hasznul nem szolgálанд. T.i. ő mindenben egyedül a' nevetségest szereti látni és láttatni: 's ez nála nem eszköz, hanem valóságos czél, 's ebben áll a' tévedés. Maga a' satyraitó ex professo is, midőn korhol, ver, gúnyol, boszút áll: mind ezt lelkesedett érzésből teszi; tisztelvén a' szentet, *ezért* ví fulánk' és tövis' fegyvereivel; másképen a' satyrizálásban sem nehezség, sem érdem nincsen. — Irónkhoz visszatérvén, más felől a' szívhez szólhatásnak, az érzésnek, nem mondom fo-

gyatkozása, de álnézetek által elaltatása igen észre vehető. Hogy jól értessem: itt nincsen szó mesterkéltnél, vagy tulságokban gyönyörködő, vagy végre ál irányu érzésről, mit az újabb nyelvszokás érzélgésnek nevez; hanem ama' valódi érzésről, mi, ha fiatal szívben könnyen túl halad is a' mértéken: szükséges és jótékony alap, mellyel a' növekedő ítélet célirányosan gazdálkodva, erőt fejtend ki. Az érzést tehát nem elfojtani, hanem mivelni kell, azaz: neki helyes tárgyat 's irányt adni, azt illő korlátok közt kormányozni, 's mindenkor a' valóság' szoros ellenőrsége alá állítani.

Nézzük már végig a' személyek' sorát.

Házy egy, életét vígan élő, sokat költő, egy virágtól máshoz repkedő fiatal és gazdag szeleburdi; ki előtt semmi sem szent, 's élet és éldellet hason értelműek. Tele van alaplondásokkal a' házasság ellen, mellyek valóban szivéből látszanak jöni, 's végre is — megházasodik. — *Cserháty* fiatal pénzes gavallér mint *Házy*, 's mint ez, szeretőt könnyen cserélő 's valódilag szeretni nem tudó: még is másfelől holdvilágnál ábrándozó bús vitéz, ki szomorúságban affectálja boldogságát, kinek szive mindegyre fáj; majd halni akar, majd ismét kedvese'

megvetésében gyönyörködik; végre egy haszontalan begyes' játszó laptájává téteti magát, sőt párviadalra híja miatta képzelt vágytársát; majd leejti lábáról a' gyáva félelem, mikor az óra üt; 's legvégre *el hagyja magát* urnéja által *vetetni* — mert ezt így kell mondanunk. — Melly nyavalyás, magával nem egyező, szánandó és unalmas figura! Honnan lett ő ilyen? nem kérdezzük; de lehet-e valaki még ép ésszel valójában ilyen? más kérdés, mellyre igennel nehezen fog valaki felelni. Midőn Cserháty azt hallja, hogy kedvesétől Házy kapott szerelmes levelet, melly rózsaszínű papirosra volt írva, felkiált: *Levelkét Rózsától! és* (t. i. a' mi még több!) *rózsapapiroson!*; utóbb: *Werther? Jól mondja méltóságos atyám uram, az leszek, annak kell lennem; oh halál, ölellek!* 's ismét, magáról: *Halvány lesz majd az ifju 's hantján virágok nőnek!* 's tb efféle. Illyetén virágai a' parodiázó Musának egyenesen a' bécsi Bimsiádok' stilusára emlékeztetnek, 's caricaturává vonczolják el a' szóló személyt. Állhatnak ugyan illy helyek még az úgy nevezett fentebb vígjátékban is, ha t. i. a' játszó személyek' egyike mást parodiázó czélból beszélget így; de *itt* a' szerző parodiázza ön alakját, 's

már csak ez által is minden ez iránt netalán támadhatott humánus érdeket megsemmisít. E' két hőshez szövetkezik még *Horgos*, senem ifju, senem kellemetes, de víg és gazdag uracs, kibe sok pénze mellett is, és noha minden asszonyt magába szeretettne, ön vallomása szerint még mind eddig nem szeretett még senki; mindazáltal minden asszony' kedveltének kívánna tartatni. 'S ebből áll az egész karakter. Egyébiránt szintolly szájvitéz mint Cserháty, 's a' párviadali scenában hozzá olly hasonló, mint egy tojás a' másikhöz.

Ezen üres keblü triumviratus' átellenében egy még haszontalanabb asszonyi háromság áll. *Kedvesinét* általjában ugy ismeri olvasónk a' mese szerint tetteiből, mint ki nem szeret senkit, és szerettetni is csak azért kíván, mivel ez büszkeségének hizelkedik. Illy karakter, természeténél fogva bizonyosan fölötte visszalökő : a' mitől, némelly vonzó vonások által, a' költőnek mindenkor meg kellene óni alakjait, ha tölök/aesthetikai hatást vár; de ez a' *Kedvesiné* még *bántja* is érzésünket azon dölyf, sőt *gorombaság* által, mellyel *Horgos*—, utóbb *Cserháty* (a' már férjéül kiszemelt *Cserháty*) iránt viseltetik. Illy alak bohózatba

sem való, hanemha végre is kiszolgáltatik ellene a' poetai igazság; itt pedig a' neheztelő érzés, gázlásai' megkoronáztatása (Cserháty' keze) által meg nem engeszteltetik. — *Rózsa*, elébb Házý', aztán Cserháty', ismét Házý' kedvese 's végül jegyese: első föllépésekor érzékeny románhősnét *játszik*, szintúgy mint Cserháty, egész a' parodiáig; nem sokára kedvesét (akkor még Cserhátyt), kinek valamivel gömbölyegebb arcz jutott más emberfiaknál, egy érzékeny monologban a' holdhoz hasonlítja, 's ismét, egészen elfeledvén szerepét, így sohajt - fel: *Ó báró, és gazdag, bár csak elvenne! nagy familiákkal jövök utyafiságba, báróné leszek. De ime! jó Házý, ketten a' csömörletig együgyű és ízetlen beszédet váltanak, mellyben ismét az érzést affectáló leány szól, kit csak az imént untunk meg; 's midőn Házý, hogy megszabadúljon tőle, azt mondja: „kezét eskü köti“, Rózsa utána néz 's mond: „Kezét eskü köti, be kár! de szíve enyém marad: megint ezt mindjárt utána: „Bizony kár hogy kezét eskü köti: milly romanticus fekvésű jószága a' Hernád' völgyében!“ 'S Cserháty el van feledve, „szíve eltévedt“ ugy mond, 's most Házý' hiva marad „mint Sappho, ha el is választ bol-*

dogtalan sorsom.“ — Itt tehát a' szerző szint' azon hibát követé - el, mellyet Cserhátynál. Ez a' Rózsa ismét maga parodiázza magát, 's így a' szerző világosan mulatságot akar belőle csinálni nézőinek: különben Rózsa csak azok előtt venné-fel álorczáját, kiknél azzal célzt reményl érne, 's nem fogná hol fel, hol letenni nem csak anyja előtt, hanem még akkor is midőn magányosan van. — *Tü-zinéről* nincs mit szólni. Nem épen öreg özvegy, leányát mindég sürgeti, vigyázna hogy férjet ne szalasszon el; de maga is hiu 's férj után vágyó lévén, Horgos' bizelgéseit és kínálkozásait, mellyek leányára czéloztak, magára értvén, vagy inkább akarván érteni, mohón kap keze után. Egyébiránt a' szerző mellékes személy gyanánt bánik vele.

Egészen elveszti a' szerző szemei elől célját, midőn *Bavárdynak* csak úgy elmenőben 's mellékesen juttat némi kis figyelmet. Itt ő nem egyéb mint pénzleső tótor, millyen e' világon ezer van, semmi olly sajátsággal, melly bármi kis játékszíni érdeket gerjeszteni képes volna. Hogy tovább élhessen hivatala' javaival, gyámfiai' házasságát gátlani szándékozik, de olly kevés észszel intézi fortélyait, hogy azok még siettetik azt, mit ő hátráltatni akart: a' mi ma-

gában épen nem volna hiba, ha a' szerző heves küzdést tamasztott volna a' két fél között 's itt fejtett volna ki annyi komikai erőt, mennyire ezen tárgy, ezerszeri használtatása után is még alkalmas; de ő beelégszik *egy* nyomorúlt intríggel, 's tuteur úr olly kevéssé tartja figyelmes őrszemmel az általa kivetett magok' mikép tenyészését, hogy egyszer *négy hétig* nem is látta az urfiakat (pedig fürdőben mulattak, hol szinte lehetetlen a' vendégeknek egymást mindennap nem látni) a' mi az adott környületekben már nevezetes alamuszóság; de még nem is szerze magának a' dolgok' meneteléről legkisebb tudósítást, 's ezen négy hét után *egész meglepetéssel* hallja Ignác *inastól* a' viszonyok' mikép állását: a' mi még nagyobb gyávaság. Így tehát egy felől az akadályok, mellyekkel az ellenfélnek küzködni kelle, nem valának nagyok; másfelől a' Buvárdy' megcsalásában sincsen semmi comicum, mert ő czélja' elérésén nem sokat törődött. Észre veendik ebből az olvasók, hogy Buvárdynál történt a' fő hiba: *neki* kell vala a' darab' szivének, ke-rekletei' legélénkebb rugójának lennie, akadályok' feltalálásában kimeríthetlennek, kivitelőkben argusi szemmel 's száz felé osz-

tott lélekkel felvigyázónak: hogy a' néző' várákozása fel legyen függesztve; más felől az ellenfél' fortélyai fogták volna ezt mulatni, 's a' végtire, minden erőködései 's reménységei mellett megcsalódott tútor a' darabot a' legnagyobb komikai hatással befejezni. De így mind ennek semmi *nyoma*.

Látja ezekből az olvasó, hogy szerzőnk a' karakterfestésben még szer fölött gyenge. Alakjaiban sem következetesség, sem humánus érdek, sem *valóság* nincsen: pedig a' jelszó szerint ez utóbbitak jusunk volt keresni: ut *effictos nostros mores, expressamque imaginem vitae nostrae quotidianae videremus*. Szerzőnk' elméje illy feladásra kissé fiatalnak látszik még lenni, vagy, kedvezőbb esetben, kelletinél könnyebben venni a' dolgot. Egy pár vonásnak a' mindennapi életből kikapása, vagy inkább egy kis theatralis tapasztalás épenséggel nem elegendő készület, kivált azon neméhez a' vigjátéknak, mellyben *erkölcsöket* és életet akarunk festeni. Általában pedig a' vigjáték olly formája a' költésnek, mellynek ösvénye nagyon is síkló, hacsak való életnézet 's emberismeret nem vezeti kézen a' merőt; 's az útnak korlátlan szélein a' kedvcsapongást mérséklő *meggondolás* őrt nem áll.

Általmenvén a' darab' *épületéhez*, megvalljuk, itt sem látjuk több nyomait a' szerző' gondjainak, mint a' karakterekben. A' darab' kezdetével egy felette rövid expositióból tudjuk meg, hogy Házy Kedvesinét, Cserháty Rózsát szereti, 's ha ezekből párok lesznek, Buvárdy' tútori hatoda járni megszünik. Ezen lehető összekeléseket akarja tehát ez meggátolni a' szeretők' egymás-közi összeveszesztése által. Ennek eszközéséről Buvárdy már gondoskodott a' darab' kezdete előtt, a' két urfi meglátogatja egymás' kedvesét — megvan tehát a' *csomó?* *Épen nem.* A' szeretők nem csak hogy össze nem vesznek, de Rózsa meg sem tudja hogy Cserháty más szépnek bókol, sem Kedvesiné, hogy Házy Rózsához pártolt; sem Házy, hogy a' szép özvegy túl adott rajta; csak Cserháty tartja kedvesét hűtelennek, és csak őt hajtja a' féltékeny szív' boszuvágya. De talán még is új frigyek szövődnek? Igen, de csak *ollyanok*, mint a' régiek, mert ime! Házy most csak úgy akarja elvenni Rózsát, mint azelőtt Kedvesinét, Cserháty csak úgy Kedvesinét, mint azelőtt Rózsát, 's a' tútori hatod csak úgy van veszedelmeztetve, mint azelőtt. Im tehát csak ott vagyunk megint, hol a' darab' legkezdetén voltunk,

's így azt várjuk, hogy Buvárdy is elől kezdje dolgát, ezen új veszélyt fordítsa el, 's pedig okosabban. De reményünk csalatkozik. Öt hónap mulva látjuk őt ismét egy fürdőben, 's ő csak most, azaz *öt hónap mulva* tudja meg a' dolgok' állását, miután *négy hétig még nem is látta* volna gyámfiait, 's mindent úgy hagyja folyni, a' mint folyni tetszett. 'S most milly akadályokat vet az úrfiaknak? mint igyekeznek szándékukat megelőzni? mint köt új csomót? mert hol a' dolog most áll, csomó nincsen. Házynak azt mondatja, hogy a' Rózsa' levelének dolga az ő koholmánya volt, reménylven: hogy ez Házyt épen az ellenkezőre fogja birni, azaz hogy ne vegye-el Rózsát. Hát Cserháty' házasságát mikép kívánja gátolgatni? *Erről*, nagy csodálkozásunkra, *tökéletesen megfeledkezik*, úgy hogy egész a' darab végeig egy hangot sem hallani többé a' Cserháty' házassága' elfordításáról. Így tehát a' Cserháty' ügye tökéletesen elválk Házytól, *egy actio* helyett *kettőt* látunk, mellyek ezentúl semmi-nemű kölcsönös munkálatok vagy történetek által össze nem függenek, 's midőn Házyt házassága Buvárdynak (kétség kívül nevetéses balgatagsággal gondolt) cselétől függesztetik fel; Cserhátyé csak Kedvesiné' ké-

nyére, puszta kényére van bizva. — Már Házy, a' mint felebb a' mesében láttuk, azt vélvén: Buvárdy ohajtja Rózsával való öszszeköttetését, 's ebből ennek gazdaglétére vonván következtetést, eltökéli magát az 53d. lapon, azaz *még a' darab' első felében*, a' házasságra; még is ez — noha semmi legkisebb új akadály nem adja elő magát — csak a' 118d lapon, azaz *a' darab' legvégén*, történik. Miért kelle a' katastrophát (ha t. i. minden, valamelly darabot bevégző történetet mindjárt katastrophnak nevezni szabad) így elhalasztani, így a' féldarabon végig elhurczolni minden ok és czél nélkül? holott *az* a' darab' közepén épen úgy 's nem kevesbbé volt már előkészítve, mint ennek végén? Nem kevesbbé, mondom, mert midőn Buvárdy Horgossal el akarja Rózsát vetetni, ezt egyedül azon szándékból teszi, hogy Rózsának (kit Házy által már elhagyottnak vél, noha elég balgául) férjet szerezzen, 's így ezen cselekedetének a' főactióhoz semmi viszonya nincsen; így továbbá annak is, hogy Ignác Rózsa levelét (a' 3d felvonásban) nem Házynak, hanem Horgosnak adja: Házy' dolgára semmi befolyása nem volt, sőt Házy *meg sem tudja* mi történt legyen a' levéllel! -- Mivel van tehát a' kata-

stroph kilebb tolva, vagy inkább mivel van másodfél felvonás, nem a' célhoz tartozólag, betöltve? Cserháty' ügyével, melly mióta a' főactiótól elvált, rongyként fityeg, némi üres beszédekkel, leginkább pedig egy kelletinél hosszabb epizóddal, melly azon felül olly helyen van beszöve, hol a' néző' figyelmének kizárólag már csak a' fő actióra kellene függesztve lenni: a' harmadik felvonásban. T. i., akár elbeszélő, akár drámai költésről legyen szó, a' művészet' ábécéje az: hogy mindenek előtt az elemekre, mellyekből a' művész építeni akar, 's az egyes részletekre, mellyekből az egész előálland, fordítassék az olvasó' vagy néző' figyelme, hogy így az actió' vagy történet' sebesebb haladására el legyen készülve. Tehát mindent, a' mi a' hellyel és idővel, a' személyekkel és az azelőtt törtétekkel megismerttet; mi, a' nélkül hogy a' fő történet' része legyen, még is a' fő történet' okozati kerekletébe belékap: az értelmes művész csak arra 's addig használand, a' mi 's a' míg az vég céljához viszen: azon túl — hol az eléggé el van készülve, a' figyelmet nem hogy több felé szórná el, azon lesz még, hogy azt minél inkább a' fő actióra összegyűjtse, mellynek catastrophja ugy

leszen érdekes és eleven hatásu, ha semmi mellékes dolgok által, mellyek végre is nem cél, hanem csak eszközök, késleltetve, zavartatva nem lesz. Így látjuk Scot-tot mesterműveiben eleinte cum otio egyes, látszatra mellékes és apró tárgyakkal mintegy bibelődni, festésekkel, episodialis scénákkal lapjait betölteni; a' darab' közepén a' szétágazott figyelmet lassanként már mind inkább egy pontra összevonni; 's mindenek elől lévén tökéletesen készítve, a' darab' utóján sietve sietni a' végcél felé, 's így románjaiban az érdeket folyton és fokonyként növekedni, míg végre a' legnagyobb mértékben kielégítve bocsátja el az olvasót. Szinte ezen elv uralkodik a' maga generalitásában a' drámai műben; 's még is erről szerzőnknek sejdítése sincsen. A' Házassulókban épen a' 2d felvonás' végén (nb! csak *három* van) igazítatik minden figyelem a' párviadal felé; 's Rec., noha nem tudá, mikép vezethessen ez katastrophhoz, még is azt hivé, hogy a' szerző vele ezt akará, és sietett az utósó felvonás' elolvasására, és ím — a' duellscena után azt kelle látnia, hogy a' dolgok most is csak úgy állnak mint az előtt, hogy az sem feje, sem lába az egésznek, hogy a' szerző ezen digressióval

nem akarhatott semmit, csak egy kis nevet-
séget okozni, akár összefér az eszköz a'
darab' végcéljával, akár nem. — Benne va-
gyunk tehát a' harmadik felvonásban is, 's
látván hogy a' könyvnek nem sokára vége,
természetesen a' darabnak is végét várjuk, 's
minthogy a' szerző — mint többekből gya-
nítottuk — dramát akarhatott írni, a' *kata-
strophát* lessük. De valamint nem volt csomó,
mellyet t. i. jó lelkismérettel lehetett volna
így nevezni, ugy *katastroph* sincsen. Lát-
tuk, mikép Cserháty' dolga a' szövevényből
régén kimaradt, Házy' ügye' eldőlését vár-
juk tehát. El is dől az, de nem *per crisis*,
mint kellene, hanem csak *per lisim*. Házy
még a' második felvonásban határzá-el ma-
gát Rózsa' elvételére; itt a' harmadikban
pedig, találmányaiból talán már kifogyva, 's
nem húzhatván többé tovább darabját a' szer-
ző: az úrfi kéri a' leányt, 's mint eleitől
fogva bizonyos volt, simpliciter meg is kap-
ja; Buvárdy pedig az új frígyet megáldja.
Ez — bocsánatot kér Rec. a' mindennapias ha-
sonlatért —, csak úgy *katastroph*, mint ha va-
laki posztót akarván venni, boltba megyen,
's azt szokott rendi szerint veszen is. Ked-
vesiné' szíve is — hogy a' darabnak vége
lehessen — meglágyul, 's minden ok nél-

kül kiöltvén régi természetét, Cserhátynak nyújtja kezét — nagy örömkre, mert a' vígjátéknak vele vége.

Van egy requisituma a' drámának, melly jósága' multhatatlan feltétele. Kell t. i. hogy az minden részeiben *szükséges* legyen, azaz mindennek a' tett készületekből, a' karakterekből, 's ezeknek egymás közti 's a' környülményekkel viszonyaikból szükségképen folyónak kell lennie. Minden a' mi történetes, belőle természeténél fogva ki van zárva: 's nem csak a' tetteknek, beszédeknek, minden fellépésnek, hanem még a' karaktereknek is kívánjuk tudni okait, vagy közönséges műszóval: motivumait. Ezen feltételről pedig, ugy látszik, az író nem is álmodott, annyiszor látjuk őt következetlenségekbe esni, 's annyiszor az *okozásról* épen meg is feledkezni. — Mindenek előtt lássuk a' fő személyt Házyt, mint ki a' többi közt a' legcselekvőbb a' darabban, azaz legtöbbet szaladgál ide 's tova. Ő házasodik, 's benne a' házasságnak legkisebb csirái sem feküsznek, mint azt fenn, annak rövid de kimerítő charakteristikájából láthattuk. De hagyjuk ezt, 's lássuk nem volt-e talán madonnáiban olly varázs, mellynek ellen nem állhatott! Először is Kedvesinének ajánlott há-

zasságot, mint azt a' 30d lapon tudtuk-meg. A' még tutela alatt levő ifju juratus egy özvegyet akar elvenni! melly bármi fiatal legyen, minden esetre még is öregebb nálánál!! Ehhez nagy szerelem kell. Ő hát bizonyosan szilajul szerethette, 's a' 86d. lapon, de még inkább a' 70-diken, illyes valamit kevés szávaiból gyanítani szabad is; úgy de mit szeretett benne? a' szerző ezt titokban tartja, 's a' hol ezen asszonyt fellépteti, sem tisztelet', sem szeretet' tárgyává nem teszi. Mikor mellőztetett - el általa Házy, mint a' 86d. lapon mondatik? 's mikép? mind ennek reális nyoma sehol sincs. — Másfelől ismét kételkedni hagy a' szerző hőségnek illy szerelme felől. Tegnap Kedvesinét elvette volna, 's ma futva fut egy olasz grófné' hódolatára; de a' történet Rózsához viszi, 's ezen percz óta őt már csak Rózsa' vitéze gyanánt látjuk. Tehát nagy szerelem és semmi szerelem. Menjünk tovább. Házy Rózsának bókol, 's elhatározza magát hogy elveszi, a' mit végre meg is teszi. Tán szereti? Ő épen nem. Ő Bécsben ismerkedett meg vele, 's már ott nem szerette, mert a' 21d. lapon látjuk, hogy onnan egy olasz grófné' emlékezetét hozá le magával; vagy akkor szeretett belé, mikor őt a' 21d. lapon meglátogatja? Épen nem;

sőt elúnja magát társaságában, szinte ásít, 's mikor megyen tőle, a' szobaleánynak adja Rózsa' levelét „borravalóul“, a' mi a' legnagyobb tiszteletlenséget mutatja 's mondhatni : megve-tést. Még is *öt* hónap mulva is mindég 's kizá-rólag Rózsa körül látjuk forgolódni 's elhatá-rozva, hogy *öt* elvegye. Talán húzamosb e-gyüttlétel után még is belé szeretett? O épen nem; l. 53 azt hallván hogy Rózsa gazdag, e' miatt — ugy mond — veszi - el; de miért járt tehát *öt* hónapig a' szegénynek gondolt leány-hoz? 's most viszont midőn gazdagnak véli: a' 108d. l. hol Rózsa azt mondja: „csak a' sír vá-laszt el tőle“: miért kiált - fel: Jaj nekem? 's a' 119-diken, kézfogás után, megtudván jegye-se' szegénységét, miért így: ezt ugyan os-tobául cselekedtem? Mind ezen ellenmondások után végre ott állapodik meg a' szerző hogy a' tutela alatt álló ifju uracska a' meglett, vagy is huszonhárom esztendő's leányt (l. lap 17) *pénzvégett* veszi - el. Ő tehát bizonyosan szorul reá, 's pedig a' *periculum* már *in mora* lehet, mert különben egy illy fiatal, csinos, élni tudó 's már születésénél fogva előkelő 's vagyonos menyasszonyra számot tartható gavallérocska nem adná - el illy korán, illy hamar, így minden válogatás nélkül 's aruló módon ifjuságát, tündöklő reményeit? Bizonyo-

san így lesz! azt fogja az olvasó mondani.
 'S még is Rec. az ellenkezőt kénytelen fe-
 lelni. Házy igen gazdag, jószágaitól szálti-
 ben van szó a' darabban; Házy nem szorul
 pénzre, sőt évenkénti jövedelmének egy ha-
 toda is olly nagy, hogy gróf Buvárdy méltó-
 nának tartja érte incselgésekhez 's intrígékhez
 folyamodni. Vagy talán fősvény, 's a' sokhoz
 még többet akart adni? Épen nem, sőt bőköltő.
 Vagy, tehát, épen mert bőköltő és fecsérő, a-
 dósságba verte magát annyira hogy évek kel-
 lenek, míg rendbe szedheti magát? De hogy
 képzelhetni tutela alatt illyet? Végre, megen-
 gedvén hogy neki volt — bármelly, általunk ki
 nem található, titkos — oka pénz végett illy
 korán házasodnia, miért nem tudakozódott jó
 előre jobban Rózsa vagyoni állapotja iránt?
 Mikép mystificálhatta maga magát olly annyi-
 ra, holott Tüziné' szűk állapotja tudva volt az
 egész világ előtt, 's megmondva magának Házy-
 nak maga Rózsa által? Legvégre pedig, kézfo-
 gás után ismételvén Rózsa egykori vallását
 szegénységéről, hogyan van hogy Házy vissza
 nem lép? holott az életben száz a' példa, hol
 oltár előtt is történt visszalépés? Látszik e-
 zekből, hogy Házy' házasulása nem csak elég-
 gé motiválva nincsen, de a' karakterek' és vi-
 szonyok' mivoltánál fogva még belső lehetet-

lenséget is involvál: nem akarván említeni azon külső akadályt is, hogy t. i. *tutela* (még nem is *curatela*) alatt álló suhancznak még koránt sem elég a' házasságot akarni. Nem kérdezi Rec., hogy a' szerzőt kérdésekkel el ne borítsa, miért játszik Házy a' 64d. lapon Buvárdy előtt házassággyűlölőt? Mondja ugyan ott, hogy azzal tuteurát kellemesen meg fogja lepni; de miért volna tuteurának e' meglepés kellemetes? Mert veszt általa? vagy, mert a' gyámfi olly frígyet köt, mellynél idővel *bizonyosabban* köthet jobbat is? bár melly gazdag legyen a' hozzá képest véneke, unalmas és izetlen Rózsa? Nem kérde Rec. azt sem, miért gondolta Házy, hogy Rózsa' levelkéje, mellyet Ignác szolgáltata kezéhez, a' többször említett grófné által van írva? Hiszen épen e' tévedésből látszik hogy ő ezen olaszné' irását nem is ösmerte? Vagy olaszul volt a' levél írva? mikép juthata Rózsa, ha feltesszük is hogy ennyire birta e' nyelvet, azon gondolatra? Az életből ez legalább nincs merítve. Vagy magyarul irt Rózsa? 's miért is ne, holott a' darab magyarok közt megyen véghez. De hogyan juthat viszont az olasz grófné a' magyar levelezéshez? Hát Tüziné hol lakott, hogy az ő szállásán kereshete Házy egy ideget? . .

De hagyjuk el már Házyt, 's lássuk egy perczeckéig a' szerencsés menyasszonyt! A' 29d. lapon azt mondja Rózsa, hogy örök-ké Házyt szerette. Miért ábrándozott tehát Cserhátyról? A' 18.dikon Cserháty' szerelmének örül, minthogy karjain „mint gazdag báróné“ Arcadiában fog élni; miért nem marad tehát híve a' 29 's 30-dik lapon, hol nem igen leheté reménye Házy' kezéhez? Honnan egyszerre az a' ritka resignatio, az a' sapphoi hűség Házyhoz? Midőn pedig Házy már kezét kéri, Rózsa miért feleli bizodalmasan: venné vissza szavát, mert ő (Rózsa) nagyon szegény; — mint merheté ezt a' grófság' és hernádmel-léki jószág' tüzes ahítója tenni? T. i. ha a' gazdag Házyt pénzlesőnek hiszi, nem fél-e, hogy az elhagyja? 's ha nem, mikép nem fél, hogy ezzel nemeslelkűségét 's érzékeny szerelmét megsérti?

Néhány kérdést Kedvesiné' cselekedeteire nézve Rec. nem mellőzhet-el. Láttuk a' darab' vázolatában, hogy Kedvesiné még az első felvonás' 3-dik jelenésében elhatárzá magát a' férjhez menetelre. Miért nem jegyzé ki férjéül ekkor mindjárt Házyt? holott az (lap 30 szerint) maga emlegete házasságot? holott őt (l. 70 szerint) ugy szerette „mint férfit nem szeretett még“? Azt mondja ugyan

itt, hogy érzéketlen volt (ő, Kedvesiné) Házy iránt; de miért? Házy is emlegeti ezt, mondván: „mások hidegen bántak velem“ (l. 70): de hol 's mikor, miért nincs ez a színre hozva, holott ez eszközli a' darab' legnevezetesb fordulatát? 'S mióta és miért ohajtja a' 68-dik lapon *ismét* Házyt férjül, holott a' 46d. lapon Cserháty volt annak kijegyezve? Ezt pedig miért akarja magába szerettetni (l. 30), holott nevetségesnek mondja, 's ha nevetséges, miért őt a' 46-dikon férjül; holott ugyan ott azt mondja, hogy egyebet nem kíván: csak pénze legyen férjének; de hát Házynak nincsen? El lévén pedig a' Cserhátyhoz menetelre eleitől végig (legalább szükség' esetére) tökéelve, miért bánik vele olly megvetőleg, a' miveltebb társalkodás' hangjával olly ellenkezve? Nem töltheti-e szilaj kedvét másokon, kikre soha sem szoruland — a' mennyiben tudóllik hozzájuk férjhez nem szándékozik menni? Hát mikor megtudja, hogy Házyhoz intézett engesztelő levele nem ért czélt, miért siet ugy nyakra főre Cserhátyhoz mehetni, 's miért örül egyszerre olly nagyon (l. 113), hogy férjet kaphatott? Megváltak-e az első, sőt a' második felvonás óta környülállásai, vagy természete? vagy reményei

most egyszerre elsülyedtek, 's miért? — Mind ezek iránt a' szerző kétkedésben hagyja nézőit.

Horgossal különösen megjárta a' szerző. Ez a' personificált udvarló szerelem egész a' 113d. lapig távolról sem hagyja sejdíteni, hogy meg is tudna házasodni, sőt neki szerelem sem kell „csak Seladonnak tartsák“ (l. 55.); most pedig a' szerző' tudta nélkül sőt, mint az egész darabból bizonyossággal állíthatni, nyilvános akarata ellen, házasulni akar („én feleséget keresek“ l. 113), neki is rohan a' Rózsának vélt Tüzinének, 's midőn ez az egész dolgot magára értvén, Horgos' keze után kapva kap, Horgos belsőjében elijed a' nem keresett mátkától, 's szerencsétlennek mondja magát, hogy el kell őt vennie (l. 115). Tehát *kell-e?* Nem volt benne annyi találékonyság, hogy bármikép hátra lépjen? Sőt ha minden szertartás nélkül ott hagyta volna Tüzinét, veszedelmes volt-e valamilyen? Nem volt volna-e inkább Tüziné az, ki a' történet titkolta volna? De, úgy mond Horgos: „Vissza nem léphetek; elegans asszony; átkozott sors.“ (l. 115) Ezt az okot értsék el olvasóim. — Egyet talán szabad lesz még kérdeni: mikép lehet az, hogy Horgos, a'

gazdag, nyalka, örökké asszonyok körül forgolódo, tudunkra legalább semmi viszsza-
szalokó vagy épen undorító tulajdonnal nem
bíró Horgos, egész harminczkilencedik éveig
(ha szavainak hiszünk) nem birt szeretőre
szert tenni? Ez ugyan magyarázatot vár an-
nál inkább, minthogy méltán kérdezhető,
miképen tökélteté-el magát Tüziné olly
hirtelen annak férjül-fogadására, kihez még
eddig egy asszony sem simult, még pénze'
's gavallérsága' tekintetéből sem?!

Még azt kérdjük itt: milly ok az, mel-
lyen Buvárdy építi az egész, reá nézve olly
fontos, ügy' eldőlését? L. 49 mond: „Soha
sem tette azt Házy mit én akartam, most
csak nem változik egyszerre.“ 'S ezen ok-
föböl indulván ajánlja még neki Rózsát! 's
a' szert olly bizonyos és hibázhatlan hatású-
nak hiszi, hogy többé az egész dologgal
nem is gondol, 's l. 55 Rózsát, csak „mi-
vel férjtől fosztotta-meg“, ajánlja nőül
Horgosnak!! — Midőn Rec. e' darabot ol-
vasta, nem lehetett neki fel'nem kiáltania:
Boldogok a' vakok!

Elég a' belső motivumokról! De a'
drámaíró még egyebet is ösmer: külsőket.
Dramában ok nélkül sem jöni, sem menni,
sem maradni személynek nem szabad. Szer-

zónak erre nem ügyel, hanem úgy hozza vagy küldi játszóit, mint neki kell és tetszik. Legyen elég egy pár példát említeni a' sok közül. L. 70 elküldi Kedvesiné Cserhátyt „a' gloriетthez parasoljáért“; miért? hogy maga maradjon, 's egy kis monológot tart-hasson; mellyet elvégezvén „megy Cserhátéhoz“ (azaz *után*). A' 77d. lapon jó Cserhátý 's a' 82dikig *csak ott van*, neki sem dolga, sem beszéde, a' minthogy nem is szól, csak ácsorog; már most mennek mindnyájan 's mi, kik eddig azt gondoltuk: *talán* Kedvesiné miatt jött, családkozva azt látjuk, hogy Kedvesiné megy, ő pedig marad. Végre a' 83d. lapon vesszük észre, hogy a' szerző azért hozta őt a' színre, hogy neki alkalmat adjon Horgossal összeveszni 's ezt párviadalra hívni. Így Buvárdyt is a' 79d. lapon csak úgy egyszerre, minden ok nélkül „oda lépni“ látjuk (a' nélkül hogy „jött“ volna), beszél ugyan egy párszor, de *csak* hogy beszéljen, el is megy a' többivel, a' hogy jött. Így Buvárdy a' 115d. lapon is pusztá történetből jó, noha jelenléte a' darab' bevégezhetésére szükséges. Legfeltűnőbb a' szerzőnek ebbeli kénye a' 3d. felvonásban, a' párviadalscena után. Házy (l. 100) azt mondja: „Jól van, de most mi

is menjünk atyámhoz!“ 's megy Cserhát-
 val. L. 103 onnan vissza jönnek, 's Házy
 mond: „Itt vagyunk, atyámat nem találtuk
 otthon.“ Hát már ez elég? Miért mentek hoz-
 zá? mit akartak nála? *Csak* visitet tenni? 's
 viszont miért maradt Horgos, midőn amazok
 mentek? hisz' nekik már nem volt együtt
 semmi dolgok? Igen; ha nekik nem volt is
 okuk ezt tenni vagy amazt, annál több volt
 a' szerzőnek. Házynak kelle mennie, hogy
 az alatt Ignác ne találja itthon urát 's Hor-
 gosnak maradnia kelle, hogy Rózsának Há-
 zyhoz szóló levelét neki adhassa Ignác. —
 Szint illy hibát követ el a' szerző l. 105. T. i.
 elküldi Cserhátyt Horgos után, azt mondat-
 ván vele: „Utána megyek, szólanom kell
 vele.“ Miről? 's miért nem szólt vele a'
 színen, hiszen csak e' perczben hagyta el azt
 Horgos? 'S ha Házy előtt akart titkolódní,
 miért titkolószik a' néző előtt is, kinek min-
 dent kell tudni? Vagy kitudódik tán később a'
 dolog? Nem. Cserhátynak itt megint csak
 azért kelle elmennie, hogy azalatt Házy
 monologizálhasson. — L. 107. megjelenik
 Házy Rózsánál. Hogyhogy? hiszen a' levél,
 melly őt meghivandó vala, nem jött kezé-
 hez; 's így megjelenhetése nincs motiválva;
 vagy más felől, ha Házy levél nélkül is

eljöhetett, minek a' levél? Ezzel is tehát a' szerző nem akart egyebet, mint hogy azt Horgos kapja 's tb. Azután minek Házy és Rózsának az a' titkos összerendelkezése, holott a' cél, *nem egyéb*, mint a' leányt anyjától megkérni; nem volt volna-e illendőbb, hogy Házy maga egyenesen Tüzinéhez menjen neki ügyét előterjeszteni. Annyi bizonyos, hogy a' l. 107diki összejövételben, mellyről előre annyi beszéd volt, 's reá annyi készület, *semmi sem végeztetik*, 's így puszta időpotlék. — Egy fő kérdést teszen még Rec. a' szerzőhöz. Miért vet az első és második felvonás közé egy öt hónapnyi közt? holott ennek egy felől semmi következése nincsen, másfelől pedig Házy' szerelmét, annak karakteréből itélvén, képtelenséggé teszi. Továbbá, miért teszi által az egész történetet egy fürdőhelyre? Erre sem volt ok legkisebb sem, sőt ez még megfoghatatlanabbá teszi azt, mikép Buvárdy hetekig sem látta gyámfiait. Egyébiránt, a' fürdőhelynek semmi befolyása a' történetre nem volt ha csak az nem, hogy az ottani sétahelyen a' szerző tetszése szerint összehozhatta személyeit minden ok nélkül is, csak a' sétálás' ürügye alatt.

A' személyeknek igen gyakran változása az aesthetikusok által hibaként rovatik meg a' költőnek; *itt* nem csak az aesthetikus, hanem a' színjászó is fogja panaszszavát fölemelni; mert eleitől utóljáig a' színjászót, nem szerepének nagysága — mert itt minden szerep valamint az egész darab is, kicsiny — hanem a' töménytelen lótás futás fogja elfárasztani. Minden perczen jó más valaki, szól egy pár szót, megy ismét, és megint jó; az így megy mind végig, 's a' helyett hogy a' költő ez által elevenséget adna darabjának, a' színésszel együtt a' nézőt, 's még inkább az olvasót, fárasztja.

Elmellőz Rec. némelly, a' társalkodási tónust illető kérdéseket, például, hogy mikép van az, hogy Tüziné Horgost, ki nem egyéb egy puszta nemesembernél, tekintetes - urazza (l. 61), Horgos pedig őt csak Kegyezezi (l. 74); holott gróf Buvárdy maga is méltóságolja? — hogy mikép beszélhet (l. 48) Ignác inas gróf Buvárdy' jelenlétében az uraságokról úgy, mint ha pajtásairól szólna, per Rózsa, Cserháty, Ilka 's tb.? — hogy mikép lehet a' magyar conversatiót franczia kifejezésekkel annyira tarkázni, mint szerző teszi? Szebb lesz-e

általa a' beszéd; vagy talán ez is az élet után van? Valóban francziázó magyar ritkaság, 's így az ilyenek: Bon soir szép comtesse! Elle est charmante! Quoi hát ahhoz is elmegy? Hisz az nem tartozik a' crêmehez, C'est un charmant homme! Bonjour, jó reggelt! C'est fait! Antalfyné ismét eclatt adott Moutonnal, 's tb., 's tb. 's tb. egyebek-e mint egy szerencsétlen affektálás' szüleményei; ezek pedig: gloriett, parasol, etablissement, coquette, visite 's tb. szükségesek-e, vagy díszek-e a' magyarságnak? Hogy idegen nyelveket tudunk, az érdem is, haszon is; de hogy tudunk, azt más úton kell irásainkban éreztetni. Elhallgatván továbbá, hogy a' meteoros-ból nem metereolog származik, mint szerző kétszer írja; általmegy Rec. a' *nyelvre*, mellyről kénytelen megjegyezni, hogy az gondatlanabb már nem igen lehetne, úgy, hogy minden nyomon hibába akadunk. Hibás hajtogatás, az articulások' helytelen alkalmazása vagy kihagyása, az igehatározók' elnyomása ott, hol fölötté szükségesek, p. o. engedjete[-meg] l. 94.; [meg-]csókolhatnám, l. 6.; nem halhatnék[-meg] l. 50; okóssággal minden [meg-]győzhető, l. 55. 's tb.; szavak' hibás használása, péld. gondoskodik l. 71 és gondol

l. 81 gondolkozik helyett; hol [holott] l. 43; ahhoz is elmegy [jár] l. 33.; átmenő [elmenő] l. 92; Tüziné kisasszony!!! l. 50, nem *adhatnék* soha többé visitkártyát l. 101, 's tb. mind csekélység a' szószerkeztetés' hibáihoz képest, mellyektől pezsg az egész, p. o. szíven keblén aranyra ver, l. 53, férjemre int, l. 42., rendez vouchoz menni, l. 101., ha ő nem hal meg 's elveszi, l. 48. [épen ellenkezője annak, mit az író mondani akar], nem tér soha vissza többé, l. 106., dolgoz részt vesz, l. 89., tapodnak rajtok [harisnyákon] l. 81., halott e maradjon e' kéz 's tb.; de vannak egész, illy roszul alkotott periodusok: p. l. 73.: „Nem hiszi senki, nehéz most egy leánynak etablismant találni, mintha a' férfiak az asszonyokat nem is szeretnék többé“, v. l. 79.: „A' te szívedben is végre a' majoritas bir arra, hogy özvegyet vagy leányt végy e el“ 's tb. Nyelv, vagy inkább beszéd-e ez? — Mikor fogják fiatalaink eléggé érezni azt, hogy mielőtt írának, *tanulnunk* kell egyebeken kívül azt a' nyelvet is mellyen írunk; átlátni azt, hogy az nem báb, mellyel szabad kény szerint játszhatunk, 's hogy midőn egy közönség előtt lépünk fel, beszédünknek más szerkezetet

kell adnunk és más hangot, mint a' millyre valamelly kiseded baráti kör szabadít fel.

Elöttem fekszik egy hirdetés, melly a' megismertetett könyvet így ajánlja: „*Min-den* dicséret helyett egyedül arra figyelmeztetjük itt olvasóinkat, hogy a' jelen mív' szerzőjét dicsőült Kazinczynk, végmunkája' ajánlólapján, még 1831-ben, annak *jósolta*, ki a' nemzetiség' 's a' *literatura'* pályáján tisztán is, fényesen is *fog haladni*.“ Ha a' szerző is így érté Kazinczy' szavait, ugy, sajnálva kell mondanom, félre értette a' jó öreget. „Nevedkjél, kedves ifju! mond ő, 's *légy a' kit várunk*. És ha majd felhágsz, a' hová érdemeid ragadozni fognak (t. i. *ha az léssz a' kit várunk*), emlékezzél barátodra. De emlékezzél, hogy csak a' tiszta ragyog“ (azaz pályádon *légy tiszta* lelkü). Mind ez csak *reménységet* fejez ki és *intéseket*: nem jóslást, nem *literatura'* pályáján teendő háladást. Szándéka nem volt azt, kit kedvelt, elszelesíteni, nem gondatlanná, elbizottá tenni, 's minden nyelv és művészeti szabályok' megvetésére felszabadítani: hanem éreztetni vele, hogy *vár tőle*, 's a' reménység' nyilvános kifejezése által buzdítani, hogy e' reménynek megfelelni igyekezzenek. Midőn tehát a' Házasulók' szerzője

írói pályára bocsátkozik, értse és tisztelje a' nagy mester' intését, 's mind a' mű' alkotásában, mind a' nyelvben — mellyet Kazinczy azelőtt ismeretlen bájban hagyta örökségül nemzetének — járjon el azongonddal és készülettel, mellyek megmutassák: hogy az intőnek szavai nem valának szózat a' pusztaban, 's reménységei ha a' siron túl is, teljesezésbe fognak menni.

Toldy Ferencz.

A N T I K R I T I K Á K.

'S ROKON NEMŰEK.

ИЗДАНИЕ ПЕРВОЕ

I.

ÉSZREVÉTELEK

A' KRITIKAI LAPOK' III. FÜZETÉNEK 95 — 96
LAPJAIRA.

Ha valaki azt gondolná, hogy a' kritikátoli félelem mondatja velem a' következőket, nagyon csalatkoznék. A' kritikát, de józan kritikát ohajtanunk kell; mert ez legvilágosabb jelensége, legbizonyosabb criteriuma a' gondolkodó főnek, a' mire nagy szükségünk vagyon. Ki a' kritikát károsnak állítaná, az egyenesen az észnek hasznát tagadná. A' kritikától, az okos kritikától csak a' gyáva, csak az előítéletek' rabja félhet. A' gyűlölség az, a' pártosság, a' részrehajlás, a' szakadás, meghasonlás, bizodalmatlanság és egyenetlenség a' mitől félek, a' mitől irtózom és borzadok.

Reményilem minden józan 's el nem fogult olvasó és író megegyez velem abban, hogy a' kritikusknak, ha használni akar, egyik legfőbb kötelessége az, hogy a' célba vett munka' hibáit kijelölje, hogy a' té-

velgőt igaz útra vezesse. A' mivelte lelki kritikus eme kötelességét hozzá illő módon teljesíti. De ha látja, hogy az, kit tévedéseire figyelmeztetett, hibáit meg nem jobbítva, az emberek' botránkozására vagy talán épen kárára tovább is folytatja kontárkodását; a' közjót tartván szeme előtt, erősebb eszközökhöz nyul, és a' halhatlanságra vágyó kontárt kéméletlenebbül igazítja vissza. A' durva ellenben maga módja szerint támadja meg még a' szebb reményü irót is. Azonban tekintsük meg, ezt teszik é némely kritikusaink, figyelmeztetnek é hibáinkra?

Egy idő óta ezen nevetséges, és észtelen divat lön közönségessé, hogy magyar könyveket német ujságban hirdettetünk ki, német olvasók' számára. Ugyan is azt csak alig képzelhetjük, hogy magyarok, némely elfajult háladatlant kivévén, jobb magyar ujság helyett roszabb németet járasson. De engedjük meg, hogy e' természetlenség lehetséges, mit a' tapasztalás bizonyít; az ilyeneket magyar könyvek' megjelentéről tudósítani mindenkor haszontalan és háladatlan munka; mert lehet é ezeknek vonzódásuk a' magyar literaturához? Eme hirdettetés utóbb bizonyos kritikává fajult el. Moso-

logtam ugyan e' fonák szokáson, de mily gyakran cselekszünk valamit meggyőződésünk ellen! munkám én is e' kritikai tribunál elébe tevém. A' kritikus azonban hibáimat alig érintve a' motto' szerzőjének.....
 .. porait háborgatta. Voltairenek csak az hibázott még, hogy ugy érezzen mint a' motto' szerzője, 's nagynak neveztetett volna.

Egy másik kritikus, Udvardy, a' Hasznos Multságok' egyik számában hibáim, s'tévedéseim' kijelölésével vesződni nem tartván érdemesnek, legrövidebben ily ítéletet monda munkámrol, vagy inkább magamrol: philosophiája (Stancicsnak) hibázik, azaz nincs, deest.

Miket mondogatott a' harmadik, nem tudom; mert a' Hazai Tudósítások' szerkesztője, és tulajdonosa Multságukba föl nem vevék.

A' negyedik, t. i. Biró Pál, a' Kritikai Lapok' III. füzetének 95. oldalán ezeket mondogatja ¹⁾: „Ha a' hirnév' dolgában még igen új gazda, a' szorgalmas, de nehéz fejű Stancics Mihál, az által törekedik a' világ' ismeretére fölverekedni, hogy a' tud. társaság' nyelvszabályait mohó neki rugaszkozással praeceptorii tolla alá veszi ('s meg kell

vallani, hogy a' sok haszontalan között egy két jó észrevétele is van, a' mit ha a' társaság ön javát akarja, figyelembe veend): épen nem csodálkozhatni;... hirre volt szűksége, 's talán menthető, ha ezt akármi áron is megszerezni törekedett, " 's a' t.

Ki légyen B. P. nem tudom, nem is épen szükséges tudni: az álnévvel élésnek igen jó oldalai lehetnek, kivált még most, midőn az észben töbnyire előítéletek uralkodnak; de én Rousseau-val tartok, 's az előítéletektől jobbára menten azt mondom: „*Tout honnête homme doit avouer les livres qu'il publie.*“

Az ilyen kritikák, milyeneket imént érintettem, nem nagyon siettetik literatúránk' kifejlődését; nem igen sükeresen esz közlik miveltségünket; mert általok; részint alacson részrehajlásból; részint ügyetlenségből csak gyűlölség magvai hintetnek el, a' minek mindenkor szomorú és pusztító következései szoktak lenni; minthogy kevesen vagynak még, kik ilyeneket békével, 's hidegvérrel tűrni tudjanak. Az ilyen kritikusok sajnálkozásra méltók.

B. P. azt gyanítja, hogy észrevételeimet csupa hirtárgybol irám, és hogy e' hirt drága áron vásároltam meg; mert az: a k á r m i á r,

nem egyebet jelent. Épen ez csak azon hely, mely miatt soraimat közlöm. Bizonyosan tudom, hogy B. P-on kívül mások is olvasták észrevételeimet, és hiszem, hogy megbirják itélni, mi indított iratásokra; azonban ily jogtalanul vádoló helyet egészen elhallgatni; ezekre könyelműséget mutatni, anyit tenne, mint a' becsület érzés' hiányát árulni el. E' kitétel, vagy gonoszság', vagy belélátás' hiányának következése. Én ugyan ez utósót vagyok hajlandó hinni, azonban akármelyiket gondoljuk is, ily tulajdonság mint polgári, mint literátori bíróban kárhozatos, következőleg méltatlanul bujt a' birói név' leple alá az én recensensem, nem tön eleget birói kötelességének. Mert míg be nem bizonyítja, hogy nem a' közvirágzat, nem hazafiság; hanem önfény vezérle és ösztönze észrevételeim' kiadásokra, jogtalan bíró marad. Beh jó ilyenkor rejtekbe bujni! csak hogy becsületes ember nem teszi. Valóban különös módja a' literatura' előmozdítására szükséges kritikának. A' ki igaz ügyet véd, az el nem titkolja nevét, kivált hol veszély nem fenyegeti. De nem akarok egyoldalunak neveztetni, nem vádolom őt egészen jogtalansággal; mert megvallja, hogy egykét jó észrevételem is van, melyre a' Tud. Tár-

saságot, ha ön javát akarja, figyelmezteti. Ez szép B. Ptol, örülök! — — Azonban ez, és az : akármilyen ár, miként férnek össze? ²⁾ Az ellenmondások kritikushoz éppen nem illenek. Nálam ugyan keveset nyomnak az auctoritások, de bizonyos embereknek még csak ez szükséges, azért jónak gondolom B. P-t a' már idézett Rousseaunak e' mondására jól emlékeztetni : „Je veux, qu'un critique soit conséquent lui-même, et qu'il ne juge qu'après avoir examiné.“

Ugy látszik B. P-nak a' hazafiságról homályos fogalma vagyon; mivel ő talán csak azt tartja hazafinak, ki ezeket tesz le a' honi intézetek' oltárira, meg nem gondolván, hogy annak — ámbár kevés sükerü — igyekezete, ki a' polgári társaságnak szinte semmi jusaiban nem részesül, éppen oly nagy érdem, vagy talán nagyobb is, mint azon gazdagé, ki tömérdek jövedelmeiből valamely csekélységet a' statusnak és társaságnak visszaad, 's ezt is csak ön javainak későbbi biztosítására célzó okos calculusból. Kérdem B. P-t, mi lehet amaz : akármilyen ár, melybe csekély hirem és négy öt száz magyar olvasó' esméretére jutásom került, mit ő világnak nevez? Veszélyt hoztam e' polgári, vagy Tud. Társaságra észrevételeim-

mel? Mert bár miként magyarázzuk is e' mondást, tudván nyelvünk' természetét, mindenkor valami különös marad. Vagy talán ezen merészlet, hogy egy országos társaságnak — mely szinte csak hibázható emberekből áll — szabályait vizsgálni, 's vélekedésemet tartózkodás nélkül kimondani bátorkodtam, ama szörnyü vétek?.....

Nem állhatom meg, hogy ne kérdezzem, valyon B. P. a' Tud. Társaság' ügyvéde è, vagy csak fogadatlan prókátor? ³⁾ Hát így elbujva kell è ilyen Társaság' ügyét védeni? és van è erre szükség? Hiszén ha észrevételeim, melyek legjobb szándékból, legszentebb czélból eredtek, helytelenek vagy alaptalanok, a' Társaság' fontos okai előtt köd gyanánt enyésznek el; ha pedig alaposak, a' Társaság méltánylani tudja, 's köztünk bíróra, védőre épen nincs szükség, főleg olyanra, ki a' Társaságnak helytelen pártfogásával talán többet ártott — ha csakugyan lehet ártani neki — mint én, vélekedésemet szabad lelkién kimondván. B. P. vagy tagja már a' Társaságnak, vagy nem; ha tagja, álnévi védelmét nem köszöni meg, és méltán; ha nem tagja, alacson 's magyarhoz vagy inkább becsületes emberhöz nem illő hizelkedésre mutat. B. P. maga is

ohajtja, hogy a' Társaság' hibái és tévedései szabadon megrovassanak, de szerény kémeletből nem akarja, hogy ellene nagy felhő támasztassék; mivel ugymond még munkáival föl sem lépett. Mily gyöngéd és dicséretes aggodalom! De hol, és mi az a' nagy felhő? Ki tehet arról, hogy B. P. némely csekély tévedési jegyzéket nagy felhőnek néz? 4) B. P. azt akarja è hogy a' Társaság' valamelyik tagjának négy szem közt, 's talán csuszva, mély alázattal engedelmet kérve, sugtam volna meg ama hibákat? —

Különben mily fonák okoskodást következtethetni B.P. aggodalmából, hogy a' Társaság' tévedéseit még nem kellett volna megróni. 5) Hát a' nyelvszabályi hibákat később megjelenendő, és talán egészen más tárgy munkákban kell è kitenni, melyekkel a' Társaság majd utóbb lépend föl? Én csak azon hibákat rovam meg, melyekkel a' Társaság föllépett, nem pedig azokat, melyek talán a' később megjelenendőkben leendenek; miket én előre látni képes nem vagyok. Azonban ha B.P. engedelmet nem méltoztatik vala is adni a' hibák' megrovására, nem nyilatkoztatá è ki magát a' Társaság e' szavakkal: „Győzzön a' mi jobb.“ Vagy ezek csak hiu és vakító szavak volnának è? Ha

ezt hinném méltán vádoltathatnám gonosz-
 sággal, ilyet csak romlott szívü hibet. Egyéb-
 iránt ne gondoljuk, hogy a' Társaság' nyelv-
 szabályai csekélységek, milyeneknek B. P.
 gondolkodása szerint látszatnak; mert a' Tár-
 saság' legfőbb czéla a' nyelvmivelés, követ-
 kezőleg nagyobb munka rá nem vár, mint
 egy jó grammatika, melynek alapjául e'
 szabályok szolgálандanak. B. P. azt mondja,
 mohón rugaszkodtam ama szabályok' visgá-
 lásához. Azt gondolja è B. P. hogy ha nem
 oly mohón, 's talán néhány évvel későbben
 és nagyobb megfontolással visgálandom e'
 szabályokat, nem leendenek bennök ugyan
 e' hibák? Bátorodom itt az olvasókra,
 de csak a' józan eszü olvasókra, hivatkozni,
 itéljék meg, most kellett è ezeket tenni,
 vagy néhány tizedig hallasztani, midőn a'
 nyelvszabályok meglesznek — legalább hi-
 hető — állapítva. — Emlékezzünk meg, hogy
 Voltaire, alig — sőt épen nem — bírá kivíni
 azt, hogy azon *oi*, mely nyelvökben ugy
 hangzik mint *ai*, egyszerűség miatt ez utó-
 só szerint irassék. — Boldogok kik más pél-
 dáján és kárán tanulnak. Minden okos fran-
 czia megvallja, hogy orthographiájok ter-
 mészetlen, de már késő ezt orvosolni. — — —

Azon is aggódik B. P. hogy a' szivek megfagyasztatnak, és idegenség terjesztetik a' Társaság iránt. De bizonyossá tehetem a' jó hazafit, nincs oka aggódni; mert ha igaz ama közmondás, hogy az a' jó és igaz barátunk, ki hibáinkra figyelmetesekké tesz, nem pedig, ki azokat hízelve elhallgatja, vagy talán még dicséri is: ugy én jobb akarrattal viseltetem a' Társaság iránt mint B.P. noha nem vagyok is egészen megelégedve mostani rendszerével. Máskép is lehet 's talán nagyobb haszonnal buzdítani, jutalmazni. Hogy B.P-t jobban meggyőzzem a' Társaság iránti tiszteletemről, példával élek. Mily sok hibáinkat hozta és hozza még most is napfényre Széchenyi, és azért gondoljuk è hogy .ő minket gyűlöl, gyaláz; vagy viszont mi gyűlöljük è őt? Sőt nem épen ő è, ki minket leginkább szeret, 's nem áldja è őt minden magyar, kinek szíve egészen el nincs romolva?

B. P. észrevételeimet, egykettőt kivéve, haszontalanoknak tartja; de, hacsak logikám nem csal, ugy amaz érintett szabályokat is azoknak kell tartania; vagy megmutatnia hogy helyen kívül vagynak. Nyelvünknek mostani időszakában semmi sem lehet haszontalan, mi csak távolról is érint-

hefi azt. Néha a' legcsekélyebb észrevételnek fontos, talán egészen más, következtése szokott lenni. Nekünk még semmink sincs, magunk is szinte semmik vagyunk. Most kezd nyelvünk lenni. Ne erőködjünk most hirtelen minden lenni, mindennel birni. Hiszen elég idő van még előttünk; a' lefolyt, bár mi hoszu is, a' jövőhöz képest semmi. Azt gondoljuk è, hogy jóllétünk némely idegen munkák' lefordításától függ? Egy sorbul álló törvény minket boldogabbakká tehet, mint ha az egész világ' munkáit lefordítandjuk is. Én részemről fordításért soha jutalmat nem adnék, ellenben oly művészt, ki az idegen nemzetek' figyelmét magára vonja, százszorosan jutalmaznék meg.

Hogy nehéz fejűnek nevez B. P. tökélyetes igazsága van, ezt nagyon is érzem; de mivel iróhoz illik è embertársának természeti, 's a' kegyetlen, vagy csak mostoha sors' csapása miatt hiányos nevelés' hibáit szemére hányni, minek ő nem oka? ⁶) E' helyt azonban épen nem vala szükséges így czimezgetni; mert az érintett szabályokat egészen érteni képes valék. Vagy ha nem, mutassa ki, mit nem tudék érteni, köszönettel veszem. Véleményem szerint a'

magyar nyelv' előmozdítása nálunk most legfőbb dolog. Ebben kötelességemet telyesíteni akarván, magamat lehetőleg tökélyesíteni igyekeztem, igyekszem tovább is. Midőn így ballagva, vizsgálódva, kérdezősködve, kétkedve haladnék célom felé egy valaki beburkolódzva élembe jő, és azt mondja, igyekezetem haszontalan; mit én jónak gondolék, ő ellenkezőnek állítja, tévedéseimet meg nem mondja, hanem kétségben, zavarban és bizonytalanságban hagy el, a' nélkül hogy az utat megmutatná merre menjek. Ilyet csak kegyetlen tehet. Az ilyen nem az emberi szív' nemesítésére czélzó művészet és tudomány' fölkenetei — — hanem don Miguel' zsoldosai közé való. Ha majd ez után vagy a' mathesis' csalhatlan igazságait, vagy a' politika' iszonyu kiterjedésü cselszövényes titkait, vagy a' roppant természet' munkálkodásának okait 's okozatait 's a' t. talán fejtegetve erőtlenül roskadok le, előre engedelmet adok B. P-nak ily czimek' osztogathatására.

Megvallom, szeretném ha Voltaire, Jean Paul, Maltitz' 'stb. elménczségével birnék, de ha a' természet ezt tőlem megtagadta, pörbe száljak è véle? Gyönyörűen ragyognak e' villámeszü emberek a' literá-

torok' világában az igaz, de okosság volna é azon búslakodnom, hogy ezekhöz hasonló nem vagyok? Épen nem, mert a' polgári társaságnak nem anyira igen tudományos elménczekre, mint józan eszü, előítéletektől ment, nemes lelkü és jogas — mit legelőbb kelle mondanom — polgárookra van szüksége.

Ha meggondolom, hogy a' magyar kritikusk' mestere, honunk' egyik legjelesebb tudósa, a' minden magyartol tisztelt Kölcsey, a' „Remény“t még Helmecczyé vala rosznak, mihelyt Szemereé lön jónak itélé: arról kell meggyőződnöm, hogy a' kritikuskok is csak hibázható emberek. Ama tulajdonságokat, mellyek egy kritikusban megkivántatnak, részint a' természet adja; részint szorgalmas tanulás által szerezhetni meg. Innét kiki e' következtetést vonhatja: kiben e' kettő párosul, az jó kritikus. Már mik legyenek ama tulajdonságok, nehéz meghatározni, én legalább képes nem vagyok, anyit mindazáltal mondhatok, hogy a' jó kritikusnak mindenek felett tudnia kell az emberi nem' és czélát 's ezt szüntelen szeme előtt szükséges tartania; mert minél nagyobb befolyással van valamelly

munka az emberi jólétre, azaz minél közelebb vitte azt célához: annál nagyobb annak böcse, és szerzőjének érdeme. Általában azt mondhatni, hogy: minden munkának böcse sulyegyenben van azon haszonnal, mely belőle a' figyelmes és el nem fogult olvasókra, ezek által pedig a' polgári társaságra, sőt az egész emberi nemre háromlik. Ugyde ki képes ezen hasznot jogasan latolni? Ki a' kritikáról többet kíván tudni, olvassa a' Kritikai Lapok' eddig megjelent füzeteit, 's a' Muzáron' kijöt kötetit, hol Kölcsey és Bajza szépen oktatnak. Ha ki nem látná még át a' kritikának hasznát, ott arról meggyőződhetik.

De szabad legyen nekem itt kérdezni: hasznos è és szükséges è a' kritikai pártosság, részrehajlás, meghasonlás és — talán hozzá tehetem — gyűlölség? Feleletül szolgáljanak Bajzának ime szavai: „A' kiadó örömmel, 's valódi gyönyörűséggel látja, hogy a' magyar írók pártokra, felekezetekre kezdenek szakadni. Ohajtaná, hogy e' pártok' szelleme el ne szunyadjon, 's törekedni fog, hogy az e' jelen lapok által is mind inkább lobogásban tartassék.“ Én ellenben valódi szomorúsággal látom ez irói pártot. Hihető, Bajza mosologni, vagy mint jó lelkü, szá-

nakozni fog bárgyuságomon, hogy e' szakadásnak temérdek hasznát át nem látom, ellenkezőt állítván. Nem tehetek róla, de én ohajtanám, hogy bár e' szót: párt, minden rokonértelműekkel együtt, ne is esmérnök; és ha tehetségemben állana, minden szótárokbul irgalom nélkül száműzném, az emberek' szivéből gyökeستől kiirtanám, és emlékezetökbül örökre kitörölném; 's ha Aristotelestől fogva maig minden valódi tudós és böles azt állította volna, hogy a' pártosság hasznos, én tagadnám.

Állítsa bár Bajza, hogy a' német literaturát lomha csuszásaiból az a' pör kapta ki, melyet Bodmer kezdé Gottsched ellen; és hogy az öt esztendő alatt többet halada, mint fél század alatt fogott volna különben: én azért a' pártosságot mindig nagyobb kárunak, mint hasznunak állítom; és hogy csak a' pártosság legyen a' literaturának ily sükeres és hathatós előmozdítója, tagadom. Ezt csak érinteni kívántam; győző bebizonyítása nem ide tartozik. Ne gondoljuk azonban, hogy én az igazság' tökélyetesebb kifejtetésére szükséges ellenzést a' pártossághoz foglalom, épen nem; mert ezt ohajtom úgy mint akárki, csak azt állítom még, hogy ez a' gondolatok és vélemények' különsége a'

szivek' egyesülésével megegyezhető, és hogy pártosság és részrehajlás nélkül is megtörténhetik. A' hol pártosság, meghasonlás, visszavonás és gyűlölség nem marczangolja az emberek' szívét, ott boldogság — ha nem legfőbb is — lakozik; hol az egyesség' szent kötelei irigység, önhaszon, 's a' t. által nem tépetnek szét, ott jóllét uralkodik; hol pedig boldogság, jóllét vagyon, semmit sem veszthetni, ha a' literatura ötven évvel későbbben fejlődik is ki. Azonban soha sem mutathatni meg, hogy a' német literatúrának kifejlődését épen amaz említett pör sietteté fél századdal; mert ennek bebizonyítására vissza kellene varázsolni tudnunk a' német literatúrát minden befolyt körülményeivel együtt amaz állapotba, melyben a' nevezett pör előtt vala, és be kellene várunk, menyi idő alatt, és mikint fejlődnék ki a' bodmeri pör nélkül. De engedjük meg hogy ama pör birt oly varázs erővel; mi haszna temérdek literatúrájoknak?!.....

A' ki Szontagnak Cselkövi „Hit, Remény, Szeretet“ czimü értekezésére tett lelkes és férfias kritikáját elolvassa, meggyőződhetik arról, hogy pártosság és szakadás nélkül is lehet kritika, lehet literatura, csak elég erősek, és előítéletektől mentek le-

gyünk az igaz szó' meghallgathatására és el-
birására. De mily kevesen vagynak, kik
erőt éreznének magokban ráncztalan hom-
lokkal hallgatni azt! — Maga Kazinczy, a'
tiszteletre és hálára méltó fél százados író,
az igaz szó' kimondásáért megneheztelt, pe-
dig nem méltán; mert a' Kritikai Lapokban
nem igen vagynak oly szép helyek, oly szent
igazságok, mint a' milyeneket Kazinczy'
dolgaiban G. elmondogatott. Ezek mint drága
gyöngykövek úgy tündöklendének addig mig
emberi kebelt hazafiság hevít.

„Nur aus der Kräfte schön vereintem Streben
Erhebt sich wirkend erst das wahre Leben.“

Schiller.

„Wo Liebe, Freundschaft, Weisheit und Natur
In frommer Eintracht wohnen, ist der Himmel.“

Mathisson.

E' helyeket oly czélbol idézem, hogy
mindenki mélyen vesse szívébe; mert ha
ugy nem érzünk mint ezek' szerzői érzet-
tek, soha sem boldogulandunk. Ha pedig
némelyek, miket elmondogattam nem állhat-
nak meg, Rousseau-val fejezem be észrevé-
teleim': „Je ne suis ni assez fou, ni assez
sage, pour avoir toujours raison.“

Stancsics.

II.

JEGYZÉSEK STANCSICS' ÉSZREVÉTELEIRE.

¹) A' ki egyszer mond valamit, az nem *mondogat* *) 's így maga Stancsics át fogja látni, hogy nincs igaza.

²) Kár, hogy Stancsics ezen igen egyszerű 's össze illő dolgokat meg nem foghatja. Írhat valaki a' legnagyobb hiúságtól, a' legnevetségesebb írói viszketegtől, mint valami szúró bögölytől űzve, zajolhat a' legilletlenebbül, praeeptorkodhatik a' legnevetségesebb módon 's még sem lehetetlen, hogy állításaiban valami jó legyen. A' tanúság tehát az: mi szükség írónak magát nevetségessé tenni helytelen fontoskodása által ('s ez azon ár, mellyen tilosnak véljük megvásárolni a' közönség' figyelmét), holott azon egykét jó gondolatot, mellyet így elmondott, elmondhatta volna a' nélkül 's talán jobb sikerrel. Mit fog maga a' Nyel-

*) A' paragraphusok' elején álló számok' Stancsics' Észrevételeinek megrótt helyeit jegyzik. A' szerk. jegyz.

vészet' szerzője mondani, ha az észrevételeket a' tudós társaság' helyesírására még egyszer elolvassván, látni fogja, hogy egyvalaki az emberi miveltségről jó hosszút disserál, Rousseaura 's a' megváltó' szavaira hivatkozik 's végre is csak az a' baja, hogy a' társaság' Nyelvszabályaiban egy x vagy y-nal több vagy kevesebb van. Az x- és y-ont jó volt megmondani; de minek az a' felettébb is bölcsekedő előbeszéd? Ez vagy leczke a' tudós társaságnak ('s ez az, a' mit Biró Pál mohóságnak nevez, mert mohóság nem csak hirtelenkedésben, hanem a' tevés' módjában is lehet), vagy Stancsics azt akarta megmutatni, hogy ő is gondolkodott. Azon ropant bevezetés a' parányi észrevételekhez igen ferdén áll 's ettől Stancsicsnak, ha használni akar, a' mit szorgalmától méltán várhatni, őrizkedni kell.

³) Ezt igen kár volt Stancsicsnak kérdeni, 's illetlenebb mint tán hitte volna. A' tudós társaság nem szorult úgy ügyvédre mint Stancsics gondolja, egyébiránt pedig minden írók, Stancsicsot sem kivéve, (ha úgy tetszik) fogadatlan prókátorok vagyunk, felhatalmazottak egyedül az ész' jogai által szólani, mikor arra okaink lehetnek. Voltak-e 's nyomosak-e? a' publicum itéli-meg.

4) Megengedjen Stancsics, ha itt magas képzelgéseiből egyszerre a' prosai föld' szí-
nére vonom. A' nagy felhők' támasztóján
nem ötöt értettem, mert észrevételeim nem
is egyenesen hozzá voltak intézve. A' kit ér-
tettem, az Stancsicsnál egy kevéssel tehe-
tősebb bűvös, kinek hatalmában áll felhő-
is támasztani, de kár, hogy támasztja; 's
Stancsicsból ismét mohóság, hogy a' más-
nak mondottakat magára értette.

5) Sőt igen! csak hogy nem olly széles
szájú bölcselkedéssel mint azt Stancsics te-
szí. Meg kell a' bibákat róni minél előbb,
hogy el ne terjedjenek, nem kell egyes író-
nak egy egész társaságot idő előtt ollyakra
is oktatni, miket az hihetőleg tud, legalább,
hogy nem tud, nem adá jeleit. 'S már mon-
dottuk, ebben van a' mohó neki rugaszko-
dás. Meglehet, hogy azt máskép is lehet
vala kifejeznünk: de íme itt adjuk felvilá-
gosítását 's a' hiba, ha az, félig meüdig
megjobbítva van.

6) Kár, hogy ezt a' 'Nyelvészet' írója olly
igen szívére veszi. A' fej háromfélekép le-
het nehéz. Először testi súlyára, tehát font-
ra nézve (mert most talán nincsenek mázsás
fejek); 2-szor nehéz lehet a' fej észbeli tehetsé-
geire nézve; 3-szor nehéz lehet, ha az min-

den felől össze olvasott vagy szedett 's nem jól emésztett ideákkal felettébb megterhel-
 tetik. 'S e' harmadik Stancsics' hibája. Ő képes egy lélekzettel a' felállítandó buda-
 pesti hídról, a' nemzet' boldogságáról, or-
 szágról világról 's a' betűkről 's egy hiány'
 vagy kötjel' kihagyásáról értekezni, 's mind-
 ezt — 's erre figyelmezzünk! — olly arcz-
 czal (ha a' léleknek szabad arczot tulajdo-
 nítani), olly meghitten, mintha mind azon dol-
 gokat ő találta volna fel 's egyszersmind olly
 zavartan, hogy a' fej' megterheltségét lehe-
 tetlen észre nem venni. Minthogy már hibá-
 ról van szó, szabad legyen Stancsicsnak még
 egy hibáját, de melly szintolly kevésbé ter-
 mészethiba, mint a' megterhelt fej' nehézsé-
 ge, előhoznom. Ő észrevételei között egy
 helyen így szól: „Tanácsolni kívánnám azon
 e-nek elfogadását, de nem merem, mert
 csak azért sem fogadnák el.“ Csak azért sem?
 tudja-e Stancsics mit tesz ez? tudja-e hogy
 ezen pár sorban igen sok gőg fekszik? Ki
 ő, hogy a' publicumot így maga ellen ma-
 kacsította? 'S mivel? melly munkáival? 's
 jó volna-e az, ha úgy volna is? Vagy talán
 úgy érti szerényen, hogy javaslata azért nem
 fogadtatik el, mert ő csekély kezdő író?
 De a' csak azért sem, melly a' publicumot fe-

jességgel vádolja, egészen mást jelent, mást jelent az észrevételek' befejezése is, melly így hangzik: „Ezt azonban csak a' késő századbelieknek' számára írom“ tehát ein Bürger derer welche kommen werden! — Isten neki! ez magában ártatlan dolog. Ki veheti rossz neven, ha író, kivált író! egy kissé számot tart a' késő századokra; de kár volt Stancicsnak szíve' titkait ennyire elárulni 's napfényre hozni azt, a' mi gondolva, mint mondtuk, ártatlan dolog, de kimondva igen nevetséges akkor, mikor az író abc-ről beszélt. De elég, talán sok is! Stancics lássa, hogy veszi hasznát azoknak, miket írói magaviseletére nézve megjegyzeztünk. Kezdőnek, mint ő, nem ártana ügyelni a' hibákra, mikért megrovatott: ha rendszerint írók érzékenyebbek nem volnának megtámadóik' sujtásai iránt, mint okosak használni a' mi jó van az adott intésekben.

Bíró Pál.

III.

A' NÉVTELENSÉGRŐL 'S ÁLNÉVRŐL.

Almási Balogh Sámuel és Stancsics fenn akadtak azon, hogy a' Kritikai Lapokban az írói álnevűség és névtelenség pártoltatnak: szabad legyen azért e' tárgy felett itt néhány szót tennem.

Valamint a' szó és írás' szabadságának, úgy a' nyilvánosságának is én buzgó barátja vagyok; adtam példáját annak, 's úgy vélem nem egyszer, miként nem tartózkodom elmondani őszintén és nyíltan a' mit hiszek, 's ez azt mutatja, hogy nem irtózom megítéltetni hazám' fiaitól, nem rettegek neheztelésektől, sőt üldözésektől sem; a' mikből önkényt foly azon következtetés, hogy midőn a' Kritikai Lapok a' névtelenséget pártolják, ez korán sem azért történik, hogy én szólhassak bátrabban, vagy hogy netalán támadandó ellenségeim' nyilai elől magamat elrejtsem. Adassék szabadság az írásra, én

(azt hiszem magam felől) a' legkevésbé fé-
 lénkek közé fogok mindenkor tartozni, mert
 tudom, hogy a' meggyőződés, bár mint ellen-
 kezzék a' talán divatban lévő elvekkal, jó-
 zan előtt soha véték nem lehet, hanem leg-
 felebb gyarlóság, 's ki meggyőződése szerint
 szól a' kritikai tribunálról, annak okosak-
 tól nincs mit rettegnie, bohóktól van csak,
 's ezek ellen úgy sincs sehol bátorság.
 Hogy a' Kritikai Lapokban a' névtelenség
 pártoltatik, oka az, mert vannak emberek,
 éles, mély ítéletűek, nagy tudományúak: de
 mind e' mellett is tartózkodók, félnkek,
 néha pedig] túlságig szerények, kiktől ön
 személyökben vagy nem hallhatni semmi
 nemű ítéletet, mert hallgatnak inkább hogy-
 sem valakivel össze ütközzenek, vagy leg-
 alább való és őszinte ítéletet nem. Hogy illy
 emberek vannak és pedig nem kevesen, azt,
 úgy hiszem, semmi rabulismus elversengeni
 nem fogja, ha még egyszer olly nagy szó-
 áradást fog is támasztani, mint a' millyet
 Balogh Sámuel támasztani tud. Valahányszor
 tehát a' névtelenség és álnevűség ellen vagy
 mellett vitatás támasztatik, az egész szó-
 harcznak ezen kérdésen kell, mint sarkon,
 megfordúlnia: Mi hasznosabb, mi jobb? a'
 dolgok felől minden ember' ítéletét meghall-

gatni e, habár névtelenül és álnevűleg is, vagy pedig eltiltván 's beestelennek hirdetvén az álnevűséget, csak azok' ítéletét hallgatni, kikben bátorság van itélni? és így a' tudománynak csak szűk ajtócskát, a' tudatlanságnak ellenben, melly mindig toladóbb és szemtelenebb, tágas kaput nyitni? A' kérdésre feleljenek - meg magoknak Balogh és Stancsics; ha tudniillik akarnak, ha pedig nem, akárki is hiába fogja nekik magyarázni. Szép az, midőn a' tudománnyal nemes bátorság van egybekötve 's megbecsülhetetlen sajtáság emberben, de ritka; 's a' nagy elmét többször találhatni félnkséggel, kétkedéssel párosodva, mint bátorsággal. Az areopagusi tribunal, melly a' félnék birónak is bátorságot nyújt — még egyszer ismétlem, mit három év előtt mondtam — a' lelkes görög népnek nem volt lelketlen találmánya. Mi Balogh Sámuelnek azon nyilatkozását illeti (Sas X. K. 115. l.), hogy ő nem akar a' Kritikai Lapok' areopagusi tribunljának tagja lenni; ezen szándék egyike a' legbölcsebbeknek, mellyekre Balogh Sámuel eltökélhette magát: először azért, mert a' Kritikai Lapok — hála a' szent Adrasteának! — még eddig nem szorúltak Balogh Sámuel' areopagusi biróságára;

másodszor, mert Balogh Sámuel sokkal bátrabb legalaptalanabb ítéleteinek elmondásában is hogyszem szüksége volna alnevűség' pajzsa alá vonulni. Ennyit Balogh Sámuelnek.

Stancsics — Rousseau' szavait commentálva — azt mondja, hogy becsületes ember nem rejtezik álnév alá. Ez állítás, megvallo-
lom, kissé nagyobb, hogyszem Rousseau' lángesze is be fogta volna bizonyíthatni, annál kevésbbé remélhetjük tehát annak bebizonyítását Stancsicstól. Nem akarom említeni, példágyanánt, sok angol folyóirat' névtelen 's alnevű íróját, kik között olly nevesekét is említhetnék mint Broughamé; hallgatók a' Goethék és Schillerek, Hardenbergék és Schlegelek 's mások felől, kik mindnyájan írtak vagy bíráltak névtelenül 's alnevűleg, 's mind a' mellett is becsületes emberek gyanánt tiszteltetnek a' nagy német nemzettől; hanem csak azt kérdem: hazánk' írói között Révai és Kazinczy, Kisfaludyak és Kölcsey, Kis János és Vörösmarty, Vitkovich Mihály és Horvát István, Schedel és Stettner, 's tb. mások, kik szinte írtak névtelenül 's alnevűleg 's a' két haza előtt, mint becsületes 's tiszta karakterű emberek és írók ismertetnek, Stancsics előtt mind nem lesznek e

becsületesek? 'S csak azért nem e, hogy Stancsicsnak Rousseau' szavait idéznie lehessen? 's Rousseauét, ki minden nagysága és éles elméje mellett is, sok paradoxumokat állított, és túlságokban sokszor találta gyönyörűségeit? — Én igen becsülöm Stancsics' tüzét és buzgóságát, de megengedjen, ha azt vagyok kénytelen észrevenni, hogy e' tűz által gyakran engedi magát különzésre 's itéleti hirtelenkedésre elkapadni. Nem csak szóval, a' mi már magában is sok volt volna, hanem még írva, azt mondani egy egész osztályáról az embereknek, hogy *nem becsületesek*, kissé hosszabb megfontolást érdemelhetett vala. A' becsületi kérdés nagy dolog 's felőle könnyelműleg oda vetve, csak könnyelmű fog szólni; komoly férfi ellenben mindig tartózkodva és illendőség' korláti közt.

Bajza.

IV.

AZ ÚGY NEVEZETT PRÁGAI TÁBLÁK' ÜGYÉBEN

HORVÁT ISTVÁN ELLEN.

Régi hitem az, hogy midőn írók valamely tárgy felett öszveakadnak, a' vita azonegy olvasók előtt, vagyis azonegy helyen folyjon, hogy ezek, tudva mindent a' mi az illető dologban a' két fél által mondatott, igaz bírák lehessenek. Azért én most is a' Tudományos Gyűjteményben, azaz ott, igazítánám vissza Horvát István' megtámadásait, hol azok ellenem intézve voltak, ha benne, mint szerkeztetőben, bizhatnám, hogy soraimat diplomatikai hűséggel fogja lenyomatni. De ő, kinek folyóiratában rendszerint megtartatik az írók' saját helyesírása, az enyémet önkényesen elváltoztatá; az aláírt nevet pedig mással találta jónak felcserélni *). Hatalmában áll a' szerkeztetőnek

*) A' tudós férfiú ennek előtte maga is írt álnév alatt 's nem egyszer. Miért nem szenvedti tehát másban meg, a' mit maga teljes jussal gyakorolt? Nem te-

azt, a' mi beküldetik, felvenni vagy fel nem venni; de külön felkérés vagy felszabadítás nélkül egy betűt is változtatni, nem; mert azon betűért, ha hibás, nem a' szerkesztetőnek, hanem az aláírt névnek kell kezeskedni.

Midőn tehát ezen visszaélésnek e' helyt ellenmondanék, a' Kritikai Lapok' kiadóját kértem, engedne által ezen ellenészrevételeknek folyóiratában egy pár oldalt. Hogy pedig az olvasó a' kérdéstről tökéletes világosságban legyen, előre bocsátatik Holéczy Mihálynak azon cikkelye, mellyel a' per kezdődött; előre az én feleletem is úgy, mint az a' Tud. Gyűjt.' redactorához küldve volt. Kisérte ezt Horvát István azon „Észrevételeivel“ mellyek ellen itt több okból kell szólanom; 's követte a' Tud. Gy. VI. kötetében Holéczynak egy „Nyilatkozása„ is. E' kettőnek ujra nyomtatásával a' Kritikai Lapokat nem kívánja terhelni a' beküldő, mert a' nagy citatumok miatt hosszacsakák, 's mert azon helyeket, mellyeknek tudására itt szükség van, lelkisméretes hűséggel vette által a' czáfolat.

hetem-fel felőle, hogy *ncheztelés* ragadhatta legyen ezen önkényes lépésre; mellyre szerkesztető semmi esetben just igazsággal nem vehet magának. *Bajza.*

I. JELESSÉG.

(l. Tud. Gy. 1833. II. 1. 124—5).

Zsigmond' idejében 1387—1437 keletben volt a' Magyar nyelv Cseh országban, a' mire Horzovi Martini Sámuel példát említ 1618-ben ezen könyvében: „*Hussius et Lutherus, etc. per M. Samuelem Horzovinum, Palaeo-Pragae, ad D. Castuli et S. Crucis majoris Eccle. ministrū.*,” Igy szól:

„A' Basileai Concilium és Zsigmond
 „Császár nem csak megengedte, hanem pa-
 „rancsolta is, hogy a' Krisztus testéről ne-
 „veztetett Új Prágai templomban közönsége-
 „sen kihirdetessék a' Conciliumnak végzése,
 „melly szerént azok a' Csehek és Morvák,
 „kik az Urvacsoráját két szín alatt veszik,
 „keresztények és a' Kathol. Anyaszentegy-
 „háznak valóságos fiai. Ez négy, ugymint
 „Cseh, Deák, Magyar és Német nyelven
 „hirdettetett ki, 's a' nevezett templomban
 „1432-ben, Feria 6 ante Tiburti felállíta-
 „tott emléken, még 1618-ban olvasni lehe-
 „tett ezeket az arany betűket:

„Caesaris officio, cum Legatis Sigismundi,
 „Linguis hic quatuor sincera fides sacramenti.
 „Bina sub specie mundo claret sat aperte,
 „Et sunt Catholici, Christi Calice potientes.“

Az író elébb nevezi a' Magyar nyelvet a' Németnél, mivel talán nagyobb keletben volt. Vagyon e' még ezen emlékek nyoma?

Holéczy.

II. FELELET ÉS IGAZÍTÁS.

a' Tud. Gy. 1833. II. kötete 124—5 lapjain álló „Jelesség“
című czikkelyére.

(Nyomtatva a' Tud. Gy. 1833-d. IV. köt. I. 116—117).

Holéczy úr az idézett helyen e' folyó-
írás' olvasóit, Martini Sámuel után, egy
prágai jelességre, mint ujságra, figyelmez-
tetvén, mellyet én már 1830-ban ugyan e'
Tud. Gy. 6-d. kötetében, a' 118 l., önláto-
más után irtam le; végezetül azt kérdi:
„*Vagyon-e még ezen emlékek nyoma?*“, mire
hasonlólag már 1830-ban megfeleltem az em-
lített helyen.

Egyébiránt meg kell jegyeznem, hogy
a' Holéczy úr' közlésében, egyéb apró el-
téréseken kívül, az 1432. év épen hibásan
áll 1437 helyett, ha Martini írta volna is
úgy. Mert, mikép birhaták a' cseh calixti-
nusok már 1432. ritusok' helybenhagyatását
a' bázeli zsinat által, holott a' huszíta kö-

vetek 1433. érkeztek Bázélbe dolguk felett értekezni; 's a' zsinat csak ezen év' végével engedett kívánságoknak; a' pápa pedig még csak 1434-ben erősíté meg az egyházgyűlés' határozatát bullája által? — De Zsigmond is, noha már 1420. koronáztatá magát cseh királyul, csak ezim szerint volt, 1432-ben is, király, 's kivált Prágában sem ő, sem a' bázeli egyházi férfiak nem igen oszthattak parancsokat. 'S micsoda *legátusokról* van a' felülírásban szó? Kétségkívül nem egyebekről, mint kiket — midőn Zsigmond 1436. Iglóban a' cseh nemesség által hosszú alkudozások után királynak ismertetett — az egyezés' annál méltóságosabbá tétéle végett a' bázeli zsinat küldé. Itt, és *csak ekkor* (1436) kötelezé magát Zsigmond az, ezen iglói egyezésbe betudott vallási szabadság' fentartására; 's itt oldozá-fel Filibert apostoli követ a' cseheket amaz egyházi átok alól, mellyet rájok a' konstanczi zsinat (1415) monda ki. Tehát *ennek következésében*, 's *nem elébb* tétethetett-be a' Corpus Christi nevű prágai egyház' falaiba az általam említett négy tábla (mellyek' egyike *magyar* volt) 1437-ben; noha ekkor Zsigmond és Filibert már megszegék szavokat, de nem köz sikerrel.

Lehet-e a' szóban forgó magyar felül-
 irásból a' magyar nyelvnek csehországban
 Zsigmond alatt ('s pedig már 1387-től fogva
 Holéczy szerint, holott akkor Venczel ural-
 kodott, 's Zsigmond' befolyása azon ország-
 ban még 1420 után sem vala még nagy) *volt*
keletére; — abból pedig, hogy Martini elébb
 említi azt a' németnél (ő azt a' cseh felül-
 irás után tette; l. az említettem 1830-diki
 kötetet) annak a' *németnél is nagyobb kele-*
tére következtetést húzni; holott csehország
 a' német birodalomnak egy részét tevé, 's
 nem csak Zsigmond' apja iv. Károly csá-
 szár' prágai udvarában számos német tartóz-
 kodék, hanem már i. Venczel is (1238—53)
 a' *német* dalnokok' pártfogója volt: ítélje-el
 az olvasó.

Toldy Ferencz.

III. HORVÁT ISTVÁN' ÉSZREVÉTELEINEK VELEJE 'S ELLENÉSZREVÉTELIM.

Horvát István illy előszócskára fakad,
 mielőtt a' dolghoz fogna T. Gy. iv. 117—18.:
 „Érdemes foglalatosság más hibáit és téve-
 déseit igazítani, de csak úgy, ha az igazí-
 tó maga újabb hibákba nem botlik. Ohaj-

tottam volna tehát, hogy Schedel (Toldy) Ferencz, ki olly bizodalmasan beszél a' cseh történetekről, mint ha ezeket számos évig tanította, vagy egészen kimerítette volna, ügyelt volna gondosan ezen igazságra. A' historia senem költemény, senem pusztá okoskodás: vigyázva kell tehát abba vágni, mert különben a' vaktában szólónak gyenge oldalai világosságra jönnek. Nekem legkisebb gyönyörűségem sincsen abban, ha más' gyenge oldalait látathatom: de az igazság megkivánja még is, hogy szóljak ott, hol hibaterjesztésre adnék hallgatásommal alkalmat.“

Ezek szerint Horvát István meg látszik ütközni abban, hogy midőn én historiai dolgokról szólok, nem kérek engedelmet a' szólhatásra, nem bocsánatot hogy mint nem ex professo historicus merek történet dolgokról beszélni, 's a' mi még több, azokat combinálni; hogy nem mondom minden harmadik szó után: *gondolom, talán, úgy látszik nekem, bátorkodom azt hinni, ez az én alázatos véleményem* 's tb, 's tb.; hanem hogy minden hálálkodás nélkül, egyenesen mondom ki azt, mit bizonyosnak tudok, sőt még *bizodalmasan* is, azaz, mintha bíznám állításom' valóságában!! Horvát István szere-

tett volna ugyan szíve' jóvolta szerint nekem irgalmazni, nincs gyönyörűsége abban ha valakit szerencsétlenné teszen; de: Éljen az igazság! a' nagy maxima mellyet neki követni kellvén, nem oszthat kegyelmet, 's felszólal.

Lássuk tehát e'felszólalást, melly ugyan csak olly *bizodulmas*, mint ha Horvát István a' cseh történeteket évekig tanította, azokat fenékiig kimerítette volna. Lássuk mint teszi semmivé pompás citatumaival, egyszerű 's minden citátumi dísz nélküli állításaimat; 's mint mutatja meg, hogy ezek költemények vagy legalább pusztá okoskodás' szüleményei, 's hogy én vaktában szoltam a' tárgy felől. Hogy pedig ismét *bizodalmasan* bátorkodom szólni, azaz minden *talán és úgy látszik* nélkül: most már csak ugyan bocsásson meg; mert ez úttal egyenesen az ő általa 's védenceze által felhozott, tehát hiteleseknék elismert, idézett-helyekre építem világosító észrevételeimet, egyedül csak Pelzelt híván még segédemül, ki nek — ámbár nem régi író — Horvát István kegyes lesz competentiája ellen kifogást nem tenni. Egyébiránt bizonyossá tehetem Horvát Istvánt, hogy a' mit ő óhajtott, a' kútforrások' vizsgálatát, nem mulasztottam volna

el, ha e' tárgy, melly legkisebb homályba
sincs burkolva az előtt, ki látni *akar*, azt
meg fogta volna kívánni.

A' dologhoz menvén által, a' kérdés itt
kétféle. Az első ez: Történhetett és tör-
tént-e valósággal a' felhordott márványtáb-
lákön eléadott dolog 1432-b.? 's ha *nem*, 's
ekkép ezen évszám Martininál hibás: tör-
tént-e 1437-ben, mint én „Igazításomban“
állítám? A' másik: Mit kell a' Horvát
István által követelt magyarnyelv-divatról
tartani csehországban?

Az első kérdésre nézve Horvát István-
nak az látszik leghihetőbbnek, hogy a' fen-
említett hirdetés 1432-b. történt; felhozván
Dobner Monumentáiból egy helyet, melly
szerint „hoc anno (1432) die Sabbathi S. Ni-
colai Pragenses Basyleam miserunt Magi-
strum Rokyczanam,, 's tb *); és Pubitschka'
históriájából egy másikat, melly szerint a'
cseh küldöttek még 1432-ben mentek Nürn-
bergen keresztül. 'S mintha már meg volna
nyerve a' csata, diadalmi hangon ezt mond-
ja: „Ezen előadást *hihetetlennek tartja* ugyan

*) Meg kell jegyeznem, hogy Horvát István egész ter-
jedelemben adja Észrevételeiben a' tárgyhöz tarto-
zó citatumokat; én rövidség' okáért csak azon sza-
vakat, mellyekre az argumentum építetik.

Schedel (Toldy) Ferencz, de *csak azért tartja* illyennek, *mivel előtte az 1432-diki égeri vetekedéseknek*, mellyekben a' bázeli szent zsinat' követei is részt vevének, *történeteik esméretlenek.*" Én nem tudom, micsoda régi kútfőből tudja Horvát István azt, mit itt olly bizodalmasan állít, t. i. hogy emezt hihetetlennek tartom, amaz isméretlen előttem; de a' mennyire a' magam' csekély ismereteiről nekem magamnak tudomásom lehet és van, minden szerénységgel bátorkodom megvallani, hogy az előadott dologban semmi hihetlenséget nem találok, sőt hogy jól tudom azt mikép a' csehek még 1432-b. küldt'ék Bázélbe Rokyczánát több egyéb hittudósokkal 's vitézekkel egyetemben, és pedig *die Sabbathi S. Nicolai*, azaz *december' hatodikán*; de igen jól tudom azt is, hogy ezen követek *nem elébb mint egy hónap mulva*, azaz 1433-ban, vízkereszt' üdnepén vagyis januarius' 6-d. érkeztek Bázélbe **); 's épen ezen tudás' következésében irtam Igazításomban e' szavakat: „Mikép birhaták a' cseh calixtinusok már 1432-b. ritusok' helybenhagyatását a' bázeli zsinat ál-

**) Pelzel, Geschichte d. Böhmen. 4-te Aufl. Prag, 1817. I. Bd. 1. 399.

tal, holott a' huszíta követek 1433-b. érkeztek Bázélbe dolguk felett értekezni?" Ezen *érkezés* tehát egészen más színbe öltözteti a' kérdést; és Horvát Istvánnak öröme a' tett fölfedezésen igen korai volt. Az égeri vetekedések 1432-ben sem ismeretlenek előttem, csak hogy ott *nem a' vallásról vala szó* *), hanem ott határoztatott meg követeknek Bázélbe küldetése, 's ott biztosítatott e' követek' személyes bátorsága 's teljes szólási szabadsága **).

Holéczy a' fenn említett Nyilatkozásban Calvisiusnak e' következő helyét idézi: „1432. Sigismundus imp. *hortatur* bohemos, ut ad concilium basiliense proficisci velint. ... Bohemi eligunt trecentos fere, qui eo *proficiscuntur*, ubi rationem fidei suae proponunt, disputantque fere *quinquaginta diebus*, et communio sub utraque specie certis conditionibus ipsis permittitur.“ Itt is olvasuk tehát, hogy 1432-ben intette a' császár a' cseheket hogy „proficisci velint“ Bázélbe, 's hogy „proficiscuntur“ is, de azt nem, hogy még ezen évben vívták ki az obajtott

*) Ezen előértekezést nézik hihetőleg Martini' ezen szavai: Anno demum 1432 Basileae *salva religione* pacis conditiones datae et (Égerben t. i.) confirmatae sunt“ mellyeket Holéczy idéz Nyilatkozásában.

**) Mint Virág is feljegyzé: M. Századok. I. 467.

engedelmet. Sőt Zsigmond' intő levele olaszországban, Martius' 8d. kelvén, az akkori időben ezen hortatoriával a' levélvivő épen Tiborc' napja körül érkezhetett Prágába, a' midőn Horvát István' sejdítése szerint már megtörtént volna az, a' mire még készület sem volt téve, a' mi nem kis képtelenség. De visszatérőleg Calvisiushoz; e' szerint, mint minden cseh irók szerint is, közel ötven napig tanakodtak a' Bázélbe küldött csehek, mielőtt cél't értek volna; ha tehát a' követek, kik december' 6-d. indultak el Prágából, mindjárt más nap lettek volna is Bázélben: még sem kaphatták volna meg ez évben a' bullát, mert maga a' vitanak is ötven napig tartott. 'S nem is kapták-meg. Tudnillik ezen ötven napi tüzes vita után is a' csehek *re infecta* mentek haza; mire a' zsinat ismét a' maga részéről küld Prágába követeket, hol a' tanakodások megújulnak, a' felek egymáshoz közeledni kezdenek, a' bázéliek egy új cseh küldöttséggel térnek vissza a' zsinathoz, 's itt végre az egyházi egyeség megkötetik, de csak 1433' végével, 's Ödön pápa által 1434-ben helyben hagyatik. Így beszéli, de bőven, minden cseh irókkal együtt ezen történetet Pelzel *), 's így az Igazításban

*) I. 399—401. 404.

tett állításom senem költemény, senem pusztakodás. Költemény ellenben, 's *pusztakodása* Horvát Istvánnak az, hogy „vagyon nyoma a' cseh történetirókban, több másokon kívül, még egy 1432-diki *hasonló hirdetésnek vagy inkább engedelem-adásnak* is.“ 'S itt is ím hogy megveri Horvát István maga magát! Hirdetést mond elébb, a' miről szó volna; de csak hamar eszébe jutván, hogy *hasonló hirdetés* 1432b. nem történt, *engedelem-adásra* csavarja által, holott a' kettő itt épen nem egy erejű, mert Martininál egyenesen *hirdetésről* van szó, 's így az a' „vagy inkább engedelemadás“, ha *igaz* volna is (a' minek még is ellenkezőjét mutattam meg), *elegendő* bizonyosan nem volna.

Kár volt tehát valóban a' kérdéses dolog' ügyében Horvát Istvánnak kútfókhoz folyamodnia, mert ezek őt ez úttal csak összezavarták. Ha ő nem ment volna tovább, hanem csak a' tiszteletre méltó Virág' Magyar Századait tekintette volna meg *) legott meggyőződött volna a' felől, hogy a' prágai táblák 1432beli történetet nem adhatnak elő. Azonban érezte azt Horvát István jól, hogy sejdítése bizony csak sejdítés, mert

*) II. 467.

annyi citatumok után is végre *csak ezt* meri mondani: „Ezekre *leginkább* czélozHATnak a' prágai táblák, mellyeken, mint későbbi készítményeken (dehogy?) azután hibás idővetés adatHATott elő. Így az, ha Martini-nak (Toldy által) kijeleltetett hibája az 1432d. évről valóban hiba-e? *még nagy kérdés alatt* vagyou.“

Minthogy tehát Horvát István maga is megvallja, hogy ezen évszám' ügye még kérdés alatt van; engedje meg hogy én, ámbár szerinte „a' cseh történetekről gyűjtetett eszéreteim sokban hézagosa“, mit ő honnan tud, nem tudom, de én szégyenlés nélkül igaznak vallok; 's a' nélkül hogy „a' cseh kútfőket gondosan megvizsgáltam volna“ mit, újra mondom, ez úttal igen felesleg valónak tartottam: még is próbát tegyek annak kipuhatólásában; 's pedig ismét Horvát István' önnön és védencze' citatuma után, Pelzelt csak mellesleg használván.

„Talán a' mostanig főnálló prágai két tábla ... 1436-diki valóságos történetet ad elő?“ mond Horvát István, 's Dobnerből Bartossek' krónikájának közli egy helyét, melly az 1436-diki Julius' 5d. Iglón történt hirdetést tárgyazza. Ezt miért hozta fel Horvát István, holott nem iglai hirdetésről

van szó, sem 1436-ról nem, sem végre olyanról, melly juliusban történt — én valóban nem tudom, 's annál kevesbbé foghatom meg, minthogy én azt sehol sem állítám, 's így czáfolatra nem volt szükség. Én csak azt mondom Igazításomban, hogy ezen 1436-diki engedelem-adás *előtt*, a' Martini által eléadott hirdetés nem történhetett, (tehát 1433-ben sem); 's hogy ez, az 1436-diki iglái egyezés' „következésében“ történt, mert az utraquisták' követelései egyenesen ezen alapútlak.

Mind ezek után lássuk régi állításom' valóságát, melly szerint a' prágai táblák 1437diki történetről szólnak. Kétségbe hozhatatlanúl bizonyítják ezt 1) *Hagek'* azon helye, mellyet Horvát István *ellenem* hoz fel „Desselben Jahrs (1437), den andern Freytag nach Ostern *) *sind dem Volke nach dem alten Brauch in der Kirchen Corporis Christi, in der Neuen Stadt Prag, die Heiligthümer gezeiget worden, dabey dann der Kayser Sigismundus Persönlichen gewesen, und hat vermöge der verschie(de)nen Bewilligung befohlen, dass man in gemeldter Kir-*

*) Horvát István' megjegyzése szerint valóban feria sexta ante festum Tiburtii.

chen in der Predigt *in Latein, Böhmisch, Teutsch und Hungrisch* vermelden sollte, dass alle diejenigen Böhmen, so das h. *Sacrament des Altars in zweierlei Gestalt empfangen, die rechten und ersten Söhne der heiligen christlichen Kirche* sind“ ’stb. hol mind az *év*, mind a’ *nap*, a’ *hely*, mind a’ környülállások szorosán megegyeznek a’ két tábla’ tartalmával. Horvát István ezen identitást azon egy okból nem akarja látni, minthogy Hagek „der Kayser Sigismundus *Persönlichen* gewesen“ mond, a’ tábla pedig Zsigmond’ legatusait említi; holott semmi sem áll ellent hogy Hagek ez egyszer ’s ez egy pont iránt ne tévedjen; mert valljon meg fog-e Horvát István Hageknek vagy épen fordítójának, minden szavára eskünni, melly krónikájában foglaltatik? De Zsigmond’ rendszerintes legatusai’ jelenléte kizárja-e Zsigmond’ jelenlétét is? — Bizonyítja ez állítást 2) *Calvisius*nak Holéczy’ Nyilatkozásában felhozott e’ helye: „Anno mundi 5386. aerae C. 1437 Sigismundus imp. et Philibertus Constantinensis episcopus legatus concilii Basiliensis in latina, germanica, bohémica et ungarica lingua publice promulgant, bohemos communicantes sub duplice specie, panis scilicet et vini, esse legitimos

et germanos catholicae ecclesiae filios. Haec promulgatio ad posteritatem perpetuo monumento tabulae marmoreae aureis literis inscripta est in aede Corporis Christi.“ Bizonyítják azt 3) *Martininak*, ismét Holéczy által felhordott szavai (l. felebb a' „Jelességet“), mellyekben *minden* megegyez a' két elébbeni előadással az évszámot kivévén, melly hogy nyomtatási hibánál egyéb nem lehet, mutatja az 1432d. évszám' képtelensége, 's az, mit alább önlátomás után fogok mondani. De 4) a' cseh *Pelzel* is, szorgalommal 's elismert kritikai szellemmel dolgozván fel minden csehországban kapható kéziratbeli 's nyomtatott kútfőket, ezt írja: „Das Volk fing an zu murren, so dass Siegmund einen Aufruhr befürchten musste. Um diesem vorzukommen, und den Pöbel einigermaßen zu stillen, liess er zu *Ostern* öffentlich in allen Kirchen, *in deutscher, böhmischer, lateinischer und ungrischer Sprache* ausrufen, dass diejenigen Böhmen, welche der h. christl. Kirche Einigkeit, in allen Ordnungen, Artikeln und Clauseln halten, und das h. Abendmahl unter beiden Gestalten gebrauchen würden, die rechten und ersten Söhne der h. christl. Kirche seien welches nachher die *Utraquisten* mit golde-

*nen Buchstaben in ihren Kirchen an die Wände schreiben liessen“ *)*. Ezen hely, melly sokban majdnem szóról szóra egyez meg Hagekkel, emezt részint rectificálja (talán Zsigmond’ jelenlétére nézve, ha felebbi magyarázatom nem áll), részint pótolja, midőn a’ tett hirdetésnek arany betűkkel feljegyeztetését említi *és azt*, hogy e’ hirdetés minden egyházakban történt, a’ mit hogy magok az utraquisták minden esetre tettek, hihető volna, ha fel sem is találók itt jegyezve. Így az is mintegy a’ dolog’ természetéből foly, hogy a’ felebbi hirdetést ne egyedül fő templomukban, melly Krisztus’ testéről neveztetett, hanem a’ többiekben is („in *ihren Kirchen*“) felülírások által örökítsék. — Ezek után bátorkodom 5) *önlátomásomat* is említeni. E’ szerint kénytelen vagyok Martininál az 1432diki évszámot nyomtatási botlásnak kinyilatkoztatni, noha Martini maga azt akkor sem vevé észre, midőn az Errátákat szedte össze. Mert hogy, midőn ő 1618-b. Prágában a’ latin tábla’ sorait leírta, ezen más év állott legyen mint 1437, *teljes lehetetlen*. *Lehetetlen*: mert én ugyan azon kőtáblát láttam s e’

*) Gesch. der Böhmen. I. 415.

kezeimmel érintettem, mellyet látott's érintetett Martini; 's a' másolat, mellyet én még azon kívül láttam, tökéletes hasonmása volt az eredetinek *), tehát nem „hiányos másolat“, mint Holéczy gondolja Nyilatkozásában. A' ki pedig nem bízik az én *olvasásomban*, vegye itt azon nyilatkozásomat, hogy én azon régi emléket Hanka könyvtárnok úr' segedelmével olvastam 's jegyzettem. Hogy pedig ezen jeles férfin, ha 300,000 oklevelet talán nem olvasott is, mint Horvát István minden dicsekedés nélkül hirdeti magáról **), a' külön századok' irásai' olvasásában még is annyi ügyességgel bír, mint bárki más: arról azok, kik, hacsak futtában is, megismerkedtek a' cseh literatúrával, egy perczig sem fognak kételkedni.

Tudta Horvát István azt, hogy én egyik argumentumomat a' fentlévő 's általam említett táblákra fogom építeni; 's egyedül azért hogy ezen erősítvénytől megfosszon, tagadja azok *hiteletét*: azt mondván. „Az sem bizonyos, hogy a' főnálló prágai két

*) Ezen másolat egy, e' végre külön készült masszába tett lenyomása volt az eredeti kőnek, melly olly hüven adta ezt vissza, mint midőn viaszban vagy gipszben vesszük valaminek mását.

**) Rajzolatok, I. 3.

tábla 1437d. évvel egykoru“; ’s ismét: „a’ bizonytalan koru ’s hitelü két tábla.“ De ezek csak vergődések, ’s szerencsére haszontalan vergődések. Mert az olvasó az eddigiekből látta, hogy mind Calvisius’, mind Martini’ félre magyarázhatatlan világos szavaik szerint *azon hirdetés’ következeüül tették* ezen felülírások; az utóbbik Holéczy szerint még így fejezi ki magát: „’s a’ nevezett templomban feria 6. ante Tiburti felállítatott emléken“; Pelzel szerint pedig az utraquisták minden ő templomaik’ falaira följegyezték ezen reájok nézve felette nevezetes és örvendeztető történetet. Tehát csak azért kételkedjünk ezen irók’ mondásiban mivel olyat állítanak, miről Hagek hallgat? azaz három positivum ok felett *egy* negativumnak adjunk elsőséget? ’S mi bírhatta volna a’ kelyheseket *késöbben* ezen emlékek’ állítására, ha magában, a’ rajtok előadott történet’ *korában* nem látták volna annak hasznát? — *Hitelét* pedig a’ mi illeti a’ táblának: *bizonytalan-e* az, miután azok, mint láttuk, a’ szóban forgó történet’ következeüül, ’s olyak által (az utraquisták által: mondja *expresse* Pelzel) készítettek, kiket a’ dolog legközelebb illetett, ’s kikről lehetetlen feltenni, hogy egy, reájok nézve olly

nevezetes történet' korát ne tudták volna? *Bizonytalan - e*, miután azt hirdetik, mit a' történetírók, *öket is érdekelve*, egyéb kútfők után is, hirdetnek? Vagy úgy majd a' kútfőknek sem lesz hitelök: midőn t. i. *Horvát István ellen szólnak!* — De a' 120-d. lapon még ezt is olvassuk: „a' prágai táblák, mellyeken mint *későbbi készítményeken*“ Íme a' mi eddig csak *bizonytalan* volt, t. i. a' táblák' kora, már most egyszerre *bizonyos*, minthogy Horvát István' ezen állítása szerint azok már valósággal „*későbbi készítmények*“. Már ez igazi fölfedezés! 's annál méltóbb hogy Horvát István a' magadatünetait a' világtól tovább el ne vonja, minthogy a' későbbi készítményeknek kell okának is lenni, 's kétség kívül nevezetes okának: mellynek közléseért a' cseh akademikusok nem kis hálával fognak Horvát Istvánnak adózni.

Általmenvén most egyenesen a' prágai magyar tábla' ügyéhez: Horvát István kétli „*hogy magyar nyelvü tábla is állott valaha a' Corporis Christi templomban*“, minthogy Hagek *semmiféle* táblákról nem emlékeznek. Nem akarom itt a' magyar tábla' egykori fenvoltát vitaní: nekem arról Hanka úr' auctoritásán kívül egyéb védokaim nincsenek ;

de lehet-e ezen auctoritás ellen az írókból csatázni, lássuk! Hahogy Hagek' hallgatása a' magyar táblának valaha fenvolta ellen nyom valamit: ugyanannyit nyom a' latin és cseh ellen is; de ezek maig is fenvannak még: 's így Hagek a' magyar tábla ellen nem bizonyít. Többet nyomna Martini, ki az emlékről szólván, *csak latin felülirást* említ; ha az idő a' hason értelmű *cseh* táblát is nem tartotta volna fel, mellyről ha ő hallgathatott: hallgathatott a' magyarról és németről is, 's hihetőleg azért is hallgatott, mert azok sem fejeztek egyebet ki mint a' latin, a' nyelvek' dolga pedig különösben nem vonta figyelmét. Végre Calvisius és Pelzel is mellette szólnak; amaz azt mondván: „*haec promulgatio . . . tabulae marmoreae . . . inscripta est*“ melly *haec . . .* ezen helyre mutat vissza: „*in latina, germanica, bohemica et ungarica lingua publice promulgant.*“ Szint így kell érteni Pelzelt, midőn a' fen kiírt helyen mond: „*liess er (Zsigmond) . . . in deutscher, böhmischer, latein. u. ungar. Sprache ausrufen, dass . . .*“ 's mindjárt: „*welches* (azaz, a' mi német, cseh, latin és magyar nyelven kihirdettetett) — *nachher die Utraquisten mit goldenen Buchstaben in ihren Kirchen an die Wände schreiben liessen.*“ — Felette különös végre Hor-

vát Istvánnak azon mondása l. 119., hogy az én szánakodásom a' magyar tábla' elpusztulásán *minden esetre* semmi fenéken nem alapúl: azaz *akkor sem* alapúlna semmi fenéken, ha az elveszett magyar tábláról csalhatatlan bizonyosság tétetnék: melly eset, úgy hiszem, a' *minden esetből* kizárva nincsen.

Csak melleleg említem itt, hogy Horvát Istvánnak ezen állítása a' 118-dik lapon: „Miféle négy nyelv volt az a' négy nyelv, mellyeken a' calixtinusoknak vallásuk gyakoroltatására nyilvánosságos engedelem adott, azt, tudtomra, csak Hagec Venczel cseh történetíró említi meg ime' soraiban“ megfoghatatlan feledékenység' következése, mert a' Tud. Gy. idei második kötetében ő maga adta ki Martininak azon helyét mellyben a' négy nyelv világosan ki van írva, (mint láttuk felebb a' „Jelesség“ czikkely alatt). De említik a' négy nyelvet Kaliwitz és Pelzel is, mint hasonlólag láttuk; 's végre a' Corporis Christi egyház' falában találtatott cseh felülírás is, mellyet én még 1830-ban közlöttem a' Tud. Gy. VI-dik kötete' 118-dik lapján.

A' *második kérdés* a' magyar nyelvnek Zsigmond alatt csehországbani divatját illeti, 's meg van mondva Igazításomban, hogy az előadott történetből magából a' nyelv' keletét következtetni bajos. Horvát István pedig azt a' maga Észrevételeiben „Zsigmondnál *kétségen kívül* régiebbnek is mondja. Horvát Istvánnak bizonyosan nyomos és *kétségbe vehetlen* bizonyítványai lesznek ezen szintolly merészen enunciált, mint magában merész, állításának; halljuk azokat! IV Károlyról (Zsigmond' atyjáról) úgy mond', írja Trithemius: *linguarum peritissimus: latinae videlicet, germanicae, bohemicae, ungaricae, et italicae.*“ De ezen védok többet bizonyít, mint sem kellene; mert ha a' király tanultság' dolgában népe' képviselőjének ismertetnék, 's magyarul tudása a' nyelvnek *országában keletezését* mutatná, úgy felhordott olaszul tudása ugyan azt bizonyítaná az olasz nyelvre nézve, 's ellenkező esetben valamelly cseh királynak csehül *nem* tudása, e' nyelvnek csehországból kienyészttét mutatná meg: milly hason következtetés czáfolatra sem szorúlna. Hozzá teszi ugyan Horvát István: „hogy a' magyar koronát fiának megszerezni vágyó atya a' magyar nyelvtudás 's kedvelés által édesgette magához a' ma-

gyar nemzetet, az igen könnyen megfogható, valamint az is, hogy kiktől tanulta meg nyelvünket“: a' prágai egyetemen tanuló magyarokat értvén. De *mikor* pendítetett meg először a' gyermek Zsigmondnak magyar Máriával összeházásitása? Olly időben: midőn IV Károly már ötvenhat évü férfit volt, melly korban az ember nyelvtanulásra senem igen hajlandó, sem, kivált olly gondok közt, millyenek Károlyéi voltak, rá nem ér; olly időben: midőn ő Lajos királyunkkal izetlenségek közt élt, mellyek a' szándékot meg sem is hagyák érni. Midőn pedig öt év után a' dolog újra felfogatott, meg is érleltetett: Károly hatvanegy évü vala már, Párizsban tartózkodék, 's esztendő mulva meg is halt. Horvát István' állítása tehát egy nem eléggé motivált sejdítésnél nem több: belőle az országra tett következtetés pedig, mind a' mellett hogy „veniebant illuc . . . de Vngaria . . . studentes“ pusztá okoskodás és merő költemény. Mert „veniebant illuc de Anglia, de Francia, de Lombardia“ 'stb. is tanulók Horvát István' idézete szerint a' nélkül, hogy az angol, francia és olasz nyelvnek csehországban keletők támadna. Támadt - e azért a' magyar nyelvnek Párizsban és Bolognában, Pádovában 's Bázelen,

a' hollandi és német egyetemi városokban kelete, hogy ott külön időszakokban magyarok is jártak; vagy támadt - e Bécsben, hol a' magyar ifjuság külön „natio ungarát“ képez mind maig az egyetemen? mit Prágában kiseded száma miatt soha sem képezett.

Bocsásson meg az olvasó, ha, visszaélvén türodelmével, egy a' kérdéses tárggyal ugyan öszve nem függő, de Horvát Istvánnak ellenem intézettÉszrevételeiben előforduló helyről szólok még néhány szót, melly meg fogja mutatni melly figyelmes és élesen látó olvasó Horvát István!

Minek utána többször érdeklett czikkelyem „Ócseh literatura“ 1830-ban, a' hazától távollétem alatt, 's nem minden nyomtatási hiba nélkül, a' Tud. Gyüjt. VI-dik kötetében kijött volna, egy igen tisztelt barátom, ki W. L-lel irta magát alá, az akkori Tud. Gy. VIII-dik kötetébe „Cseh literatura“ czím alatt vétetett fel egy kiseded czikkelyt. Abban először 14 sornyi okoskodással igyekszik megmutatni, hogy közlésemben, a' 118-dik lapon, az „1357“ év helytelenül áll „1437“ helyett; holott ha azt a' 6-d. sorral combinálta volna, hol „1437“

áll, csak hamar meggyőződött volna a' felől, hogy a' hibás év nyomtatási botlás. Másodszor: némelly cseh és magyar literaturai emlékekről szól, mellyek figyelmemet elkerülték volna, holott Berzeviczy Pál hazánkfiáét már 1783-ban sem kerülék el; 's többi közt ezt mondja: „Ha a' prágai könyvtárnokok Toldy Ferencz urat a' látottan kívül egyéb magyar dolgokkal ... megörvendeztetni elmulasztották, igen igen kár.“ Én csodálkozva olvastam azon barátomnak észrevételeit; minthogy én a' magam' közlésében *egyedül csak a' prágai nemzeti museum' könyvtáráról* szóltam, W. L. pedig *a' prágai főiskola' könyvtáráról* disserál, 's ennek könyvtárnokait vádolja „*elmulasztással*“; 's így *két egészen különböző intézetet, igen vigyázatalanul, összezavar.* Ezen összezavarás annak, ki gondolkodva olvas, olly feltűnő, hogy, reá világosító jegyzeteket adni feleslegesnek tartottam. Csak a' figyelmetes Horvát István nem vevé W. L'. tévedését észre, 's minden további hasonlítás és vizsgálás nélkül, W. L.' minden betűjét vakon szentnek és csalhatatlannak hívén; így szólal meg „Észrevételeiben“ bölcsesége' fenségéből: „Már az 1830d. évi Tud. Gy-nek VIII-d. kötete' 111 — 114 oldalain álló észrevételek inthették

Schedel (Toldy) Ferenczet, hogy a' cseh történetekről futtában gyűjtetett esméretei sokban hézagosak.“ 'S így Horvát István, kinek csoda szeme minden szálkát meglát más' szemében, a' W. L-ében — *mert ez el-
lenem szólt* — a' gerendát sem látta meg.

Midőn végül megköszönném Horvát Istvánnak jó *akarátját*, melly szerint a' cseh történetekben szerzett esméreteim' hézagjait pótolni kívánta; ezen felette igaz szavaival zárom be soraimat: „Érdemes foglatosság más' hibáit és tévedéseit igazítani, *de csak úgy*, ha az igazító maga újabb hibákba nem botlik. Ohajtottam volna tehát hogy *Horvát István*, ki olly bizodalmasan beszél a' cseh történetekről, mintha ezeket számos évig tanította, vagy egészen kimerítette volna, ügyelt volna gondosan ezen igazságra.“

Toldy Ferencz.

V.

KAZINCZY' HALÁLA IRÁNT.

Az erdélyi Nemzeti Társalkodó' 1833d. évi folyamatának 14d. számában a' Kritikai Lapok' II. fűzetére bizonyos Rohody László (kit nincs szerencsém ismerni) észrevételeket tőn, mellyek között azon vád áll, hogy én Kazinczy' halálának okát a' Pannonthalmi út' cikkelye miatt támadt aggodalomnak tulajdonítom. Bár ki legyen ezen úr, bizonyossá tehetem, hogy midőn Nyilatkozásomat Kazinczy' vádolatira így magyarázta magának, akkor engem a' szónak legszorosb értelmében balúl értett. A' Nyilatkozás sem többet, sem kevesebbet nem mond, mint csupán azt, hogy Kazinczy megbánván a' mit barátin méltatlanúl 's nem saját lelke' sugalmából követett-el, keserű aggodalmak közt tölté élte' utósó napjait. A' hely, melly ide világot vet, szóról szóra így áll:

„E' gond, ez aggodalom el nem hagyta őt, hanem üldözve kíséré több hónapig, kíséré egész augusztus' 22dikéig, melly napon *egy rövid betegség* kiragadá örökre közülünk.“

Úgy hiszem, hogy e' szavak: „egy rövid betegség“ annak, ki jól olvas, világosan 's kétségbe nem vehetőleg jelentik, hogy nem az említett aggodalom volt az, mi őt kiragadta közülünk. Az aggodalom, melly őt üldözve kísérte, *több hónapig* tartott, a' betegség, melly kiragadta, *rövid* vala. Ha én úgy akartam volna szavaimat értetni, mint Rohody László magyarázta, akkor el kell vala a' szókötetből maradniok e' szavaknak: *egy rövid betegség*, 's minthogy ott állnak, mondotaim' értelme kétségbe nem vehető. Senki sem tudja jobban nálam, hogy a' boldogult férfiú cholera' áldozatja volt 's mi czél volt volna azzal, ha a' sokak által tudott dolgot én meghamisítom vala? Nyert volna ezzel az én ügyem Kazinczy' ellenében valamit? Megvallom, ennek mélységébe nem képes elmém hatni. Illy félreértésen, vagy álmagyarázaton, vagy akár minek nevezzük alapúlván Rohody Lászlónak ezen megjegyzése, mellyet olly igen kész vala ellenem tenni: hogy ezen állításom *szerénytelen és szerte-*

lenül önhitt, reménylem lesz benne annyi szeretet az igazság iránt, hogy vádolását ott, hol támasztá, vissza is fogja vonni, mind a' mellett, hogy barátim' körébe, mint mondá, nem tartozik.—Egyéb észrevételeire elhallgatok, mert szabad Rohody Lászlónak is, mint mindenkinek, a' Kritikai Lapokról így vagy amúgy vélekednie, de miután elég jó volt egyikét tanácsot fülembe sügni, jó indulatait (mert jóknak hiszem őket) bátorodom én is azon alázatos tanácslattal visszahálálni, hogy ha a' Kritikai Lapok felől irand ezután is 's azt ohajtja, hogy véleményei ne csak individualis vélemények legyenek, — a' mit felőle fel kell tennem, mert beszédeinek hitelt szerezní kell ohajtania — ügyekezzenek azokat több okokra építeni, úgy lesznek majd nem csak pusztá tetszés vagy nem tetszés, mint most, hanem alapokon álló ítélet.

Kettőt ohajtanék tudni engedelmével. Először: Miért vonja-le érdemeimet (ha vannak) a' mart. 21d. írt aurorai jelentés? Másodszor: Miért szerencsétlen a' *Vándor*? E' másodikat nem pusztá kíváncsiság kérdeti velem, hanem tanulni akarás, mert felteszem Rohody László felől, hogy a' mit modnda, nem mondotta okok nélkül ' ez

okok' közlése az, miből én magam' részére tanúlságot reménylek; okokra alapított tanításokat pedig nem csak Rohody Lászlótól, hanem minden más hazám' fiától a' legőszintébb köszönettel veendek.

Bajza.

P Á L Y A L O M B O K .

26. ELEGIA.

O mores, o tempora! megfordúla világunk;
Hol van az egykori dics? hol van az egykori taps?
Bár mit iránk jó volt, motszantunk, 's minden imádott,
'Terme borostyán a' fűz' buja ágain is.
Elmúltál szép kor! mi öregsünk 's hogyha mit írunk
Nem kellő többé! Kritika' mételye vessz!!

27. KO ZYNAK.

Miket, szíved ömledeztvén,
Mást utánolt hangokban
Énekeltél — szánlak szegény!
Nem nagy ész szól azokban.
Pillongásnak szüleményi
Versbe nyomott szavaid,
Vevőnek rossz szerzeményi
Álomhozó dalaid.
Ha tehetség nincs eredben,
A' lant doromb lesz kezedben,
'S élelmed a' nap alatt
Csak agyagból sült falat.

28. SZ NAK.

Sajnállak, te szegény! a' sok tömjén neked átok!
Füstét szívod csak 's össze zavarja fejed'.

29. SZ. P K.

Élnél vagy halnál, jó volna; de közbe szorultál,
'S most tested teng még: lelked örökre kihalt.

30. TÍZCSAPÁS' IRÓJÁNAK.

És te csapást költél? te csapás magad, a' legerősbik,
Mellyet nemzetnek küld boszujában az ég.
Itt pénzért a' hiút, ott ingyen fested a' jámbort,
'S képe helyett eladod, bűn' katonája, magát.
Végre pedig — könyörülj Musák' szent istene — verselsz!
'S rettentő rosszak versid — o mennyi csapás!!

31. UGYAN ANNAK.

sáska, legyek bánták, szunyogoknak serge, sötétség
A' Farahó' népét 's békahad, éji gyilok;
Sáska, legyek, 's a' többi veszély, éjfélnyi sötétség
Vagy te az országon csak magad ennyi csapás.
MenjeteK, ah, valamerre lehet, költözni, zsidónép!
Csak vigye tőlünk e' szörnyet el angyalotok.

32. ÉLET, UDVARDYTÓL.

Sok jó van benned, ki tagadná? sok vagyon új is:
Ám koszorúd nem tölgy, petrezselemke-füzér.
Bámulsz? jól érts-meg: Munkádban mind a' mi új rosz,
Mind a' mi jó másé, és csak orozva tiéd.

33. ZÓDONYI ÁGNES' IRÓJÁNAK.

Balga te, a' színtől jobb volna ha messze maradnál,
Ólom eszed nem bir futni az élet után.

34. UGYAN ANNAK.

Történet maga is történik, szinre mi szükség
 Hurczolnod? tettet vígy oda, vagy takarodj'!

35. PAPP' GYÖTRELME.

Hagyjátok színjátékot firkálni az embert,
 Ah szomorúbb az, mint kellene, sőt nyomorú.
 'S hagyjátok *viszhangzani* őt: buta és siket a' kő,
 Visszafelel, bár nem tudja, nem értheti mit.

36. RUMYNAK.

Mit tótúl gondolsz, elmondasz konyhadiákúl,
 Rosz német nyelven végre lenyomtatod azt.
 Tartson-meg tova is bölcs szándékosban Apollon,
 'Tőled egy új Bábelt várhat az emberi nem.

37. H... ÁNYI PÁLNAK.

Láttalak a' Helikon' tetején mászkálni 's türelek,
 Gondoltam, neked ott mászni legelni szabad.

38. SZ... RNEK.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy almanak-író,
 Gyártata képeket is, nézz oda, honfi, 's szaladj.

39. .. VARDYNAK.

Vardy te, két dolgot bámúlok rajtad erősen),
 Elméd vég nélkül füstölög, és tüze nincs.

40. A' HONTALANNAK.

Még egyszer, te nekünk nem kellesz nagy nevű író,
 Nem vagy az isteneké, nem vagy az embereké;
 Embereké nem, mert nincs honnod semmi hazában:
 Isteneké nem, mert két szívű, két hitű vagy.

41. B..... PÁLNAK.

Nem keserű galacsot, porló tejcukrot ajánlok
 'S benne kicsiny gyógyszert, a' beteg észre hatót.
 Nyeld-be 's ha gögödből harminczad napra kigyógyúlsz,
 Mondd-el apádnak, hogy díszlik az új tudomány.

42. A' KÜLÖNCZ' FORDÍTÓJÁNAK.

Honnom, a' hálátlan, rég sírba taszíta 's nyugottam,
 Mért fordítál-meg, balga te, szörnű magyar.

43. ÓDA, UDVARDY JÁNOSHOZ.

Udvarlom Udvardyt,
 A' bátrat, erőst,
 Mitgliedet *) az egrit
 A' nyelvbeli hőst!
 Őt, ki Világhoz egy Életet ír;
 Fényhez is illik ez éji schatir'.

*) E' szokatlan kifejezést meg fogja bocsítani a' kegyes olvasó,
 Ha eszébe jutand Udvardy' úrnak böles megjegyzése a' F. M.
 O. Minerva' 1833. 427. lapján; „Ugy is szoros határok közt
 kéntelen a' poeta' határtalan lelke az emberi szózat' elégtelen
 voltában szűkülni; ezt legalább ne szorítsuk már jobban
 össze regulákkal, mellyek nem létalapoak.“

A' nyelvnek ügyében
 Bölcs pánokat ad;
 Már készül Egerben
 Szép hárlekinád.
 O magyar, öltsd-fel e' tarka ruhát,
 Egybe beléd szeretend ha ki lát.

Milly gazdag abondáncz,
 Milly szép 's mi derék!
 Száz érczből arany láncz
 A' nyelv-keverék;
 Nemzeteket veled eggyüve fúz —
 Nyelved arany, de mi haszna, ha szűz?

Mért csak te magadban
 Büszkén külön állsz?
 Más lexikonokban,
 Kész szókra találsz!
 Van szavad, így vele élni ha tudsz:
 Suk, toalet, zseni, kolera, pucz.

Pik, gála, satírun g
 És interesáncz,
 Probléma, zsenírun g,
 Ráf, findsa, nüáncz,
 Seitli, butella, kalázli, bigót,
 Kémia, szekta, kokét, patriót.

Bőség' közepette
 Nyelvelni mi báj!?
 Van már etikette,
 Van kanti muszáj,
 Klafter, eklézsia, 's a' policzáj,
 Billig, Iager, bakter, svermeráj. *)

*) Udvardy úr nem lehet inconsequens, ha idegen szókat hoz-be,
 bizonyosan meg fogja engedni az idegen szavakon olly tága
 döcögő szabad metricát is.

Hát mit purizáljuk
 Nyelvünket ugyan?
 Jobb substituáljuk,
 Készen ha mi van;
 Így az olasz, britó, francia, sváb,
 Korcs szavainkba szeret hamarább.

Udvarlom Udvardyt,
 A' nyelvkeverőt!
 Tündér kaput ő nyit
 Szók' árja előtt!
 Nyelvnek ügyébeni leczke, ne félj,
 Tőled ered philologi tükély?

44. EGY „MAGYAR POESIS“ IRÓJÁNAK.

Énekidet, kérded, hova mérjed? mérd füleidhez!
 Úgy leszen éneked is, mint füled, égbható.

45. MÁRÉ' VÁRA.

Maré' vára dagadsz, szólj illy iszonyúra mi pöffeszt?
 „A' tengernyi pityer 's a' zivatarnyi sohaj.“

46. EGY JÓ RÍMELŐNEK.

Ha úgy nézed költésedet
 Rímkovács! mint fő javad',
 Szánlak, gyarló, én tégedet,
 Mert megcsalod magadat.
 Hidd-el, kevés ez magában,
 Törött fazék' zörgzete,
 Üres, feszes tartalmában,
 Azért nincsen kelete.

Gondolj szívvel és lélekkel
Többet, mint a' jó rimekkel;
Mert rimed bár minő ép,
Hidd-el, versed még sem szép.

47. CS.PL.V.CSNAK.

Gázoltál szent hamvain a' nemes éltű VIRÁGNAK,
'S nagy szavait törpén, törpe, hazudta élénk.
Élni fogandsz, de gyalázatodúl, a' lelkes öreggel;
'Tiszta virág volt ő, 's ronda te, pókja levél.

48. KENYÉRMEZEI DIADAL' IRÓJÁNAK.

Dörs, ha Kenyér' mezejére botolsz, 's még kedves az élet
Meg ne maradj színén bátorok' hamva fölött;
Ellened ott minden sírjával feldobog a' föld,
'S rád villámlik az ég, gyáva, szivetlen író!

AJÁNDÉKOK SZEMERE, PÁLNAK.

Ütni, csigázni 's agyon verni *nevetve* szabad. Kazinczy.

49. A' SONETTIRÓNAK.

Ha dicső név' hallatára
A' szív benned habot vet,
Ne hajts sokat kis habjára,
Ne marczangold eszedet:
Oh mert a' vágy nem télhetség,
Csak csalóka érzemény,
Bére többször csak nevetség,
'S habként eltünő remény.
A' dicsőség' fényútjára,
Költői név' nagyságára
Hat sonettke nem elég,
Egy kötet kell ahhoz még.

50. PÉCZELI MUSA.

Kotlik bár eleget, zajt ütne, de költeni nem tud;
Könyvet irat mással, 's adja tulajdonaként.

51. ÉLET 'S LITERATÚRA II. 136—140.

Míg fejtörve feszül más újakat adni, találni,
Új könyvben, te szerény! régi sonetteket adsz.

52. MUZÁRION.

Elfogya az életerő, kiapadt a' literatura,
'S te születél csecsemő aggdada Muzáron.

53. PALIKA' MENTÉGETŐZÉSE.

Valld-ki, Palim, könyved' mért osztád annyi szakaszra?
„Ugy sem egész, legalább része, szakassza legyen.“

54. MUZÁRION. ÚJ FOLYAM. I. FÚZ. I. 411—461.

A' min rég vajudál, nagy kín közt végre kinyögted,
Szíved alatt hordott szófia gyermekedet;
Béna, vak, és koldús minden tagjára szegényke;
De te örülsz, neked ő szép, deli, mert a' tiéd.

55. MUZÁRION LOCO CITATO.

Zűr vala gondolatod, de leírtad 's melly csoda! most már
Benne külön látunk: szárazat és vizket.

56. HOVÁ TAVASZ, TE SZÉP KORUNK' VEZÉRE.....?

Megfogánál, dagadott a' bércz 's már szinte nevettünk,
Czirnos egér, rajtad, 's árva te! — benn rekedél.

57. MEGINT MUZÁRION.

Muzárior magtár, nyelvünk' magtára, de benne
Búza, vadóc, konkoly, gyér sűrű rosta alatt!
Értetlen kasznár! minek a' gazt hordani tárba?
Tisztát gyűjts csak, amazt szórd-ki, személtre való.

58. AZ OSTOR BESZÉL :

Most ez elég, vedd jó néven, ha megostorozálak;
Elkoptam, de nyelem megmarad, óva örülj.

59. AZ EPIGRAMMAI MUSA, AZ IRÓKHOZ.

Bántani jámbort bűn, de gonoszt nem bántani bűnebb,
Mért üldözlek agyon, vétkesek! értitek e?

T - K. B - V.

és Regényi, és Nyirkáló Ödön.

Ifjabb Kilian György könyvárosnál

megszerezhetők a' következő munkák is :

(árak pengő pénzben)

Magyar és német beszélgetések, a' két nyelvet beszélni kezdők' számára. A' strassburgi francia-német beszélgetések' tizenötödik kiadása szerint alkalmazta Cs. Csató Pál, a' magyar tudós társaság' 1. tagja. Budán 1834. Ára 48. kr.

Dayka' versei. Második bővebb Kiadás. Budán, 1833. Ára 48. kr.

Külföldi játékszín, több tudósokkal kiadja Bajza. Pesten, 1830. Ára 1. forint.

Kisfaludy Károly' minden munkái. Tíz kötet, a' költő' képével. Ára 7. forint. 12. kr.

Thalia, eredeti színdarabok' gyűjteménye. Kovács Pál által. Pesten 1833. Ára 1. for. 15. kr.

Handbuch der ungrischen Poesie. In Verbindung mit Julius Fenyéry herausgegeben von Franz Toldy. Pesth und Wien. 1828. I. II. B. 4. for.

Hasznos házi jegyzetek Fáy Andrástól. Második meg bővített kiadás. 1833. Ára 1. for.

A' nevendék nőnem. Írta Kovács Pál orvos doctor. 1833. Ára 48. kr.

Osián' munkái. Fordította Fábrián Gábor. 3. darab 36 rézmetszéssel csínosan kötve. Budán 1833. Ára 5. for.

Diákmagyar műszókönyv a magyarhoni törvény-
és országtudományból. Írta Fogarasi D. Já-
nos 1833. Ára 50. kr.

Étek - eltartás' mestersége, mellynél fogva minden
állati és növényi élelemszereket, ízes és
fűszeres valóságokban sok esztendeig eltar-
thatni. Fordította néhai Fábíán József. Egy
könyomattal. 1833. Ára 36 kr.

Érdekes könyvtár ifjúság' számára. I. II. III. Kő-
metszéssel. Ára 1. for. 12. kr.

**M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA**